

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

DIKTÁT KRÁSY JAKO KLÍČOVÉ TÉMA
V PRÓZE S DÍVČÍ HRDINKOU

The dictate of beauty as a subject-matter in the prose with a teenage heroine

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Věra Brožová

Autor diplomové práce: Lenka Hřidelová

Bydliště: Chrašnice

Studijní obor: ČJ - SV

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: listopad 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne*30. 11. 2008*.....Podpis:*H. Aloud*.....

Za cenné rady, vedení, konzultace a vstřícnost při psaní diplomové práce
děkuji PhDr. Věře Brožové.

Úvod.....	1
1. Diktát krásy	3
1.1 Diktát krásy a historický exkurz	4
1.2 Diktát krásy v próze s dívčí hrdinkou	6
1.2.1 Próza s dívčí hrdinkou.....	6
1.2.2 Krása v próze s dívčí hrdinkou	8
2. Přehled tradičních témat v literatuře pro dívky.....	10
2.1 Citový svět hlavní postavy	12
2.2 Mezilidské vztahy – přátelství	13
2.3 Zamilovanost, první lásky, partnerské vztahy	14
2.4 Rodina	15
2.5 Škola.....	16
3. Netradiční témata v literatuře pro dívky a možnosti jejich zpracování	19
3.1 Netradiční témata	19
3.1.1 Závislosti	19
3.1.2 Mentální anorexie a bulimie	19
3.1.3 Interrupce, nechtěné těhotenství	20
3.1.4 Změny v rodině	20
3.1.5 Jiné sociálně patologické jevy.....	20
3.2 Zpracování netradičních témat.....	21
3.2.1 Lenka Lanczová: Střípky mých lásek	22
3.2.2 Ivona Březinová – cyklus Holky na vodítku.....	26
4. Proměna postavy a diktát krásy	37
4.1 Jméno	37
4.2 Věk	38
4.3 Vzhled	38
4.4 Charakter	40
4.5 Psychická stránka postav (myšlení, cítění, vnímání)	42
4.6 Chování a jednání.....	42
4.7 Příslušnost k sociální vrstvě	43
4.8 Oděv, módní aktivity.....	44
4.9 Řeč	45
4.10 Zájmy	45
5. Diktát krásy	47
5.1 Alena Santarová a „módní dívka“ 60. let.....	47
5.2 Iva Hercíková a „slušná dívka“	51
5.3 Stanislav Rudolf a dívka s nadváhou	55
5.4 Lenka Lanczová a dívky se závislostmi 90. let.....	61
6. Výsledky ankety.....	72
Závěr	74
Seznam použité literatury a pramenů	76

Úvod

V próze s dívčí hrdinkou se jako jedno z témat objevuje „diktát krásy“. Co je to diktát krásy a do jaké míry je toto téma klíčové, není v současné odborné literatuře dostatečně rozebráno. Prostřednictvím této práce se proto pokusím vnést trochu světla do výše uvedených pojmů a vztahu mezi nimi. Jako dřívější reprezentant cílové skupiny autorů věnujících se próze pro dívky nepovažuji za důležité rozsáhle rozebírat své motivy a východiska, proč se danému tématu věnuji. Základním cílem diplomové práce je upozornit na to, že téma „diktát krásy“, které se velmi často uplatňuje v próze s dívčí hrdinkou, bylo, je a bude stále aktuální pro čtenáře tohoto žánru. Zmíněná aktuálnost bezesporu patří k výčtu pojmů, jejichž osvětlení taktéž do rozsahu této práce patří.

Diplomová práce se věnuje literatuře pro dívky od 50. let do současnosti, srovnává tvorbu jednotlivých autorů, vliv jejich pohlaví na formu a rozsah „diktátu krásy“ v použitých textech a proměny „diktátu krásy“ z hlediska historického vývoje daného období. Nejedná se tedy o literárně teoretické vymezení tohoto žánru ani o globální srovnávací studii použitých děl či o detailní historickou analýzu „diktátu krásy“.

„Diktát krásy“ prostupuje všemi literárními díly tohoto žánru s různou intenzitou, záleží na autorovi, do jakých podrobností se věnoval jednotlivým aspektům krásy, jaký byl historický kontext. Jak se promítá vývoj problematiky „diktátu krásy“ do žánru prózy s dívčí hrdinkou se v dalších kapitolách pokusíme doložit pomocí srovnávání a rozboru tohoto fenoménu v jednotlivých prózách autorů. Pro potřeby rozborů byla využita konkrétní tvorba vybraných autorů Aleny Santarové, Ivy Hercíkové, Stanislava Rudolfa a Lenky Lanczové, kde je problematika diktátu krásy obsažena.

Nejprve se budeme věnovat vymezení pojmů *krása*, *diktát*, *norma*, *ideál*, *moc*, *aktuálnost*, dále se dotkneme historického kontextu a vzájemných vztahů výše uvedených pojmů. Na základě načtené tvorby následně vymezíme tradiční a netradiční témata, která vychází z fenoménu „diktátu krásy“. V souvislosti s historickým vývojem se budeme věnovat proměně prototypu hlavní postavy prostřednictvím rozboru jednotlivých atributů. Předtím, než se pokusíme z napsaného vyvodit závěry, předložíme rozbor tvorby konkrétních autorů, která z mého hlediska nejlépe reflektuje

a reprezentuje otisk „diktátu krásy“ z hlediska doby, historického kontextu a dalších důležitých aspektů.

Zároveň pro podporu postřehů v závěru, jsme použili vyhodnocení a analýzu anonymních dotazníků, které byly předloženy třem skupinám respondentů (viz kapitola 6.) s cílem zjistit rozsah potřeby identifikace s hlavní hrdinkou a popsat vznik analogií mezi životním stylem popisovaným v literatuře a reálným světem čtenářů.

1. Diktát krásy

Jelikož neexistuje obecně uznávaná definice pojmu „diktát krásy“, pokusíme se nyní nastínit možnou definici. *Diktát* obecně znamená v tomto kontextu „*autoritativní rozkaz, naléhavý požadavek, vnucený příkaz*“.¹

Odpověď na otázku „Co je krása, co je krásné?“ hledají různí lidé z nejrůznějších oborů a oblastí, ať už je to estetika, hudba, výtvarné umění, filosofie či literatura. Problematika krásy je silně spjatá s historií a odpověď na položenou otázku se hledá již řadu let.

Neexistuje jednotná definice krásy, neexistuje jednotné pojetí, záleží vždy na několika faktorech, které ovlivňují pohled na krásu. Už samo slovo *krása* má mnoho významů: „*Slovem „krásný“ a dalšími, obdobnými výrazy – „působivý“, „hezký“, „ušlechtilý“, „nádherný“ či „skvělý“ – většinou označujeme něco, co se nám líbí.*“ (ECO, 2005, 8) Při pokusu o definici krásy hraje velkou, možná i hlavní roli subjektivní hodnocení, dále vliv společnosti a také konkrétní historické epochy. Krása je archetypálně spojována s dobrem, stejně jako ošklivost se zlem. Pojem krása je velmi široký: „*Každý z nás má totiž své měřítko krásy: co jeden považuje za krásné, druhému se nelíbí nebo se líbí zcela jinak a z různých důvodů.*“ (ŠINDELÁŘ, 1981, 5) Neměli bychom však krásu vnímat pouze jako estetickou kategorii. „*Krása je specifická hodnota. Pokaždé, když se mluví o krásnu, vede to k tomu, aby se hledala podstata, definice, kritérium, ale krása jako kvalita citová může být předmětem přímé a dokonce obecné zkušenosti.*“ (SOURIAU, 1994, 485)

Z výše uvedeného a pro účely této práce lze definovat slovní spojení *diktát krásy* jako obecný, v zásadě celospolečenský apel na jednotlivce, směřující k tomu, aby naplňoval obecné požadavky určující krásu v souvislosti s jeho estetickými a morálními atributy. Jakýkoliv apel by neměl účinek, pokud by nebyl vynutitelný, k tomu je za potřebí moc. „*Moc je nejobecněji schopnost dosáhnout nějakého žádoucího výsledku...*“ (HEYWOOD, 2004, 27) Existuje-li apel spojený s mocí, dostáváme se k problematice normativnosti. Díky principu normy, který spočívá v tom, že stanoví něco, co má být předtím, než nastala daná situace, se za normální považuje například chodit do kostela, být oblečený, malovat se. Normy, ať už přímo nebo zprostředkovaně,

¹ Akademický slovník cizích slov. A-Ž. Praha, s. 166

legitimně či nikoli, regulují chování lidí a stanoví, jaké chování je žádoucí a jaké nežádoucí.² Nedílnou součástí normy je kromě dispozice taktéž sankce, kterou pro účely naší práce nebudeme chápat v právním slova smyslu³, ale ve smyslu biologicko-sociálním.

Pokud v rámci estetických a morálních norem jedinec absolutně nevybočuje, tedy pohybuje se „ideálně“ v mantinelech normou popsanych, dostáváme se k pojmu *ideál*; *ideál krásy*. „*Ideál je to, co je považováno za dokonalé, vzorné, vhodné k uskutečnění, následování; cíl k němuž se jenom přibližujeme, aniž bychom ho kdy plně dosáhli; předmět tužeb, iluze...*“⁴ Z toho by se dalo vyvodit, že *ideál krásy* je nedostižný cíl esteticko-morální kategorie. Běh lidstva za ideálem krásy jde od nepaměti a půjde do nekonečna, a jelikož se v rozsahu této práce zabýváme pouze uplynulým půlstoletím, budeme jako *aktuální* chápat pouze tvorbu, která časově reflektuje dobu uplynulých patnácti let.

1.1 Diktát krásy a historický exkurz

Připustíme-li evoluční teorii založenou na přirozeném výběru partnerů, již u primitivních forem života musíme připustit krásu jako jeden z dominantních faktorů podmiňující přirozený výběr (např. zabarvování ryb při tření, námluvní tance zvířat). Podobně se od pradávna chovají lidé, což dokládají archeologické nálezy.

Pojetí krásy se v historickém kontextu měnilo. Ve starověkém Řecku neměla krása samostatný status, byla označována jako dobro, správnost, vhodnost, uměřenost. „Klasickému“ pojetí krásy odpovídala *kalokaghatia*⁵, ideální krásou a otázkami kolem krásy se zabýval například Platón⁶: „*Což teprve, kdyby se někomu dostalo spatřiti samo krásno čisté, ryzí, neporušené příměšky, nenaplněné lidským masem, barvami a mnoho jinou pozemskou malicherností, nýbrž kdyby mohl uvidět samo ono božské, jednotné krásno?*“ (ECO, 2005, 41) Důležité bylo, aby věc měla správné proporce, vyzdvihovalo bylo číslo a důraz byl kladen na harmonii a úměrnost.

² Gerloch, A.: *Teorie práva*

³ Gerloch, A.: *Teorie práva*

⁴ Akademický slovník cizích slov. A – Ž.

⁵ Šindelář, D.: *Krásy v nás a kolem nás*, 1981, str. 207

⁶ Viz Platón: *Symposion*

Ve středověku zase bylo v souvislosti s krásou důležité světlo, barva a v neposlední řadě Bůh. Podle barev a oděvů byli lidé rozdělováni na bohaté a chudé, tedy na krásné a ošklivé. Opět byla řešena otázka krásy a toho, podle čeho ji lze poznat. Oproti antickému pojetí se středověký ideál krásy mění a je spojován mimo jiné s ženou.

V renesanci do této problematiky začínají zasahovat další, v podstatě lze říci ženské faktory, do středu zájmu se dostává i kosmetika či vlasy. V 16. a hlavně v 17. století se proměňuje obraz ženy. Žena se zahaluje a získává funkci hospodyně, vychovatelky a správkyně.

Revoluční 18. století znamenalo změnu ve všech směrech. Jak píše ve své knize *Dějiny krásy* Umberto Eco: „*Představa krásy se nemění jen s různými historickými epochami. I v téže epoše, a dokonce i v téže zemi mohou současně existovat různé estetické ideály.*“ (ECO, 2005, 361)

Pro každé období je typický nějaký ideál krásy. Vyvstává tedy otázka, jaká je v tomto směru situace ve 20. století. Dle Eca (2005) se od první poloviny 20. století do přibližně 60. let krása rozděluje na krásu provokace (reprezentována například avantgardou) a krásu konzumu. Ideál krásy se nechává inspirovat „vysokým uměním“ a současně obrovský vliv mají masmédia.⁷ Pro 20. století je příznačné, že každé desetiletí má jiný ideál krásy, který se velice rychle mění, a že vlastně jednotný ideál krásy pro toto období neexistuje. „*Ani masové sdělovací prostředky už nenabízejí žádný jednotný vzor, jednotný ideál krásy. V reklamách, které mají životnost třeba jen jediný týden, lze využít všech zkušeností avantgardy a předkládat vzory pocházející z dvacátých, třicátých, čtyřicátých nebo padesátých let, jak je tomu při znovuobjevování tvarů automobilů z poloviny století.*“ (ECO, 2005, 426)

Konec 20. století je s nástupem postmoderny charakteristický mnohostí různých pohledů na svět. V souvislosti s rozšířením počítačových sítí, komunikačních technologií jsme schopni sdílet informace on-line po celé planetě, a zároveň se vytrácí nutnost komunikovat s lidmi v blízkém okolí, v jedné místnosti, u jednoho stolu. Mísí se kultury a s nimi estetická i morální kritéria. V dnešní době módní styly už nejsou

⁷ Eco, U.: *Dějiny krásy*

lineárně za sebou, ale můžeme si dovolit současnost nazvat mozaikou, kde jsou jednotlivé styly k sobě paralelní anebo se vzájemně prolínají.

S otázkou ideálu krásy souvisí i mnoho dalších otázek, jako například: Je vůbec možné v dnešní době hodnotit něco jako krásné a naopak? Kde jsou dána měřítka a kdo je v současnosti určuje? Trendem posledních let je rostoucí množství měřítek (vzhled těla – váha, výška, proporce, styl oblékání), která vznikají důsledkem zrychleného vývoje společnosti a míšením kultur. A zároveň se proti nim zvedá vlna odporu. Na základě těchto trendů vznikají nová hlediska hodnocení, z nich nové ideály a tak podobně.

Krása nabírá mnoho podob a má mnoho významů. Pod označením *krása* se například skrývá vzhled člověka, jenž je hodnocen z různých pohledů. Jiný pohled na krásu bude mít plastický chirurg, jiný porotce v soutěži krásy, jiný zamilovaný partner. Důraz je kladen jak na vnější krásu, tak na tu „vnitřní.“ Hodnotí se oblečení, vlasy, postava, sex-appeal, ale i charakter a duševní vlastnosti. Jednotlivé jasně vymezené styly se mísí. I dříve se apelovalo na to být perfektní, ale dnes nám to masmédia připomínají mnohem intenzivněji. Všechny stránky lidské bytosti jsou vystaveny kritice, některé z nich pak víceméně podléhají diktátu. Nejčastěji je to právě vzhled. Nároky na člověka jsou vysoké, zvláště na ženy a dívky. Ideální žena by měla být perfektní manželka, matka, milenka i pracovnice, od ideální dívky se vyžaduje, aby byla krásná, vzdělaná, společenská. Ačkoliv nikde nejsou přesně určeny hranice ideálnosti, mnohdy cítíme, že požadavky společnosti tyto neidentifikovatelné hranice překračují. Ženská krása na nás promlouvá prostřednictvím nejmodernějších vizualizací v televizích, v časopisech, zároveň moderní technické prostředky umožňují vizuální realistickou idealizaci podobizny ženy v takové míře, že evokují celospolečenské patologické jevy, např. fenomén „vyhublých modelek“.

1.2 Diktát krásy v próze s dívčí hrdinkou

1.2.1 Próza s dívčí hrdinkou

Próza pro dívky patří do literatury populární. Je to četba zábavná, relaxační, nenáročná, někdy formující, poučná či výchovná. Od děje nečekáme žádné přehnané dramatické či tragické momenty, ve vyprávění se nevyskytuje nepřehledné množství

odboček a více vedlejších příběhů, nejedná se o dílo kompozičně složité, užité narativní způsoby jsou jednoduché a často se opakují.

V tomto žánru je vždy základem jeden příběh konkrétní hlavní hrdinky, který má celkem prostou dějovou linii s minimem odboček, přiměřeným množstvím vedlejších zápletek a logickým sledem událostí, někdy nečekaným vyústěním, nikdy však s tragickým koncem.

Na začátku románu se seznámíme s hlavní hrdinkou a dalšími důležitými členy příběhu (rodina, kamarádky, spolužáci apod.). Hned zpočátku příběhu je nastíněna situace, ve které se hlavní hrdinka ocitá (např. začátek prázdnin a s tím spojené očekávání nových zážitků⁸, rozchod s přítelem⁹, nástup do nové školy¹⁰ atd.). Již po několika stranách nebo počátečních kapitolách knihy je odhalen problém, který bude v konkrétním díle řešen, a zároveň je naznačena hlavní zápleтка, přičemž nemusí zůstat u jednoho problému, tématu. Od tohoto okamžiku se příběh rozvíjí dále, graduje, mohou se objevit další osoby, komplikace, dějové zvraty a nečekané situace. V závěru příběhu dochází k rozuzlení. Příběh většinou popisuje rozmezí několika týdnů či měsíců, pouze díla koncipovaná jako dvoudílná či vícedílná zachycují období několika let.

Literatura pro dívky je žánrem specifickým. Jeho specifičnost spočívá v čtenářském spektru, ve volbě tématu a v rozebírané problematice jednotlivých děl, v autorském záměru pobavit či vychovávat, v koncepci příběhů. Můžeme říci, že tvorba pro dívky obsahuje prvky typické právě pro tento žánr. Mezi ně patří: hlavní postavy ve věku čtrnácti až osmnácti let; motivy lásky, zamilovanosti, trápení; témata, která zajímají dívčí publikum; prostředí, kde se příběh odehrává je běžné; čas, kdy se příběh odehrává, odpovídá většinou době vzniku díla.

Počáteční seznámení čtenáře s hrdinkou je uskutečněno prostřednictvím uvedení jejího jména, ve většině příběhů je rovnou popsán její vzhled, bývá naznačen charakter, který se v průběhu vyprávění často mění, postava zraje, dospívá. Na prvních stranách knihy se dočteme, kde se bude následující příběh odehrávat. Na dalších stranách je naznačena konkrétní problematika díla, postupně se objevují nové postavy, vznikají

⁸ Herzová, Francková, Rudolf, Řeháčková, Lanczová a další

⁹ Lanczová

¹⁰ Lanczová, Rudolf

nové situace, které musí hlavní hrdinka řešit, příběh se začíná komplikovat. Přibližně od poloviny knihy směřuje příběh k rozuzlení. Často je možné předvídat konec. V této konečné fázi příběhu můžeme pozorovat dvě rozdílné tendence. Zatímco tvorba staršího období (50. - 80. léta 20. století) se vyznačuje převážně „šťastnými konci“ (hlavní hrdinka potká tu pravou lásku, zažije úspěch, problém se vyřeší, hlavní hrdinka „prozře“ apod.), z tvorby z období 90. let, přelomu tisíciletí či z děl, jež vyšla před několika lety, číší realita, tedy nejen optimistické a šťastné konce. Je to ovlivněno jednak čtenářským požadavkem pravdivosti a reálnosti, jednak i rostoucí oblibou dokumentárního žánru. Jelikož příběhy by měly odpovídat realitě, čtenářky chtějí číst o opravdových osudech, s hrdinkami se ztotožňují, srovnávají příběhy s realitou. Nelze však říci, že by díla vyznívala negativně, pesimisticky. Další možný vývoj je naznačen, lze domýšlet, objevují se otevřené konce, které nutí k zamyšlení, k vymýšlení dalších variant (ztráta lásky a zároveň příslib nové, hrdinka doplatí na své chování, ale objevuje se náznak odpuštění atd.).

1.2.2 Krása v próze s dívčí hrdinkou

V próze pro dívky je krása důležitá. Je to jedna z otázek, která se neustále opakuje, rozebírá a různým způsobem objevuje jak v dílech vycházejících před padesáti lety, tak v románech soudobých. Důvod je jednoduchý, jsou to převážně dívky, pro které je vnější vzhled důležitý. Právě dívky a ženy se častěji zabývají otázkami spojenými s krásou, rády utíkají z reality do snů, vymýšlí si, kombinují, vybírají, hodnotí, rozebírají.

V literatuře pro dívky je nejčastěji krása spojována s postavami a jejich vzhledem. Ale objevuje se také jako krása charakteru (Hercíková, Rudolf), krása prostředí nebo přírody (Lanczová).

Nejvíce je rozebírána krása jako estetický ideál. V každém časovém období byl ideál krásy jiný, ve 20. století neexistoval jednotný vzor, v každém desetiletí bylo za krásné považováno něco jiného, a také rychlost, s jakou se toto hodnocení měnilo, byla překvapující. V 21. století je situace podobná, možná ještě složitější. Obrovský vliv mají, jak již bylo řečeno, média a komerční společnost, diktát krásy ve srovnání jak s historií, tak s dobou nedávnou (deset, dvacet, třicet let zpět) nabírá nových podob, je liberálnější a detailnější.

Každá literární tvorba odráží dobu a romány pro dívky nejsou výjimkou. Je pravda, že intenzita popisu, s jakou tvorba pro dívky vypovídá o diktátu krásy určité doby, doznala mnoho změn. Není to jen zobrazení módních trendů určitého období, jak bude ukázáno v následujících kapitolách.

Otázky spojené s krásou se v tvorbě opakují. Na prvním místě je to vzhled. Hodnotí se hlavní postavy, jejich kamarádky či konkurentky v lásce, mužské objekty zájmu, a to nejen jejich vzhled, ale i charakterové vlastnosti, chování. Zatímco v letech 60. – 80. hrály v hodnocení vzhledu hlavní roli vlasy a oči a jejich barva, postupně se měřítko mění a přiosťují, což dokládá například scéna z volby Miss z románu Lenky Lanczové *Střípky mých lásek*: „*Hodnotili jsme známkovací stupnicí od jedné do pěti a bodovalo se víc věcí, nejen to, jak vypadáte, ale taky postava, prsa, nohy, erotická přitažlivost, sympatie a tak.*“ (LANCZOVÁ, 1999b, 12) Důležité začínají být i jiné ukazatele krásy, klade se důraz na oblečení, líčení, módní trendy. Vše by mělo být perfektní. K tomu jsou důležité dobré charakterové vlastnosti (upřímnost, důvtip, společenskost, přátelský přístup,...). Avšak ne vždy všechna tato kritéria hlavní hrdinky splňují.

2. Přehled tradičních témat v literatuře pro dívky

Žánr literatury pro dívky je většinou tematicky vyhraněný. Nacházíme v něm témata charakteristická pro dívčí romány, která se dobově nemění a můžeme je nalézt jak v tvorbě z 60. let, tak v dílech současných.¹¹ Mezi taková témata patří mezilidské vztahy, první lásky, zamilovanost, trápení s láskou apod. Některá témata jsou typičtější pro určité časové období, poté ustupují do pozadí zájmu (př. přechod z dětství do dospělosti, první nesmělé kontakty mezi chlapcem a dívkou). A zároveň se v literatuře pro dívky objevují témata nová, aktuální, která se změnila vlivem doby a z nichž se postupně stala taktéž témata charakteristická pro tento žánr.

S vývojem tvorby a vlivem doby (masmédiá, komerční a konzumní společnost apod.) vyvstávají nové okruhy a problémy, jichž se autoři dotýkají (př. detailnější pohled na vzhled postav, komunikace). Volba tématu má velký vliv na čtenáře, převážně čtenářky. K základním tématům, která lze v románech pro dívky najít, a k základním rozebíraným problémům patří citový vývoj dospívajících, hledání sebe sama i vzorů, mezilidské vztahy, první lásky a zamilovanost, problémy ve škole, s rodiči, řešení nadcházející životní cesty. Tato témata lze najít v dílech autorů dříve narozených, stejně jako v románech autorů současných, kteří píšou pro dívčí publikum. Převážně se jedná o autory-ženy, jen výjimečně se tvorbou pro dívky zabývá muž, touto výjimkou je například Stanislav Rudolf.

Do tematiky dívčí prózy dále patří nečekané životní události ovlivňující hlavní hrdinky (např. problémy v rodině, nemoc, smrt). Čím více se přiblížíme k současné tvorbě, případně tvorbě nedávno minulé (přibližně patnáct let zpět), tím ztelněji autoři volí témata aktuální, kontroverzní nebo se zabývají problematikou dříve nezmiňovanou, zakázanou, tabuizovanou. V literatuře pro dívky tak v současnosti nacházíme témata rozpadajících se či nefungujících rodin, autoři se dotýkají otázek drogové, alkoholové či jiné závislosti. V dílech se řeší problematika anorexie a bulimie, nechtěného těhotenství, znásilnění, incestu, odlišné sexuální orientace a podobně.

Nejen v otázce námětu, ale i v obecném charakteru tvorby pro dívky došlo během posledních padesáti let k značnému vývoji. Důvody jsou logicky dané vývojem doby, požadavky a nároky čtenářů a změnou ve všech oblastech lidského života, ale

¹¹ Srovnání literatury pro dívky z let 60., 70., 80. a současné tvorby

i obchodními záměry vydavatelů. Především se jedná o nutnost aktualizovat tvorbu, aby byla pro čtenáře zajímavá, odpovídající realitě a čtivá. Především v oblasti kulturní (hudba - konkrétní skupiny a skladby, jiná umělecká tvorba – film, divadlo), komunikační (slovní zásoba mládeže – neologismy, vulgarismy) i technické (mobilní telefony, internet, icq). V tomto směru doznal změny i dívčí román. V dřívější „tradiční koncepci“ se pod pojmem literatura pro dívky jednalo o román, povídku či novelu o dospívající dívce, většinou ve věku od dvanácti do patnácti let. Tvorba současná je více zaměřena na dívky o několik let starší, v rozmezí čtrnácti až osmnácti let, nejčastěji jsou hrdinky šestnáctileté či sedmnáctileté. Tematicky tvorba vychází z již zmíněných základů, ale v průběhu posledních přibližně patnácti let došlo k mnoha proměnám, obměnám a modifikacím, které umožňují jednak ztotožnění čtenářek s hlavní hrdinkou, jednak splňují požadavek reálnosti. Ten se promítl například do zakončení příběhů. Díla vycházející do 90. let 20. století končila téměř stoprocentně „šťastně“ či vyznívala optimisticky. Této koncepce se drží i současní autoři, avšak není výjimkou, že příběh nedopadne úplně dobře, nelze říci tragicky, vždy se objeví alespoň nádech optimismu (př. Lenka Lanczová).

S otázkou volby tématu souvisí i autorský styl. Každý autor má vlastní úhel pohledu, stejné téma zpracuje každý odlišným způsobem. V tvorbě autorů se někdy v dílech více odráží jeho zaujatost / nezaujatost, objektivita, vlastní zkušenost či snaha o odstup. Někteří z nich mají „více pochopení pro čtenářky“, jiní se snaží o věrné zachycení dívčí duše, u některých děl je patrná snaha vychovávat, varovat či poučovat. Všechny tyto rysy přispívají k oblíbenosti autora, zda dokáže zaujmout, zda se čtenářky k jeho knihám rády vracejí nebo upadne v zapomnění.

V plejádě současných autorů (jedná se převážně o autory ženského pohlaví, výjimkou je například Luděk Stínal, který píše „proзу pro dívky obráceně“ – z pohledu chlapce) se lze snadno ztratit. Ten, kdo se o žánr literatury pro dívky nezajímá hlouběji, se v množství autorů špatně orientuje, vydávaná díla mu splývají a jejich autory často zaměňuje.¹² K nepřehlednosti přispívá třeba i volba názvu knihy, kde se často objevuje dívčí jméno nebo slovo láska: *Petro. chce to odvalu* (Jana Smetanová), *Hedvika: Začni znovu*, *Katko: Sandra* (Zuzana Francková), *Tajná láska: Hořká chuť lásky* (Lenka

¹² Vyznívá z výsledků ankety

Lanczová), *Bacha na lásku; Jahodová láska; V hlavní roli láska* (Eva Herzová). Dochází pak ke ztrátě originality, objevují se nevýrazné autorské rukopisy, ve velké nabídce vycházejících titulů se čtenář špatně orientuje a podobně. Naopak knihy s neobvyklým, netradičním názvem čtenáře pravděpodobně spíše zaujmou: *Šeptej do ticha; Mokrý náruč léta; Sběratelka polibků* (Lenka Lanczová). Ovšem v žánru dívčí literatury nezajistí úspěch u čtenářek pouze umělecká specifická autorita, velkou roli hraje právě výše zmiňovaný autorský styl, originalita, volba témat, aktuálnost a reálnost příběhů. Ačkoliv autorek, které píší prózu pro dívky, je nepřehledné množství¹³, přesto se v tomto žánru objevují výrazné autorské typy. V 70. – 80. letech držel dlouho prvenství spisovatel Stanislav Rudolf. V současnosti je to spisovatelka Lenka Lanczová, která se na pultech knihkupectví objevuje již od roku 1992. V celostátní anketě MOJE KNIHA¹⁴ pořádané stejnojmenným internetovým portálem v roce 2004 o nejoblíbenější autory a knihy 21. století obsadila 1. místo mezi českými autory (na 2. místě byl Jaroslav Foglar, 3. místo obsadila Božena Němcová) a 3. místo mezi světovými (na 1. místě skončila J. K. Rowlingová, na 2. místě J. R. R. Tolkien), ve čtenářských anketách (pořádaných Sukovou knihovnou v Praze) se její knihy objevují na předních příčkách¹⁵ a v žánru literatury pro dívky jednoznačně sklízí největší úspěch.

2.1 Citový svět hlavní postavy

Základním tématem, které se v literatuře pro dívky objevuje již několik desetiletí, je citový vývoj hrdinky vykreslený na problémech dospívání. Jedná se o rozháranost dospívající psychiky, srovnávání se sama se sebou, přijetí trvajících i nových životních událostí. Citový svět je zde vykreslen jako hledání, nacházení a zároveň ztráta, zklamání. Toto téma je základním stavebním kamenem dívčí literatury. Čtenářky v postavách hlavních hrdinek vidí samy sebe, nacházejí u nich stejné problémy a myšlenkové pochody. Čtenářky řeší to, co jejich hrdinky. Tuto tematiku můžeme najít u všech autorů dále rozebíraných knih.

Alena Santarová ve své próze *Káťa, Katrin, Katynka* líčí citové a myšlenkové pochody hlavní hrdinky, čtrnáctileté Káti: „*Kátě začínalo být smutno – vlastně jí bylo velmi smutno. Věrásek ani chlapci ji neodháněli – jen umíněně trvali na svém: musí*

¹³ Viz nabídka knihkupectví a knihoven

¹⁴ <<http://www.mojekniha.cz>>

¹⁵ <<http://www.lanczova.cz>>, <<http://www.mojekniha.cz>>

přijít k rozumu! Znamenalo to vzdát se všech svých představ, svých snů o společnosti, slevovat ze svých plánů, ze svého postavení dospívající slečny.“ (SANTAROVÁ, 1959, 62)

Zachycení myšlenkových pochodů a poodhalení citových projevů najdeme i v tvorbě autorky Lenky Lanczové: *„Podvečery jsou nejstrašnější. Po celodenním přemítání a trápení mám hlavu jako škopek, vyhlídka na další bezesnou noc mě vyloženě děsí a ta chvíle mezi tím, hodina psa a vlka, je zabíračka na nervy, připadám si v ní víc opuštěnější, ošklivější a zbytečnější než jindy. Nevím, kam bych utekla, co bych dělala, vymyslím všechny možné i nemožné akce od zalévání skalky po praní prádla, které se podezřele kupí, aniž by to mamku zajímalo.“ (LANCZOVÁ, 1996, 169)* Škála pocitů a myšlenek se odvíjí především od situací, kterými hlavní hrdinka prochází, vše vychází z problematiky mezilidských vztahů, rodiny, první lásky a vývoje vnitřního světa postav.

Zobrazení citového světa je uskutečňováno především prostřednictvím vnitřních monologů postav a toku myšlenek, ale lze je vyčíst i z dialogů.

2.2 Mezilidské vztahy – přátelství

Dalším důležitým tématem jsou mezilidské vztahy, jenž v daném žánru reprezentují především vztahy mezi kamarády, přáteli a vrstevníky. V každé knize tohoto žánru se setkáváme nejen s hlavní hrdinkou, ale i s jejími kamarádkami, vrstevníky, spolužáky a dalšími lidmi, kteří v díle tvoří síť vztahů. Objevují se proto motivy hledání nových přátel, ztráty důvěry k druhému, zklamání někoho, navazování nových kontaktů, utváření sociálních skupin a podobně. Složitost a problematika mezilidských vztahů se objevuje v každé knize autorky Lenky Lanczové. Prostřednictvím hlavních hrdinek se dotýká problematiky nesnadného hledání nových přátel: *„Poté, co Blažejov a jeho nejbližší okolí projdeme křížem krážem, přestane vycházka bavit i mamku, tudíž se vrátíme do bytu, kde se připojím na internet a přes ICQ si povídám nejen s Nežou, jejíž číslo zjistím za pomoci esemesky, ale i se spoustou naprosto neznámých cizích lidí, a stejně jako tisíce dalších zoufalců, kteří nemají nikoho v reálném životě, hledám spřízněné a stejně anonymní duše schované za stejně anonymní nicky. Tohle mi totiž vyhovuje mnohem víc než pustit si někoho do svého soukromí!“ (LANCZOVÁ, 2005c, 46)* či naopak ztráty přátel současných: *„Chtěla*

jsem ti pomoci, ' namítnu tiše. 'Díky, ' ušklíbne se. 'Já vím, co jsi chtěla! Nechápu, že jsem mohla být tak slepá a neprokoukla tě dřív! Tvářila ses jako kamarádka a zatím... ' " (LANCZOVÁ, 1996g, 250)

2.3 Zamilovanost, první lásky, partnerské vztahy

Nejtypičtějším rysem dívčí literatury je řešení otázek spojených s první láskou, prvními vztahy, problematika citového vzplanutí, zamilovanosti, trápení s láskou. Tyto náměty ve větší či menší míře protínají žánr literatury pro dívky, motiv lásky najdeme v každé knize.

Právě téma lásky zaznamenalo největší změny ve vývoji literární tvorby pro dívky. Situace se změnila především díky větší otevřenosti společnosti, odtabuizování tohoto tématu, celkovému modernímu postavení společnosti. Dívčí literatura vycházející v 60., 70. a 80. letech pojednávala spíše o prvních láskách, nevinné zamilovanosti, prvních kontaktech mezi chlapcem a dívkou. *„Káťa přivřela oči. Pokusila se opětovat stisk ruky a zvrátila hlavu. Řekla také – ‚Zdeňku!‘ A pak vzdychla, otevřela oči a vytrhla mu rychle svou ruku: ‚Ba ne, nejde to.‘ /.../ ‚Vzala jsem tě za ruku, zavřela oči a taky jsem povídala Zdeňku, Zdeňku – a nic. Myslila jsem, že něco ucítím, a nic. Mě to nebaví.‘ "* (SANTAROVÁ, 1959, 110n) Zatímco díla z doby nedávné zcela otevřeně popisují problémy spojené s navazováním známostí, bez obalu se dozvídáme, jak o vztazích a lásce přemýšlí čtrnáctileté a starší dívky, co prožívají, autoři líčí konkrétní situace. Od prvotní zamilovanosti autoři přecházejí k líčení partnerských vztahů nejen po stránce psychické, ale i fyzické, nevyhýbají se ani intimním a sexuálními otázkám, některé knihy jsou plné erotiky a sexu. Především knihy L. Lanczové jsou v této otázce hodně otevřené: *„Líbáme se dlouho a nádherně, až ztrácím pojem o realitě. Kdybych stála, muselo by mě to srazit na kolena, jenže já klečím, takže mě jeho polibky dostanou ještě níž, na koberec. To už ale na sobě nemám ani tričko, ani šortky, Roman vysvobodí moje ňadra z podprsenky a poté, co mě zbaví i maličkých kalhotek, hraje si s mým tělem tak krásně a tak dlouho, že už cítím, že víc nemůžu vydržet, že tohle jsou snad poslední vteřiny mého života, že každou chvíli tam uvnitř explodují a rozložím se na atomy pocitů a vjemů a – "* (LANCZOVÁ, 2007, 100n)

2.4 Rodina

Téma rodina úzce souvisí s otázkou citového světa. Autoři zde poukazují na problematiku neporozumění si dospívajících s rodiči, na snahu mladých lidí osamostatnit se a zároveň nepřijít o zázemí, zobrazují vzdor a touhu vytrhnout se. V této tematice dochází v 90. a následujících letech k významnému posunu. Díla z období let 50. – 80. zobrazují buď fungující rodiny, kde dochází k běžným rozporům a nedorozuměním mezi rodiči a dětmi, nebo rodiny výjimečné, které ovšem nejsou „vzorové“ a jejichž výjimečnost přináší hlavní hrdince problémy. Tato problematika je zpracovaná například Stanislavem Rudolfem v románu *Něžně háčkovaný čas* (1973), kde je otec hlavní hrdinky ve vazbě a ona se s tím velice těžko vyrovnává.

Rodina je většinou vykreslena jako zázemí, ze kterého se chce dospívající dívka vymanit. Mnohdy také v závěru zjišťuje, že právě rodina je ta jediná opora a jistota. Konflikty jsou vesměs banální a rodiče dříve nebo později projeví větší či menší míru pochopení jak pro samotnou hlavní hrdinku, tak pro její problémy. „*Pochopila jsem, že její lítost se náhle mění v obvyklou zlobu. Ted' bych potřebovala někam utéci, neslyšet slova, která se pohrnou jako lavina na mou hlavu. Jenže jsem neměla kam. A maminka jako by našla pramen své moudrosti, o němž se ještě před chvílí mylně domnívala, že vyschl, začala mi domlouvat. Bylo to děsivé. Zasypávala mě spoustou otázek, na něž jsem jí neodpovídala, seděla jsem u stolu a upřeně hleděla na díru v igelitovém ubruse, znovu a znovu mě vyzývala k odpovědi. Mlčela jsem. Buté – tvrdohlavý, napadlo mě v té chvíli a musela jsem se nad tím usmát. Snad si toho povšimla. Její slova měla účinnost rychlopalného děla. Zdálo se mi však, že jsem v této chvíli nezranitelná. Přišel táta. Znovu jsem vyslechla všechno ještě jednou. Jenom za poslední větu přidala maminka ještě otázku: 'Co jí říkáš?' Táta se na mě zkoumavě podíval, řekl: otoč se, pak si přeješ palcem černé strniště vousů na tváři a pravil vážně: 'Slyší jí to!' Maminka jenom polkla naprázdno.*“ (RUDOLF, 1969, 24n)

Přibližně od 70. let se postupně model tradiční fungující rodiny rozpadá. Autoři se nebojí zobrazovat i protipól ideální rodiny. Hlavní hrdinky pocházejí z rodin nefungujících, rozvedených, jsou vychovávány jen jedním rodičem. Objevuje se problematika nevěry, incestu, alkoholu a dalších patologických jevů. Všechny tyto jevy se odráží na psychologii postav, ovlivňují postavy. „*V půl druhé se baryton mění na*

nezřetelné opilecké mumlání, čím dál častěji se ozývá řinčení sklenic a koulení předmětů po stole i zemi, ve dvě dutá rána způsobená převrhnutím židle a pádem těžkého těla na linoleum. „Amen,“ poznamenám s neskryvanou úlevou, nicméně je mi víc než jasné, že tímhle noční show nekončí. Eliška se dokonce hrabe ze své postele v předstihu, vklouzne do pantoflí dřív než mamka v dlouhé flanelové košili otevře dveře našeho pokoje. Lidská troska se válí v oblacích pivních výparů za dveřmi na chodbu, dál dojít nestačila. „Musíme ho přenést,“ připomíná mamka rutinně.“ (LANCZOVÁ, 1996, 79)

2.5 Škola

Školní život je v literatuře pro dívky důležitý stejně jako škola samotná. Je to dáno tím, že hlavní hrdinky jsou ve věku, kdy končí povinnou školní docházku, začínají vyšší stupeň vzdělání (střední školy, učiliště), jejich hlavní náplní dne je navštěvovat vzdělávací zařízení. V některých románech a u některých autorů je téma školy použito na dokreslení příběhu, které vytváří prostředí pro různé situace¹⁶, ale v převážné většině je to místo, kde se odehrává značná část děje¹⁷. Jsou zde zastoupeny otázky vztahu učitel – žák, školních úspěchů a neúspěchů, přijetí kolektivem, nesprávné volby školy a s tím související problémy. Učitelé jsou zobrazováni jak v kladném, tak i záporném světle, někteří jsou chápaví, přátelští a tolerantní, jiní méně. V hojné míře se objevuje používání přezdívek, jež vymysleli žáci svým učitelům: „Profesor chemie Karel Hořčíčka alias Amoniak, Čpavek či Hádvěes, případně jiný nevoňavý fujtajbl, jenž si sérii svých přezdívek vysloužil hned v prvním ročníku, kdy se mu při laboratorních pracích vymkl z rukou pokus s amoniakem sodným a na podstatnou část dopoledne muselo být evakuované celé druhé patro našeho gymnázia, upře vypoulené oči na dvě nešťastnice potící se před tabulí.“ (LANCZOVÁ, 1999d, 5) Líčení atmosféry školy dodává knihám na přitažlivosti a zábavnosti, čtenářky si do zobrazovaných situací mohou promítat vlastní zážitky, v těchto motivech se stírá dobový rozdíl, který je v popisu jiných témat patrnější. „Křivule řádila jako pominutá. Měla v ruce otevřený notes a volala jednoho za druhým k tabuli. Moc jsme toho neznali. Už byla Palasová,

¹⁶ Např. Lanczová, L.: Letní něžnosti, Hercíková, I.: Pět holek na krku

¹⁷ Např. Rudolf, S.: Metrůček, Lanczová, L.: Blbej fór

Procházková, Pokorný a Tonda, pořád se to točilo kolem P, divila jsem se, že mě nevolá. Třeba budu mít dnes mimořádně štěstí, napadlo mě.“ (RUDOLF, 1969, 11)

Všechna tato tradiční témata se v žánru dívčí literatury prolínají, některá převažují či jsou dominantnější, vždy se ale v příbězích v nějaké míře objevují a tvoří základ vyprávění. V dílech vydávaných do konce 90. let lze najít rysy velmi shodné koncepce. Tvorba je monotematická, autorský styl nevýrazný, náměty se opakují: první láska, nešťastná láska, neúspěch a trápení, problémy s rodiči.¹⁸ Jistý posun ve volbě zobrazovaných témat a jejich zpracování i v rozrůstající se nabídce nových autorů můžeme zaznamenat v literatuře pro dívky vycházející v období od 90. let až po tvorbu současnou. Velkou změnou je spektrum autorů, věnujících se próze pro dívky. Ve srovnání se situací o několik let zpět se jedná o velký rozmach tohoto žánru, objevuje se mnoho nových autorů (např. Zuzana Francková, Eva Herzová, Jana Jahodová, Lucie Lukešová, Věra Řeháčková, Jana Smetanová atd.)¹⁹ V knihách opět nalezneme témata základní a pro daný žánr typická, avšak doznávají jisté změny.

V oblasti citového světa jde především o větší otevřenost, hlubší vykreslení citů a pocitů, které umožňuje čtenářkám identifikovat se s postavami, jejichž myšlení je více popisováno, ať už tokem myšlenek hlavních postav či přímou řečí, která umožňuje konkrétní pojmenování problému. Hlavní hrdinky neřeší jen povrchní otázky (vzhled, zájmy), ale objevují se i věci zásadnější (interrupce, otázky budoucnosti). Neznaменá to ovšem, že by se postavy pouštěly do velkých filozofických úvah. V tu chvíli by kniha ztratila relaxační a zábavný charakter. Hlubší citová introspekce má souvislost s realitou a s konkrétními situacemi.

V tématu zabývajícím se vztahy, zamilovaností a první láskou taktéž dochází k posunu. Jde o již zmíněnou otevřenost a odtabuizování některých součástí vztahů. Nenacházíme zde již v takové míře popisy první nevinné lásky (první nesmělé doteky, polibky). Hrdinky prožívají silné citové vztahy, chovají se a jednají jako ženy. Autoři otevřeně rozkrývají problematiku partnerských vztahů. Dochází k posunu od popisu

¹⁸ Srovnání např. tvorba Stanislava Rudolfa, Jarmily Dědkové a dalších

¹⁹ Aktuální nabídka knihupectví, katalogy knihoven

první lásky k popisu vztahů nešťastných či nesourodých, hlavní hrdinky si nevybírají jen ideální partnery, není výjimkou, že příběh vypráví o milostném trojúhelníku, o vztahu dívky s ženatým mužem a podobně.

Další tematickou změnu zaznamenává vyobrazení rodiny. Stále přetrvává neporozumění si s rodiči, snaha vytrhnout se a vzdorovat. Zároveň se objevuje problematika rozpadajících se či rozvedených manželství, nefungujících či neúplných rodin a vliv těchto situací na dospívající dívky. Zde více pociťujeme ztrátu zázemí či nespokojenost se situací. Mnoho hrdinek řeší právě problémy spojené s nefungující rodinou, z knih lze jasně vyčíst vliv takových situací na postavy.

Ohledně tématu škola nedochází k zvláštnímu vývoji či změně situace. Nadále se objevují obdobné motivy, problémy.

K základním tématům a motivům v 90. letech přibývá mnoho nových. Jedná se jak o spíše „dívčí“ otázky, tak o problematiku celospolečenskou. Nově jsou to především témata anorexie a bulimie, nechtěné těhotenství či znásilnění. Dále problematika závislostí (alkohol, drogy, léky), již zmíněná rodinná tematika a aktuálně také vliv moderních technologií – seznamování přes internet, komunikace prostřednictvím techniky.

Do tradičních témat prózy pro dívky zahrnujeme i otázky týkající se zjevu a s tím spojený diktát krásy. Je to především problematika vnějšího vzhledu, která se v románech nejvíce rozebírá, ale jednotliví autoři ji rozebírají s odlišnou intenzitou. V období 50. – 90. let tak můžeme nalézt tvorbu, která vzhled hlavních hrdinek opomíjí, pouze ho naznačuje či ho příliš nepopisuje a knihy jsou zaměřeny na jiná (někdy závažnější) témata²⁰ či tvorbu, která se dotýká diktátu krásy, věnuje se mu, ale zároveň zpracovává i další témata.²¹ Obecně lze říci, že větší důraz na vzhled můžeme najít v novodobé literatuře²² (především v knihách vycházejících v době porevoluční).

V současné době román pro dívky již není jen idealistické líčení první lásky a trápení, ale přináší zásadní, aktuální a palčivé otázky celé společnosti.

²⁰ Viz např. I. Hercíková

²¹ Viz např. A. Santarová, S. Rudolf

²² Viz L. Lanczová

3. Netradiční témata v literatuře pro dívky a možnosti jejich zpracování

3.1 Netradiční témata

V 90. letech minulého století došlo k mnoha změnám, které se podepsaly v různých odvětvích a oborech, literaturu nevyjímaje. Změny s sebou přinesly mnohem větší otevřenost ve všech směrech a oblastech. Pro dospívající se objevily nové možnosti ve vzdělání, v zábavě, v komunikaci, znamenalo to příležitost prosadit se, poznat nové věci. S tím vším se začaly objevovat nové problémy a obavy, začaly vyvstávat nové nebo dosud nezodpovězené otázky a literatura na tento vývoj a změny nemohla nereagovat.

V literatuře pro dívky se najednou začala objevovat nová, aktuální, již výše zmíněná témata.

Zásadnější a palčivější se také stala otázka vzhledu a s tím související další problémy s váhou, proporcemi, ústící až k problému mentální anorexie a bulimie. Diktát krásy, módy a komerce se promítá do psycho-sociálních témat této doby.

Všechny tyto problémy se postupně začaly objevovat v literatuře, autoři se snažili na zmíněnou problematiku upozorňovat a zodpovídat alespoň některé otázky.

3.1.1 Závislosti

K sociálně patologickým jevům patří nejrůznější závislosti, se kterými se mládež setkává v různých souvislostech. Od osobních zkušeností přes informace prostřednictvím sdělovacích prostředků. Sem patří problematika drog, alkoholu, cigaret, ale i závislosti jiného druhu, například hraní na automatech (gambling), počítačové hry a jiné. V próze pro dívky se pak toto téma objevuje různými způsoby (přímá zkušenost hlavní hrdinky formou zpovědi či popisu vlastních zážitků, jako součást epizodních příhod, jako varování před nebezpečím, které přináší touha okusit zakazované věci).

3.1.2 Mentální anorexie a bulimie

Poruchy příjmu potravy (mentální anorexie a bulimie) patří mezi psychické problémy týkající se především mladých dívek. Může vzniknout jako reakce na novou životní situaci, ale také ve chvíli, kdy se dívka nedokáže vyrovnat s dospíváním

(především s jeho fyzickými projevy), s kritikou ze strany okolí. Mentální anorexie je silně ovlivněna tlakem společenských měřítek krásy, vlivem fenoménu štíhlosti a kultu hubených modelek, kdy mnoho dívek podléhá domněnce, že jsou tlusté, že neodpovídají ideálům krásy. Nemají rády své tělo, nejsou se sebou spokojené a snaží se za každou cenu zhubnout. Nevhodným přístupem k dietám a hubnutí a neobjektivním hodnocením svého těla si mohou vypěstovat poruchu příjmu potravy - mentální anorexiu (projevuje se odmítáním potravy, strachem z přibývání na váze, zkresleným vnímáním vlastního těla) a bulimii (projevuje se neustálými myšlenkami na jídlo, neodolatelnou touhou po jídle, přejídáním a následným zvracením).²³

3.1.3 Interrupce, nechtěné těhotenství

Od 90. let se začíná otevřeně mluvit také o otázkách sexu a problémech spojených s touto tematikou, jako antikoncepce, pohlavní choroby, nechtěné těhotenství, interrupce, případně předčasné mateřství. Tyto otázky jsou pro dívky velmi aktuální a důležité, proto se s uvedenou problematikou čtenářky mohou setkat u většiny soudobých autorů.

3.1.4 Změny v rodině

Jedná se především o rozklad tradičního modelu rodiny, který začal být v posledních patnácti letech intenzivní. Navíc je stále častější neúplný model rodiny a o problémech v rodině se začalo diskutovat nahlas. Veškeré tyto procesy měly a mají dopad na děti a dospívající. Ve velké míře se v příbězích začínají objevovat právě rodiny neúplné, nefungující, řeší se problémy s rozváděcími se rodiči, s rodiči a jejich novými partnery, s nově vznikající rodinou složenou z nového partnera jednoho z rodičů a jeho dětí a podobně. Nefungující či špatně fungující rodina s sebou přináší mnoho dalších problémů (ve vztazích, ve škole, v komunikaci) a silně ovlivňuje hlavní postavy.

3.1.5 Jiné sociálně patologické jevy

Například šikana, kriminalita. Tato problematika se objevuje spíše ojediněle. Především u šikany se jedná o velmi citlivé téma. Většina hlavních hrdinek je ve věku, kdy může zažít šikanu ve škole, přesto se autoři tomuto tématu vyhýbají, avšak je lze

²³ Krch, F. D.: Mentální anorexie, Krch, F. D.: Poruchy příjmu potravy: vymezení a terapie

u některých autorů nalézt. Popis těchto nepříjemných zkušeností se například objevuje v knize Lenky Lanczové *Schody do nebe* (1995). Kriminalita zase často souvisí s nějakým druhem závislosti (nejčastěji drogy), jako její důsledek. Objevuje se například v příbězích Ivony Březinové z cyklu *Holky na vodítku*.

3.2 Zpracování netradičních témat

V literatuře určené dívčím čtenářkám, která vznikala a byla vydávána od 90. let až do současnosti, se výše zmíněná témata objevují častěji, a z některých z nich se začínají dokonce stávat i témata tradiční či typická pro žánr současné literatury pro dívky. Často se opakující téma je například nechtěné těhotenství, interrupce a mentální anorexie.

Román pro dívky již dávno není jen příběhem „nešťastné lásky chudé dívky, která svou píli a vytrvalostí dosáhla svého štěstí“. Příběhy již nevyprávějí jen o prvních, neopětovaných či nenaplněných láskách, o složitosti dospívání, o trápeních se školou, kamarády, rodiči a podobně. Od vyprávění o jedné ústřední hrdince a jejím příběhu autoři inklinují ke kompozičně složitějšímu ději, kde jsou nastíněny životní osudy dalších postav. Ačkoliv se vesměs jedná o postavy vedlejší, tvoří významnou součást příběhu a někdy je právě jejich prostřednictvím odhalen nějaký aktuální problém či dílčí téma. Z velké části se jedná o problémy kamarádky či přátel hlavní hrdinky: incest v rodině kamarádky hlavní hrdinky, homosexualitu, kriminalitu a podobně.

Ačkoliv lze v plejádě vydaných a vycházejících knih najít mnoho těch, jež v některých směrech stále odpovídají tradičnímu modelu literatury pro dívky, objevují se i díla, která tento žánr posouvají dále. Stále se jedná o nenáročnou četbu, oddechovou, ale již to není pouhé idealistické líčení, příběhy se šťastnými konci, kladné hrdinky, ale naopak reálný obraz skutečného života dospívajících, se všemi jejich problémy, chybami, zážitky a zkušenostmi. Svou otevřeností mohou knihy některých autorek dokonce vzbuzovat nesouhlas či překvapení, jelikož jsou až příliš „reálné“ a otevřené. Jako příklad lze jmenovat již několikrát zmiňovanou, mezi čtenáři oblíbenou, autorku Lenku Lanczovou, jejíž příběhy řeší palčivé a zásadní otázky týkající se dnešních dospívajících.

Změnou prošla nejen tematická oblast tvorby, ale i pohled na postavu a její charakter a hodnoty. Hlavní hrdinky jsou sice stále obyčejné dívky z okolí s převahou

kladných vlastností, ale mají i spoustu chyb, mýlí se, hledají, zkouší, nenacházejí, dostávají nové šance, dělají nejrůznější rozhodnutí. Autoři se snaží, aby byly postavy reálné, co nejvíc podobné současným dospívajícím dívkám. Mnoho postav také vzniká na základě předobrazu skutečného člověka, autoři se nechávají inspirovat a do svých knih pak promítají v pozměněných verzích skutečné lidi a jejich či vlastní zážitky.

Ne u všech autorů se výše zmíněná témata objevují. Někteří se jim spíše vyhýbají a dále píší především romány o první lásce, o mezilidských vztazích a podobně. I to může být jeden z důvodů, proč jejich knihy ztrácejí na atraktivnosti, autoři velice brzy upadají v zapomnění, volbou témat se nedostanou do podvědomí čtenářek a jejich knihy jsou pak čtenářkami označovány jako nudné.²⁴

3.2.1 Lenka Lanczová: *Střípky mých lásek*

Kniha *Střípky mých lásek* (1999) vznikla na základě skutečného příběhu autorčiny čtenářky, je vyprávěna ich-formou, vypravěčem je hlavní hrdinka šestnáctiletá studentka gymnázia Edita Havlová, která se svou snahou zhubnout dostane až k závislosti, trpí mentální anorexií a následně bulimií. Příběh se odehrává tradičně v Bakově (autorčině oblíbeném imaginárním městě).

Již v úvodu knihy je naznačeno, že hlavním tématem bude vzhled a s ním spojená problematika. Popis vzhledu a postavy hlavní hrdinky je tradičně na začátku příběhu, výjimečně není na první straně: „*Abys neprodřela sklo,‘ baví se Bára a jen kvůli ní si nedám repete, byť se mi sliny sbíhají. Umí být pěkně jedovatá co se týče postavy! Sice jsem si na nejrůznější narážky na Slonbidlo a podobně zvykla, poslouchat je mi žádné zvláštní potěšení samozřejmě nečiní. Můžu za to, že z naší čtveřice trčím jako telegrafní tyč?! A kdyby jen ze čtveřice, jsem nejvyšší ze všech holek ve třídě, což je k vzteku, tím spíš, že jsem, vyjádřeno asi nejlépe dědovými slovy, krev a mlíko. Vysoká, statná, hřmotná holka, co by mohla skály lámat a v hospodářství by zastala kupu práce. Kdysi by to určitě výhoda byla, dneska, v době počítačů, si připadám handicapovaná: 180 cm je výška vhodná pro modelku, ne však při 72 kilogramech živé váhy, že. Nejsem vyloženě tlustá, prostě jen udělaná. Zaoblená. Prsa, stehna, zadek, boky. Některým spolužačkám bych mohla dělat mámu!*“ (LANCZOVÁ, 1999, 8) Díky detailnímu

²⁴ Vyznívá z výsledků ankety

popisu má čtenář přesnou představu o vzhledu hlavní hrdinky a od počátku knihy je jasné, kam bude její příběh směřovat: snaha zhubnout.

Edita má vynikající studijní výsledky, mnoho zájmů a ve škole je vcelku oblíbená, při volbě třídní miss se umístí blízko posledního místa a odůvodnění, které si vyslechne je jedna z ran, jež jí čekají: „*Jediný, kdo se mne zastane, je Pavel, ovšem jeho poznámka zabolí nejvíc, protože řekne: ‚Náhodou, kdyby nebyla takovej golem, vyhrála by.‘*“ (LANCZOVÁ, 1999, 13) Druhý podnět k rozhodnutí zhubnout dostane od své platonické lásky, jejíž hodnocení opět není příjemné: „*‚Ty ses ho neptala, co mi říká?!‘ ‚Ptala,‘ odpoví neochotně. ‚A on? Z tebe to leze jak z chlupatý deky,‘ ulevím si. ‚Rekl přesně tohle: nic moc.‘ Pochopím, že ta dvě slůvka jsou moje hodnocení. Polknu. ‚To je všechno?‘ ‚Skoro. Jo, je.‘ opraví se. ‚Tak jo, nebo ne? Není, co? Zopakuj přesně, co říkal!‘ ‚Edito, nemá to smysl,‘ brání mi dozvědět se pravdu. ‚Neštví mě!‘ ‚Doslova řekl: Myslíš tu tlustou, co si tu pořád kupuje spodňáry? Nic moc.‘ Zůstanu jako po ráně klackem. Tu tlustou...“* (LANCZOVÁ, 1999, 45) Následkem těchto komentářů se spouští lavina, která bude mít nebezpečné následky. Jestliže byla do té doby Edita sice nespokojená se svým tělem a vzhledem, ale smířená, od této chvíle začíná své tělo nenávidět. Následuje jednoznačné rozhodnutí, že musí zhubnout za každou cenu. „*Strhám ze sebe oblečení, abych se v koupelně postavila nahá proti velkému zrcadlu a bedlivě zkoumala každičký centimetr svého těla. Už mi nepřipadá baculaté a zaoblené jako jindy, v odrazu vidím neforemné, odporně tlusté, kolohnátské, špekáté monstrum, na které se štítím dívat, natož se ho snad dotýkat! Nenávidím svoje tělo! Zradilo mě! Bodejť bych si mohla myslet na Tomáše, když vypadám jako chovná prasnice!*“ (LANCZOVÁ, 1999, 46)

Edita žije v úplné, přesto nefungující rodině. Hlavním problémem je, že jednotliví členové na sebe nemají čas, každý má „vlastní život“ a příliš se o sebe nezajímají. Edita se navíc cítí neschopná, neúspěšná a vedle svého bratra nevýznamná, neustále se s ním porovnává a má pocit, že jeho kvalit nikdy nedosáhne. Navíc je i ze strany matky konfrontována s vlastním vzhledem, což jejímu sebevědomí nijak neprospívá: „*‚Edito, ty jsi nemožná,‘ oznámí mi máma. ‚Proč se pořád tak cpeš?! Budeš tlustá!‘ ‚To už je,‘ odtuší Štěpán nevzrušeně. ‚Nemůžeš na sebe trochu dbát? Ty by sis takovou kombinézu, co měla Vanda, ani koupit nemohla, protože bys v ní byla jako žok. Podívej se na sebe, jak vypadáš. Svetry, mikiny, rifle. To je celý tvůj šatník.*

Vanda je elegantní, štíhlounká, a ty... 'Mávne rukou, škoda mluvit.' (LANCZOVÁ, 1999, 24) Poté, co se hlavní hrdinka rozhodne, že zhubne, nemá ve své rodině podporu, spíš naopak: „*„Držím dietu,‘ oznámím našim slavnostně po svém příchodu z jazykové školy. /.../ „Už zase?’ zareaguje mamka pochybovačně. „Do kdy tentokrát? Do zítra, anebo dokonce do pondělí??’ „Dokud nebudu mít šedesát kilo,‘ odpovím odhodlaně. Štěpánovi zaskočí půlka rohlíku. „Srandisto.‘ /.../ „Stejně to nevydrží,‘ ujistí ho máma a víc si mě nevšímají.*“ (LANCZOVÁ, 1999, 15n) Není divu, že si nevšimnou, že její hubnutí začíná nabírat nebezpečných rozměrů.

Z vývoje děje lze snadno předvídat, že tématem je porucha příjmu potravy - anorexie. Edita omezí jídlo, hlídá přísun kalorií, začne cvičit, jenže úspěchy se dostávají velice pomalu a ona začíná ve svých krocích ke krásné postavě přitvrzovat: „*Musím zkrátka ten svůj dietní program přitvrdit. Víc cvičit, přidat běh, méně jíst. Obědy vyměnit za zeleninu. Pít pouze ovocný čaj bez cukru a neslazené minerálky. Musím to dokázat! Míše, Štěpánovi, našim, Tomášovi – a hlavně především sobě.*“ (LANCZOVÁ, 1999, 61) Její snaha začíná přerůstat v posedlost, začíná ztrácet zdravý rozum: „*Cvičení se pro mě stane nejmilejším koníčkem, možná víc, drogovou závislostí! Bavi mě tím víc, čím víc ubývám na váze. Koncem února totiž vážím 62 a na konci března mám nádherných 59 kilogramů! Moje postava se už dávno oprostila od sádelnatého podkladu, vyloupla se z macaté skořápky jako kaštanek a zbavila se rosolu, jak jsem nazývala třeplavý sulc na pažích, stehnech i hýždích. Díky kruté dietě a pravidelnému cvičení jsem štíhlejší, moje tělo je tuhé, vypracované, začíná mít báječné tvary a co se týče kondice, nezadýchám se ani při dvoustovce sedů lehů zacvičených v jednom zátahu!*“ (LANCZOVÁ, 1999, 85)

Hlavní hrdinka sama shrnuje průběh svého hubnutí, její úvahy jsou příznačně stupňovány a komentují stavy, ve kterých se ocitá. „*Ačkoliv jsem zhubla celkem o čtrnáct kilo a dostala se do cílové rovinky – dostala jsem se pod vysněnou hranici šedesát, naši si mé proměny nevšimli! Pravda, nedala jsem jim k tomu příležitost, doma totiž chodím zásadně v plandavých košilích, vytahaných mikinách a strečových kalhotách. Stále nenastal pravý čas, kdy bych se jim mohla ukázat! Ještě musím trochu zhubnout. Ta chvíle musí být náležitě triumfální!!! Najednou mi vysněná šedesátka nestačí, kdybych měla 55, bylo by to mnohem lepší.*“ (LANCZOVÁ, 1999, 86)

Edita začíná být posedlá hubnutím, postavou, jídlem a navíc začíná mít zdravotní problémy – padají jí vlasy a přestává menstruat – začínají se u ní projevovat symptomy mentální anorexie, ale přestože má pochyby o správnosti svého jednání, nic takového jako je možnost, že trpí mentální anorexií, si nepřipouští: „*Jenže ona neví podstatné – já anorektička nejsem. Zhubla jsem prostě jenom dietou a cvičením. Anorektičky jsou celkem vzato šibly osoby, nemají v hlavě nic jiného než denní vážení, počítání kalorií a hladovění. To já přece nejsem!!! Nemohu být! Pravda, něco málo máme společného. Například anorektičky stejně jako já ztratily menstruaci. Ale tu přece nemusím mít ze spousty jiných důvodů, proč hned anorexie? Anorektičky mají desítky dalších zdravotních problémů, řídnutí kostí, průjmy, zácpy, nevolnosti, slabost, žaludeční vředy, padání vlasů, zubů, lámání nehtů...Nic z toho se mě netýká! No... Dejme tomu... Vlasy mi padají, to je fakt. A hodně! Přesněji řečeno tak moc, až je mi z toho úzko, protože tímhle tempem budu brzy plešatá! Nehty se mi lámou, jenže.../.../ Jídlo se mi oškliví. Vidím v něm nepřítele své postavy, časy, kdy jsem se mohla utlouci po té či oné lahůdce, dávno minuly. Stačí, abych si představila, že mám sníst na posezení pohár Harmonie, a hned cítím žaludeční šířavy až v krku!*“ (LANCZOVÁ, 1999, 147)

V těchto pasážích je důležité využití ich-formy ve vyprávění. Myšlenkové pochody hlavní hrdinky jsou příznačné a věrohodné, zachycují její pocity a především počínající rozpor mezi uvědoměním si závažnosti situace a závislosti na dosažení požadovaného cíle. Postupně si i její okolí začne všimnout změn, které se s ní dějí. Přicházejí varování před anorexií, ale Edita nikoho neposlouchá. Přidávají se další příznaky nemoci, je jí neustále chladno, váha jde sama od sebe dolů a přidává se i bulimie: „*Navíc začnu mít potíže s jídlem. Aspoň si je tedy začnu připouštět... Pohybují se v začarovaném kruhu, chvíle absolutního nechutenství, kdy do sebe nedokážu dostat ani bílý jogurt, vložky, rajče, tvaroh, prostě vůbec nic, se střídají se zoufalými návaly neskutečného hladu, který mě nutí proti mému přesvědčení vrhnout se na ledničku, naládovat do sebe všechno, co v ní najdu, a pak samozřejmě skončím na toaletě, kde zase všechno poctivě vyzvracím.*“ (LANCZOVÁ, 1999, 225)

Edita se dostává na váhu 47 kilogramů. Teprve poté, co se seznamuje s Adamem, zamiluje se do něj a dostane od něj ultimátum (nechce chodit s anorektičkou), připustí si své problémy a rozhodne se jít léčit: „*Sednu si nahá před*

zrcadlo. Dívám se na sebe cizíma očima a pokouším se sama sobě namluvit, že miluji své tělo. Je přece moje, nemohu s ním zacházet jako s cizím, týrat ho hladem a cvičením, vydávat mockrát víc energie než přijímám v té nejpřirozenější cestě, jídle. /.../ Je to pomsta mého těla. To, co jsem mu odpírala v jídle, mu chybí a ono se hlásí nejrůznějšími signály – padáním vlasů, lámáním nehtů, ztrátou menstruace, slabostí, pocitem chladu, loupáním v kostech, které má na svědomí osteoporóza...“ (LANCZOVÁ, 1999, 233n) Příběh končí optimisticky ve chvíli, kdy je Edita hospitalizovaná v léčebně a s anorexií úspěšně bojuje.

Kniha působí díky kumulaci pravdivých faktů věrohodně a reálně, což umocňuje i přesný popis průběhu mentální anorexie, který vychází z osobní zkušenosti jedné autorčiny čtenářky²⁵.

Způsobem vyprávění kniha nevybočuje z autorčina specifického stylu. Příběh vypráví hlavní hrdinka, je to zachycení její vlastní zkušenosti, pocitů a myšlenek. Zobrazuje se tu počátek nemoci, postup i příznaky. Reflektuje, jak se u Edity rozvíjí mentální anorexie, která vznikla následkem nezdravého hubnutí. Próza je komponována jako sled následků a příčin - od prvních impulsů (v tomto případě nevhodné komentáře její postavy ze strany blízkého okolí) a spouštěcích mechanismů k postupnému vzniku a průběhu nemoci až po impulsy k vyléčení. Ačkoliv byla od počátku hlavní hrdinka smířená sama se sebou (se svým vzhledem a postavou), tlakem okolí (i společnosti) podlehla myšlence, že je tlustá, ošklivá a musí se sebou něco dělat.

Příběh má nepochybně sloužit též k poučení i jako varování. Knihu lze pojmut částečně jako kritiku kultu hubených modelek a celebrit a díky nim i současnému diktátu krásy. Objevuje se zde také jedna ze zásadních otázek, které si mnohé mladé dívky pokládají: „*Copak se tenhle svět točí jenom kolem vyhublých modelek a královen krásy?!“* (LANCZOVÁ, 1999, 26)

3.2.2 Ivona Březinová – cyklus Holky na vodítku

Jiný způsob zpracování aktuálních témat, palčivých otázek a zobrazení problémů současných dospívajících dívek zvolila Ivona Březinová ve svém cyklu *Holky na vodítku*. Jedná se o tři příběhy dívek, které se kvůli svým patologickým závislostem dostanou do psychiatrické léčebny.

²⁵ <<http://www.lanczova.cz>>

Děj všech tří příběhů probíhá ve dvou časových rovinách. První časovou rovinou je přítomnost (děj se odehrává v léčebně), je vyprávěna v er-formě a spojuje všechny tři příběhy, hlavní postavy se zde potkávají. Druhá rovina je tvořena psychoterapeutickým deníkem konkrétní hlavní hrdinky, jedná se o navozenou intimní výpověď, je psaná ich-formou a chronologicky zachycuje životní osud a události, jež vedly ke vzniku závislosti.

Knihy nepopisují jeden konkrétní příběh, jsou ovlivněny výpověďmi, ke kterým se autorka dostala, když při realizaci spolupracovala s odborníky, což se v některých směrech v jednotlivých příbězích odráží²⁶ (popis jednotlivých terapeutických procedur, popis života v léčebně).

- Jmenuji se Ester (2002)

První hrdinkou trilogie Holky na vodítku je patnáctiletá gamblerka Ester, bojující se závislostí na hracích automatech, sázení, hazardu. Prostřednictvím deníku se dozvídáme o jejím životním osudu, o vzniku závislosti, o všem, co předcházelo jejímu přijetí do léčebny, o rodinné situaci: „*Doma to bylo fajn. Sice žádný soukromí, kde by se taky vzalo, když nás v dvoupokojovém bytě nakonec bylo sedm. Rodiče a všech pět dětí s jménama od E, když už se naši seznámili v tom baru ELEKTRA. Pět dětí je na dnešní dobu docela dost.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002b, 13) Personální vyprávění opět přibližuje souhru příčin a podnětů, které vedly k závislosti.

Ester jako nejstarší z dětí měla ostatní na starosti, navíc jí chybělo soukromí a začala silně pociťovat nedostatek peněz, finanční situace rodiny nebyla ideální. Rodinné zázemí a finanční situace vedly k pozdější návštěvě herny: „*To jen já doma věčně dřela a nic z toho, teda žádný kapesný, ale ani uznání nebo tak něco. My byli vůbec doma furt bez peněz. Máma pořád na mateřský a táta přibližně dvakrát do roka nezaměstnanej. Většinou jsme žili jen z podpory a pak z těch rodičovskejch příspěvků.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002b, 14)

Ester se s hracími automaty poprvé setkává už ve svých jedenácti letech, od té doby začíná navštěvovat bar a hernu rodinného přítele Romana, kde nachází soukromí. Během dvou let si pomalu začíná pěstovat závislost a z nevinné hry se později stane

²⁶ <<http://www.ivonabrezinova.cz>>

velký problém. Ester opojená první výhrou a nedostatkem vlastních finančních zdrojů kývne na nabídku, že za peníze bude v baru dělat reklamu - vlastní hrou lákat hosty ke hraní, za což bude dostávat zapláceno. Získává tak zdroj vlastního příjmu. V baru se navíc seznamuje s nevidomým Kristiánem, který se také pokouší hrát, aby získal peníze, ale brzy s tím přestává. Na rozdíl od Ester, která se začíná propadat do kolotoče závislosti. Nemá peníze ke hře, uchyluje se k postupnému prodávání svých věcí a pokračuje krádežemi rodinného majetku: „*Nakonec moje omluva spočívala v tom, že jsem v koupelně sbalila fén a v kuchyni broušenou mísu po babičce. Už jsem v tom prostě jela a nešlo to zastavit. V dalších dnech jsem ještě stačila stopit Eviny náušnice, co dostala, když se narodila, a nesměla je nosit, že je prej ztratí, a Evženovu kalkulačku, kterou si loni koupil za peníze z brigády. Čapli mě až tehdy, když jsem z bytu vynášela nějakou připitomělou porcelánovou sošku a digitální budík, kterej měli naši v ložnici.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002b, 96)

Po odhalení je rodiči vyhozena z domu a stěhuje se ke Kristiánovi, ale ani on ji nepřesvědčí, aby přestala hrát. Už nemůže přestat, začne rozprodávat i jeho majetek, zadluhuje se, je opět odhalena a nakonec ji i Kristián vyhodí. Ester končí na ulici, kde je chycena při vykrádání aut, poslána do „pastáku“ a končí v léčebně.

Druhou rovinu knihy tvoří popis života v léčebně, od jednotlivých léčebných metod přes vylíčení osudu dalších obyvatel až k vzájemným vztahům mezi pacienty: „*Rozeběhly se chodbou k tělocvičně, ale sestra Vlasáková byla rychlejší. Už minutu stála bosýma kostnatýma nohama na svém údajně pravém indickém koberečku a ostrůžím zrakem rentgenovala v pozoru nastoupenou jednotku mladých ztroskotanců. Ano, ztroskotanců, protože co jiného jsou čtyři fetišáci, alkoholik, nymfomanka, kleptomanka, bulimička, klaustrofobik, gamblerka, holka po znásilnění nebo kluk, co si každou chvíli podřeže zápěstí?*“ (BŘEZINOVÁ, 2002b, 9) Pasáž, která představuje obyvatele léčebny, se vyskytuje ve všech třech dílech, stejně jako líčení některých terapeutických metod.

Závěr příběhu vyznívá optimisticky, Ester dostává pohled od svého bratra jako znamení, že na ni rodina přece jenom nezanevřela a navíc dopis od Kristiána, který se chystá na operaci očí a dodává ji motivaci k vyléčení, protože ji úplně nezavrhl. Navíc Ester úspěšně absolvuje léčebný experiment: „*Úplně jsem se trásla rozčilením. Návštěva zubaře je proti tomu, co mě čekalo, úplná dovolená s Čedokem. Poprvé, co*

jsem v Bezděkově, mě totiž poslali na poštu. A s penězma. Ne sice s nějakou závratnou částkou, ale na pár her by to stačilo. Celou cestu jsme v dlani mačkala jednu z těch kovovejch dvacetikorun, ale sama se sebou jsem se vsadila, že okolo herny na náměstí projdu bez zachvění. Já vím, že mám zakázáno se vsázet, ale dokázala jsem to.“ (BŘEZINOVÁ, 2002b, 147)

- Jmenuji se Alice (2002)

„Jmenuji se Alice a jsem narkomanka. A jsem ráda, že to o sobě už dokážu takhle napsat, přiznat si to.“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 5) To je úvod druhého příběhu z cyklu *Holky na vodítku*, který se věnuje problematice drogové závislosti.

Sedmnáctiletá Alice má rodiči již od dětství jasně naplánovanou kariéru lékařky: *„Když mi byly asi čtyři roky, dostala jsem od staroušků (tehdy jsem jim tak ještě neříkala) dětský lékařský kufřík. Od té doby mi bylo nenápadně naznačováno, že budu doktorkou.“* (BŘEZINOVÁ, 2002a, 5) Je to dané především tím, že oba rodiče jsou velmi pracovně vytížení a všechny své problémy řeší léky. V rodině navíc nepanují příliš vřelé vztahy, Alicina matka je upnutá na mladšího syna Vilíma, Alici neustále napomíná a kritizuje, otec žije ve vlastním „kouřovém“ světě a o dceru se příliš nezajímá. Po nástupu na gymnázium jsou na Alici kladeny vysoké nároky, ona studium nezvládá a začíná se obávat neúspěchu, sáhne po nabízené podpoře v podobě podpůrných tablet. Zde se objevuje (v rámci retrospekce) první náznak budoucí závislosti.

Alice nedokáže svou situaci řešit jinak, východiskem jsou pro ni léky, bez nichž ke konci školního roku nedokáže fungovat. *„Byla jsem bez energie. Vyčerpaná školou i máminejma ustavičnejma výčitkami. Ale stačilo spolknout malou bílou tabletku a člověka to rázem nastartovalo k neuvěřitelným výkonům. Dokázala jsem se učit dlouho do noci, svěží tak, že bych snad ani nemusela chodit spát. Ráno to bylo horší. Ale když jsem si vzala bobuli i před vyučováním, ohromně mi to pak ve škole myslelo. Mívala jsem pocit, že klidně vymyslím druhou teorii relativity.“* (BŘEZINOVÁ, 2002a, 21n) O prázdninách, které tráví bez matčina dozoru, se na diskotéce dostává k drogám. Právě v tu chvíli se v ní zvedá vlna odporu proti matčiným příkazům a varováním a ona chce vyzkoušet vše zakázané. Seznamuje se s první partou, začíná

marihuanou, přes lehčí drogy se dostává k pervitinu. Všechno je pro ni nové a navíc se zamiluje do Metoda, jednoho z feťáků. Právě ten ji přivádí k pervitinu.

V příběhu jsou věnované poměrně dlouhé pasáže popisu po užití drogy, jejichž účelem je zvýšení věrohodnosti a autentičnosti: „*Byla to šílená pecka. Nájezd, jako když startuje raketoplán. Po celým těle se mi rozlilo takový divný šimrání. Rostly mi vlasy. A taky nohy. Bylo to úžasný. /.../ Asi druhý den mi někdo nabídl, že mě znovu nastřelí, ale neměli už čistý buchňy a já měla strach, že něco chytanu. Tak mi ukázali, jak můžu perník šňupat nosem a bylo to zase tak fantastický. I když... první ráně se už nic v životě nevyrovná.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 53)

Kolotoč drogové závislosti se začíná pomalu a nenápadně rozjíždět. Alice si nejprve myslí, že po prázdninách se vše vrátí do starých kolejí, ale opak je pravdou. Přestává chodit do školy, přestávají jí stačit peníze od rodičů, začíná prodávat své věci. Rodiče zatím nic netuší, navíc na ni mají stále méně času, když zjistí, že jejich dcera užívá drogy, snaží se jí nejprve pomoci, prosí ji, aby přestala, ale poté, co začne rozprodávat i jejich věci, ji vyženou z domu. Alice se uchyluje k Metodovi a pokračuje v užívání drog. Začíná si pervitin píchat do žíly, zkouší heroin, balancuje na hranici smrti, střídá „abstáky“ se stavy, kdy je zfetovaná: „*Tělo se mi obracelo vzhůru nohama a kůži naruby a taky obličejem k mozku. Vlasy mi rostly dovnitř hlavy a srdce se dralo hrudním košem ven jako pták toužící uniknout z klece.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 98) Začíná krást, pak se dostává na psychiatrii, absolvuje detoxikaci, rodiče si ji znovu berou domů, ale ona nevydrží abstinovat. Nakonec se dostává do bezděkovské léčebny.

Alicin deník z velké části zachycuje pocity při užívání drog. Druhou rovinou knihy je líčení života v léčebně, které prokládá Alicin psychoterapeutický deník. Zde se čtenář dozvídá, jak probíhá pobyt v léčebně, co všechno musí pacienti absolvovat, jaké jsou jeho povinnosti: „*„Alice! Nemáš náhodou dneska rajony, co?“ křikla Beáta pištivě, sotva strčila svoji zrzavou pihatou hlavu do pokoje. A taky ta svoje obrovská prsa, samozřejmě. „No jo, to je pořád řečí,“ odsekla Alice. „Taky by se to jednou nezbláznilo.“ Jenže věděla, že zbláznilo. Moc dobře věděla, co znamená nedodržení povinností klienta nebo řádu léčebny. Ztrátu výsad. V horším případě i vyhazov. A co pak? Co venku, proboha?“*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 47) Je tu líčena jejich nejjednodušší cesta k zbavení se závislosti, myšlenky a pocity. Vše s notnou dávkou věrohodnosti, a to díky navození iluze, že se jedná o skutečný psychoterapeutický deník jakési dívky (příběhy nesou rysy

dokumentu, skutečných výpovědí, biografie a jiných současných oblíbených žánrů), a snaze o objektivní líčení života v léčebně.

Konec tohoto příběhu je sice více neutrální, na rozdíl od příběhu předchozího, vyprávění končí deníkem, kdy se Alice chystá na svou první samostatnou vycházku, přesto jsou její myšlenky optimistické: „*Až dopíšu tu úplně poslední stránku, udělám za vším, co jsem prožila a napsala, tlustou čáru. A za ní... za ní už bude všechno jinak. Doufám. Jmenuji se Alice a jsem narkomanka. Už napořád, protože i když se teď cítím vyléčená, ta touha po fetu už ve mně bude až do smrti. No, jen si zkuste s tím žít. Nebo vlastně...radši ne.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 125)

- Jmenuji se Martina (2003)

Poslední hrdinkou trilogie je bulimička Martina, která je silně ovlivněna svou matkou. Její deník je psán formou dopisů adresovaných právě matce, jedná se o fiktivní dialog s nepřítomnou matkou. Své problémy a to, že se ocitla v léčebně, dává Martina matce za vinu.

Martina vyrůstala bez otce, její matka si marně hledala nové partnery, neustále držela diety nebo naopak tloustla a své partnerské neúspěchy dávala za vinu právě své tloušťce: „*Nikdy nesmíš být jako já, Martino, pamatuj si to,‘ říkala jsi mi snad každý den. Nejhorší to bylo v době, kdy tě údajně kvůli tvé postavě opustil už čtvrtý chlap. Plakávala jsi mi do vlasů a já myslela, že tě něco bolí. Asi bolelo. Jinak než jsem myslela. A asi víc.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 10n)

Matčiny životní prohry, její postoj k životu a vše s tím spojené mělo obrovský vliv na dospívající Martinu: „*Přejídala jsem se ze vzdoru, mami. Ty jsi totiž za mě rozhodovala úplně ve všem. Bylo to jak život na silnici mezi dopravními značkami. Samé zákazy vjezdu a přikázané směry jízdy. Nikde, vůbec nikde nebyla žádná volba. Jen v jídle. Tam byla skulina, kterou prostě nešlo nevyužít. Bylo příjemné se přejídat a navíc vědět, že tím sama rozhoduji o svém těle. Bylo mi jedno jak. Hlavně, že to bylo moje vlastní rozhodnutí. A ne tvoje. To proto, mami, začala ta naše bitva. Pro nic jiného.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 25) Těmito stravovacími návyky se dostala téměř k hranici obezity. Byla vyspělejší než její vrstevníci. Na fyzické rysy dospívání byla také nevhodně upozorněna matčíným partnerem a to, společně s odstrašujícím příkladem své matky, ji utvrdilo v názoru, že chce zůstat dítětem: „*Tvejma starostma, mami, který na*

mě neustále padaly, jak ses ty z nich snažila oklepat, jsem se ve dvanácti letech cítila děsně stará. Snad to doopravdy bylo tím, že jsem v té době opravdu starší vypadala. Velká a nakynutá. Když jsme se v tělocvičně seřadili, čněla jsem nad všemi jak matka praporu. Kluci se mi smáli a holky se mnou ani nechtěly moc kamarádit, protože jsem nikdy nikam nesměla a nebyla prý se mnou žádná legrace. Vydělovalo mě to. Usilovně jsem si přála být dětštější. Ale tělo mě zradilo.“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 49)

Poté, co se matka pokusila o sebevraždu (Martina vzpomíná, jak matku našla a zachránila), a ta jí znovu jako už mnohokrát zdůrazňovala, že nikdy nesmí být jako ona a nesmí být tlustá, se spouští kolotoč. Martina se rozhodne, že bude lepší než matka, že zhubne, že tím zastaví svůj fyzický vývoj a zůstane tak malou holčičkou. Jejím cílem bylo, aby zastavila fyzické projevy dospívání a tím zabránila, aby se stala dospělou a musela řešit podobné problémy jako její matka. Zde je zachycen další spouštěcí mechanismus choroby. Začala cvičit, držet přísnou dietu, přestávala jíst. Směřovala k mentální anorexii: „*Myslím, mami, že jsem tebou tehdy pohrdala. A víš, co ti ještě řeknu? Tím, že jsem dokázala odmítat jídlo, jídlo, který každý člověk potřebuje ke svému životu, jsem si připadala...výjimečná. Ano, výjimečná, to je to pravé slovo.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 95) Dospělo to tak daleko, že se ve svých čtrnácti letech po celkovém kolapsu organismu ocitla v nemocnici, s jasnou diagnózou: mentální anorexie. Poté, co jí lékaři zachránili život a dali ji dohromady, ovšem nastala druhá fáze, z Martiny se stala bulimička: „*Zprvu mi stačilo vyzvracet se tak jednou za čtrnáct dní. Ale brzy jsem zjistila, že je to vlastně docela pohodlné. Bylo příjemné se pořádně dosyta najíst a pak prostě jen s úsměvem odejít od stolu na onu místnost... Jedla jsem a netloustla, mami. Bylo mi děsně fajn. Poprvé po dlouhé době jsem mohla jíst naprosto bez omezení. A nejlepší na tom bylo, že ty ani babička jste si vůbec ničeho nevšimly. Dneska ti to zazlívám, ale tenkrát jsem za tvou nevšímavost byla vděčná.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 113) Ve svých dialozích hlavní hrdinka upozorňuje na to, že si nikdo ničeho nevšiml.

Rozjel se další kolotoč, tentokrát plný neustálého přejídání a následného zvracení. Martina veškeré peníze utratila za jídlo, dokonce začala rozprodávat své věci. Když byla jednou přistižena při krádeži jídla v obchodě a následně doma při opakovaném zvracení, vše se provalilo a matka Martinu odvezla do léčebny.

Martininy dopisy matce (variantu terapeutického deníku) opět prolíná druhá linie příběhu líčící život v léčebně. Martina je zpočátku zcela pohlcena svou závislostí na jídle, dokonce i v léčebně se přejídá a zvrací, pohled na její pobyt v Bezděkově se z velké části věnuje právě popisu průběhu záchvatů: „*Cpala je do sebe s takovou rychlostí, že málem ani nestačila rozbalovat. Téměř nežvýkala a jednotlivá sousta hltala s bolestivým škrábáním v krku. Nepřestávala. Dokud se jí konečně neudělalo zle. Tak tak doběhla na WC hned vedle jídelny a s bolestivým dávením se zbavovala všeho, co před několika minutami hltavě spolýkala.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 33) Martina se snaží se svou závislostí vypořádat, stejně jako ostatní obyvatelé léčebny, ale největší léčebný účinek má mladý asistent, student psychologie Michal, který se do Martiny zamiluje a ona do něj. Michal se zajímá jak o Martinu, tak o průběh její nemoci, neodsuzuje ji, naopak podává pomocnou ruku. Díky jeho zájmu a podpoře Martina uvěří tomu, že i ji může mít někdo rád, a kvůli své nové lásce se rozhodne vše překonat. „*Seděli v kruhu, pohodlně rozloženi na barevných polštářích, a dívali se na Martinu. ‚Jak dlouho už jsi nezvracela, Martino?’ zeptal se jí Bílek. ‚Dvacet pět dní,’ odpověděla pyšně. ‚Vlastně ne, dneska už to je dvacet šest!’ Zatleskali jí a ona se zatetelila málem takovým blahem, jako když jí Michal tehdy před poliklinikou dal první pusu.*“ (BŘEZINOVÁ, 2002a, 123) V závěru vyprávění je zachycena dojemná scéna, kdy Martinu přijíždí navštívit matka a očekává se moment smíření.

Ve všech třech příbězích se objevuje příznačný milostný motiv, nejsilněji zastoupen v příběhu Jmenuji se Martina a Jmenuji se Ester, ale nechybí ani v příběhu o Alici.

Celý cyklus *Holky na vodítku* vykazuje určité zajímavé momenty. Nevšední je jednak způsob vyprávění, volba dvou rovin – jednak pohled na život v léčebně, který tvoří rámec příběhu, jednak retrospektivní vyprávění v prvních dvou dílech formou psychoterapeutického deníku, v třetí části pak formou dopisů adresovaných matce jedné z hrdinek.

Další pozornost si zaslouží rodinné prostředí všech tří protagonistek. Lze říci, že velká část jejich problémů pramení právě z rodiny. Ať už je to nevhodná výchova, nezájem ze strany rodičů či neúplnost rodiny. U Ester je to až překvapivý nezájem rodičů a nulová podpora (nechávací malé dítě trávit odpoledne v herně; vyhodí ji na

ulici, přestože je nezletilá), což dívku vede k hledání jiných variant, jak získat peníze a soukromí. U Alice jsou primární důvody vzniku opět zakořeněné v rodině, a to přehnanými nároky, neschopností vzájemné komunikace a naslouchání druhému. V tomto příběhu je věrně zachycen častý problém současné rodiny: pracovní zaneprázdněnost rodičů, ochladnutí vzájemných vazeb a citů mezi rodiči a dětmi, kompenzace penězi, výchova formou zákazů a příkazů vedoucí k odporu dětí (dospívajících). V příběhu Martiny je zobrazena neúplná rodina tvořená matkou a dcerou, někdy zasahující babičkou. Zde je nejvíc zřetelná primární příčina vzniku závislosti – dcera nejprve kopíruje matku jako vzor, poté chce být za každou cenu odlišná.

Ve všech třech dílech jsou důležité peníze, které „umožňují“ existenci závislosti. Překvapivě i poruchy příjmu potravy mohou být ovlivněny finanční stránkou (Martina potřebuje peníze, aby si mohla kupovat jídlo), dvě předchozí závislosti s nimi jdou ruku v ruce. V těchto příbězích se objevuje problém kriminality, který souvisí se závislostmi dívek. Kradou, aby uspokojily svou potřebu.

Překvapivý je i věk všech pacientek léčebny. Alice je z holek nejstarší, když se poprvé setkává s příčinou závislosti (drogou), a zároveň se nejrychleji stává závislou. Ester i Martina se se svými budoucími problémy setkávají v podstatě už v dětství. Zvláště Martina, která v nezdravém prostředí přímo vyrůstá. U Ester je zarážející, že se k automatům dostává tak brzo a dost dlouho to bere jen jako hru, zpestření, závislost si pěstuje nenápadně a dlouhodobě.

V neposlední řadě je zajímavým momentem vysvětlení celého zastřešujícího názvu cyklu, který prolíná všechna tři díla, a to vodítko. Význam tohoto označení vysvětlují samy pacientky. V léčebně jsou vedeny, jsou hlídány, kontrolovány. Je jim dán prostor pro život a zároveň hranice. Kdyby byly z vodítka puštěny, a ta chvíle jednou nastane, jak všechny tři vědí, nezvládly by to samy. Zatím. Proto jsou na vodítku, aby se naučily obstat, až z něj budou puštěny: „*No právě, ‘řekla Ester. ‘Právě že se to nedá. Proto nás sem taky zavřeli a držej to za nás, tu vůli, kterou nemáme. Maj nás tu na vodítku. Víš, co by se s náma dělo venku, kdybysme byly volný? Stačily by dva dny a zase by z nás byly splašky. Copak to, Alice, ani trochu nechápeš?’*“ (BŘEZINOVÁ, 2002b, 97)

Ze všech tří děl číší, ať už záměrné či nezáměrné, poučení, varování. Jde o to ukázat, jak to může dopadnout, když... Dá se říci, že s výjimkou Alice (ale i u ní je to v některých fázích patrné), si všechny dívky uvědomují, že dostaly další šanci, že jejich pobyt v léčebně je to nejlepší, co se jim mohlo v jejich situaci stát, a že bez velice silné vůle neuspějí. Silně uvědomělá je od začátku Ester, postupně dostává rozum Martina i Alice.

Závěry všech tří příběhů vyznívají s rozdílnou intenzitou optimisticky. Asi nejvíc je to patrné u příběhu Martiny, která si nejen uvědomí, že její matka nenese celou vinu na její situaci a odpustí jí, ale dokonce poznává lásku, která pomáhá závislost překonat. Ester, trpící ze zdravotního hlediska nejméně škodlivou závislostí, dostává prostřednictvím bratrova dopisu odpuštění ze strany rodiny a Kristiánovým dopisem další naději a motivaci k vyléčení. Alice nachází sílu sama v sobě, a ačkoliv se dozvídá, že její narkomanská láska Metod je mrtvý, rozhodne se, že ona bude žít a závislost překoná.

Snaze o zobrazení aktuálních problémů odpovídají všechny rozebírané příběhy, jelikož se jedná o témata, která hýbou současností a s kterými se mládež stále častěji setkává a chce se o nich dozvídat z různých zdrojů.

Především příběhy pojednávající o dívkách trpících poruchou příjmu potravy odrážejí situaci kultu krásy současné doby a jeho následků. Právě zde je nejsilněji zastoupen diktát krásy. V uvedených knihách jsou zachyceny různé příčiny vzniku nemoci. Zatímco Martina je s otázkou tloušťky konfrontována od dětství, Edita tento problém začne řešit až v dospívání. U Martiny mentální anorexie odráží snahu nedospět, zůstat dítětem, její nemoc je silně ovlivněna vztahem k matce. U Edity propuká mentální anorexie její přehnanou snahou ukázat okolí, že má pevnou vůli, že obstojí v konkurenci. Oba dva příběhy jsou varováním před hrozícím nebezpečím podlehnutí nejen současnému trendu hubených dívek, ale i tlaku okolí. Jsou poučením, že krása opravdu není všechno. Apelují na zdravý rozum čtenářek. Myslím, že touto formou to dívky přijímají. Především autorka Lenka Lanczová zachycuje, jak kult štíhlosti, tedy krásy, může ovlivnit vše ostatní. V příběhu *Strípky mých lásek* ukazuje, jak nebezpečné může být hodnocení pouze vzhledu, tedy toho, co se v současném světě stává fenoménem.

I další dva příběhy o závislých holkách mapují trendy dnešního světa. Není v nich sice přímo řečeno, že ten, kdo bere drogy či hraje hrací automaty, je krásný, ale diktát krásy nalezneme i tady.

V příběhu Ester je to diktát samostatnosti, úspěšnosti. Pro ni je krásná představa vlastních financí, nezávislost a to, že se tím vyrovná vrstevníkům. U Alice je krása skryta v nových zážitcích, ve svobodě, v nepoznaném. U obou příběhů je zastoupen motiv peněz, které tu chtěnou krásu podmiňují.

4. Proměna postavy a diktát krásy

Specifikum žánru literatury pro dívky se projevuje především ve třech rysech díla – ve volbě témat, zobrazení postav a v naraci. V průběhu let došlo k velkým změnám a posunům nejen v oblasti tematické, ale i postavy prošly znatelnou proměnou. V próze pro dívky tvoří postava – hlavní hrdinka – základní motiv, na ni je kladen důraz, postava je vypravěčem i hlavním aktérem, okolo ní se točí celý děj. Postavu tvoří: jméno, věk, vzhled, charakter, vnímání, myšlení, cítění, chování, jednání, řeč i oděv. Protože v různých časových obdobích byl kladen rozdílný důraz na jednotlivé složky, které vytvářejí postavu jako celek, podívejme se na jednotlivé texty blíže.

V románech pro dívky je popis postavy (ve smyslu popisu vzhledu, fyzických vlastností apod.) velice důležitý a důraz je ve velké míře kladen na popis zevnějšku. Ten se objevuje většinou hned na začátku, v průběhu díla je více upřesňován, doplňován a objevují se detaily.

Jedná se o postavy – definice, které do díla vstupují jako postavy hotové (mají tělo, tvář, jméno, své zvyky, chování atd.). Často jsou právě prostřednictvím popisu zevnějšku uváděny do děje. V románech pro dívky se popis zevnějšku postavy zpravidla objevuje na prvních stranách. O postavě – definici svědčí i další charakteristické rysy, jako například neutrální jména. Postavy jsou plastické. Zároveň v průběhu příběhu dochází k jejich vývoji, a to především u hlavních hrdinek, takže postavy vykazují částečně charakter postav – hypotéz. U některých je tento vývoj či změna zásadnější (z dospívající dívky se stane mladá matka, samostatná osobnost), většinou je tato proměna zachycena jako poučení se z chyb, dospění, ztráta iluzí, získání nových zkušeností, sebevědomí a podobně.²⁷

4.1 Jméno

V tvorbě pro dívky nemá jméno zvláštní funkci, nevypovídá o postavě. Hlavní hrdinka je vždy představena křestním jménem a příjmením. Jména jsou neutrální, všední, víceméně běžná (př. Kateřina Jandová, Sandra Klimešová, Simona Povolná). Jiná situace je u dalších postav. U nich se z důvodu zjednodušení pro čtenáře ve větší míře objevují jména zvláštní, často také přezdívký, které vznikají na základě jejich jmen

²⁷ Hodrová, Daniela a kolektiv: ...na okraji chaosu...

(Karel Zim – Kazim), specifických vlastností (Vašek – Mrkavec) nebo jiných zvláštností (Petr – Princ – bydlí na zámku). Přezdívkami jsou ve velké míře označováni učitelé, což opět značí snahu autorů přiblížit se čtenářům. U některých autorů postavy cestují v dílech jako postavy epizodní či se objevují v příbězích na pokračování (Stanislav Rudolf – *Metráček*; Lenka Lanczová – trilogie *Počkej, na mě Radko!*; *Podej mi ruku, Radko!*; *Pojď se mnou, Radko!*).

Ve volbě jmen postav nedošlo k výrazným změnám.

4.2 Věk

V románech pro dívky se objevují postavy v různém stáří. Hlavní hrdinky jsou nejčastěji dívky mezi dvanácti až devatenácti lety. V průběhu let se věk hlavních hrdinek posunul, dříve to byly nejčastěji dívky třináctileté až patnáctileté, v současné době je hrdinkám nejčastěji šestnáct či sedmnáct let. Volba věku a konkrétní uvedení v díle je důležité, především kvůli přiblížení se čtenářům. Příběhy většinou prožívají postavy stejně staré jako čtenáři, avšak s rychlým vývojem moderní doby dochází k posunu, to znamená, že příběhy a situace sedmnáctiletých dívek zažívají dívky o několik let mladší, což je podmíněno tím, že dnešní mládež dospívá dříve.

S věkem souvisí i zájem čtenářů o vydávání díla. Z obdržených anket můžeme usuzovat, že knihy určené náctiletým čtenářkám, čtou dívky mladší, a právě pro náctileté čtenářky se stávají nezajímavými.

4.3 Vzhled

Jak již bylo zmíněno výše, otázkou vzhledu se próza pro dívky zabývá ve velké intenzitě. Avšak v průběhu tvorby lze zaznamenat velké změny a posuny. Zatímco většina autorů, jejichž díla vycházela od 50. do 90. let, demonstrovala diktát krásy prostřednictvím tradičních témat a s ním spojený vzhled popisovala většinou stručně, v tvorbě od konce let 90. po díla současná je přístup jiný. Liberálnější přístup má za následek detailnější a důraznější popis vzhledu postav. Například Stanislav Rudolf, který byl populární především v 70. a 80. letech 20. století, se v knihách zmiňuje o tom, jaký má postava zevnějšek, ale nezabíhá do větších detailů. Naopak pro autorku Lenku Lanczovou, která píše romány pro dívky již přes šestnáct let, je tato otázka důležitá. Dozvídáme se, jakou má postava barvu a střih vlasů, barvu očí, jaké má proporce, zda je

považována za krásnou, průměrnou či ošklivou, zda se líčí či používá jiné kosmetické přípravky, jestli podléhá módním trendům (např. tetování, piercing) a podobně.

V otázce vzhledu nejvíce působí požadavky diktátu doby. Ze zkoumaných textů lze vyčíst, jaký typ dívek byl v určitém období považován za krásný, co vše se podřizovalo diktátu krásy, kdo vybočoval nebo naopak splýval s davem, co bylo považováno za vhodné či nevhodné. Především v posledních patnácti letech do otázek vzhledu intenzivně zasahuje kromě potřeb společnosti i konzum a komerce. Vystávají tak otázky, zda opravdu jen pohlední mohou být úspěšní, co je měřítkem krásy, kdo určuje hranice, jaký význam hrají vzory a módní ikony. Na takové a podobné otázky se snaží autoři odpovídat prostřednictvím hlavních hrdinek. Zobrazují tak celé spektrum dívek, od těch, které se považují za ošklivé, přes průměrné až obyčejné k dívkám výjimečným, krásným.

Podobně je to i se vzhledem mužských postav. Dívky velice často hodnotí opačné pohlaví, a díky tomu si čtenář může udělat představu o tom, jaký typ „kluka“ je v určitém časovém období žádaný, na co se klade důraz, čeho si dívky všímají (postava, barva očí, vlasů, oblečení). Většina mužských postav v rozebírané próze na rozdíl od postav dívčích nepodléhá tak často a intenzivně ideálům krásy a nejružnějším diktátům, avšak i v této otázce doznala mužská postava v posledních deseti letech značné změny. V textech se začíná hojně objevovat postava chlapce (muže), který reprezentuje z dívčího pohledu ideál mužské krásy, který ovšem není jednotný. Hodnotí se u něj především barva očí a vlasů, postupně začíná být důležitá postava (vypracovaná) a (slušivé) oblečení.²⁸ Především v tvorbě současné (nedávné) je vzhled mužských postav mnohem detailněji popisován: „*Všímám si však ještě něčeho jiného: ten kluk je děsně hezkej! Má živé hnědé oči, na rozdíl od mých, co barvou připomínají bílou kávu, jsou jeho čokoládové. Je hodně opálený, má husté řasy, hranatou bradu a několikadenní strniště černých vousů. Také vlasy má mnohem tmavší než já. A delší, stažené do culíku.*“ (LANCZOVÁ, 1994, 10)

Příběhy se také často (nejvíce prostřednictvím konfrontace vzhledu a charakteru mužské či ženské postavy) snaží upozornit na to, že vzhled není to nejdůležitější: „*Pro Honzu a jiné tvoje slušné kamarády domácí vězení neplatí. Honza je... fajn kluk, že? Je*

²⁸ Srovnání tvorby S. Rudolfa, L. Lanczové a dalších

rozumný a ví, co chce... Líbí se mi. ' Ušklíbnu se. Pro Alana zákaz platí. Protože ten podle mámy slušný není. ,Tobě možná, ' rýpnu si. ,Mně se nelíbí. ' Vystoupíme z kabinky zdviže, klíčem otevře byt a na chodbě mě poučí: ,Lotko, na tom, jak kdo vypadá, zas tak moc nezáleží. Někdo může být krásný jinak, zevnitř. ' To jo! Nemohla bych s ním vylézt na ulici, nevyšla bych ze strachu, kde nás která spolužačka uvidí a roznese po celé škole, s jakým krasavcem typu Toma Cruise chodím!“ (LANCZOVÁ, 1994, 149) Zároveň se v otázce vzhledu promítá společenská prestiž s ním spojená a jedná se o další z projevů diktátu krásy.

Poučení a varování podobného typu vycházejí jak z úst rodičů, kamarádek hlavní hrdinky, tak přímo od samotné (většinou v závěru) „uvědomělé“ hlavní hrdinky: *„I když je darebák k pohledání, jedno se mi na něm líbí: v tomhle nelže. Nesnaží se mě přesvědčit o horoucí a věrné lásce. Zvláštní, dneska to ani nebolí, dívám se na toho pohledného frajera s pohrdáním, vlastně ho víc lituji než nenávídím. Je vedle.“* (LANCZOVÁ, 1994, 189)

4.4 Charakter

O charakteru hlavní postavy se dozvídáme prostřednictvím jejích činů, hodnocení ostatních osob, okrajově přímým popisem či vlastním hodnocením postavy – hlavní hrdinky. Nejedná se o postavy ploché či jednobarevné. Hlavní hrdinky stejně jako vedlejší postavy mají mnoho kladných i záporných vlastností, avšak ty kladné ve většině případů převažují, přesto hrdinky v žádném případě nejsou dokonalé.

Tradiční hlavní hrdinka byla čestná, přátelská a upřímná dívka, s převahou pozitivních vlastností. Někdy byla její dokonalost až neuvěřitelná. V případě nějaké vlastnosti záporné či špatného činu si vše v průběhu příběhu uvědomila a napravila. Docházelo tedy k vývoji postav v průběhu děje. To platí především pro díla staršího data vydání (např. literatura pro dívky z let 60. či 70.), avšak tento rys lze najít i v dílech současných. Z hlavní hrdinky se během příběhu stává rozumnější a dospělejší dívka, většinou poučená ze svých chyb. Často zkoušená osudem, vystavena nepříjemným zkušenostem a zážitkům, které její charakter posilují. Postupem času se postavy mění a z téměř „nereálných“ hrdinek se stávají hrdinky „opravdové“, jsou to obyčejné dívky, které se vyskytují v reálném světě čtenářek. Nic není přehnané a nemožné. Jedním z důvodů je to, že postavy v románech pro dívky vznikají dle postav skutečných či jsou

jimi inspirovány (stejně jako jejich příběhy). Dalším důvodem je již zmíněná snaha autorů ztotožnit své příběhy s realitou, aby jí odpovídaly.

Jen výjimečně se objeví záporná (či kontroverzní) hlavní hrdinka, která neodpovídá předchozímu popisu (př. Daniela z knihy L. Lanczové *Zlodějka snů*). Ačkoliv to neplatí stoprocentně, lze vesměs říci, že záporná hlavní postava je nějakým způsobem potrestána či dospěje k poznání svých chyb, takže opět není jen záporná. V románech pro dívky se záporné postavy častěji objevují ve vedlejších rolích. Dost často to bývají mužské postavy, které ublíží hlavní hrdince. Nejčastěji to jsou muži (kluci, milenci,...), kteří hlavní hrdinku využijí, opustí ji, podvedou, zahrávají si s ní. Další záporné postavy pak mohou být neupřímné kamarádky či konkurentky v lásce, někdy hrají zápornou roli i rodiče či učitelé.

V hojné míře můžeme v dílech najít postavy-typy, a to opět především u postav vedlejších. Jednotlivé typy reprezentují: „*frajer*“ (popsaný jako mladík s hezkou tváří, zápornými vlastnostmi, přitažlivý, ale nebezpečný): „*Pohled na kluka s krátce střiženým knírkem a bradkou spojenou v kolečko á la mušketýr, co každou paži potetovanou až k ramenům objímá jednu dívku, vážně stojí za to!*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 28n), „*šprtka*“ (neoblíbená spolužačka, které všechno vychází): „*Sama žádného kluka nemá. Prosím tě, kdo by chodil s takovou krávou? Za celý ty roky sedí v první lavici jak bluma, nevzmohla se na kamarádku, natož na kluka, jejím životním cílem je šprtat a dělat matince radost.*“ (LANCZOVÁ, 1996, 13) /.../ „*Bum ho. Nejen že Markéta má kluka, ale dokonce schváleného rodinnou radou.*“ (LANCZOVÁ, 1996, 56), „*falešná kamarádka*“ (využívá hlavní hrdinku, která se jí snaží zavděčit, napodobit ji): „*Stane se jednou, jedinkrát, kdy budu mít nad Darinou skutečně navrch?! Nestane. Ta drobná vítězství nejsou nic proti tomu, jak se mnou ona zametá. Vždycky budu až dole.*“ (LANCZOVÁ, 1994, 185), „*hodný kluk*“ (usiluje o hlavní hrdinku, ona ho odmítá, není pro ni zajímavý): „*Mám všeho po krk, přistupuji přímo k Honzovi a ptám se tvrdě: 'Co tu chceš?' 'Dlouho jsem tě neviděl,' namítne s plachým úsměvem. Mihne se mi hlavou, jaká je to nespravedlnost, docela hezký kluk je havárkou poznamenaný na celý život, ale nemám náladu ani čas na litování. 'Nešla bys třeba do kina?' Holky a vlastně i kluci umlkají, aby jim neuteklo žádné moje slovo, nechtějí o nic přijít. 'Nešla,' slyším se říkat. 'ani do kina, ani jinam! S tebou ne, Honzo. A...bud' tak hodnej, nevnučuj se.'*“ (LANCZOVÁ, 1994, 173) a další.

4.5 Psychická stránka postav (myšlení, cítění, vnímání)

Jelikož jsou hlavní hrdinky ve věku dospívání, jejich city, myšlení a vnímání jsou velice intenzivní. Setkávají se s novými situacemi, kdy některé z nich přinášejí komplikace, jsou nuceny řešit nejrůznější problémy a situace, zažívají úspěch, radost, štěstí, ale i (nejen první) zklamání, velkou lásku a neúspěchy. Autoři se snaží proniknout do jejich nitra a zachytit co nejvěrněji vše, co jim právě probíhá hlavou, často využívají k zobrazení stavů mysli hrdinek tok myšlenek: „*Ležím v posteli jako lazár, oči mě pálí horečkou i od slz, bojím se, strašně se bojím, že je na všechno pozdě a ta pohoda, dny plné smíchu a křiku, co mi šla někdy silně na nervy i s rodiči, o kterých jsem byla přesvědčená, že mi nerozumí a nemají mě rádi, jsou pryč.*“ (LANCZOVÁ, 1994, 179) Na psychickou stránku postav je kladen velký důraz. V tomto směru doznala literatura pro dívky změnu z hlediska otevřenosti. To, o čem se před dvaceti lety nahlas téměř nemluvilo, je v současnosti v knihách probíráno. O nitro postavy se jednalo vždy, to se nemění ani v průběhu doby. Změny nastaly u rozebíraných problémů, objevují se nové pocity a myšlenky hrdinek. Záleží vždy spíše na autorovi, do jaké míry se do těchto rozborů pustí a s jakým úspěchem, a na míře otevřenosti a konkrétnosti.

4.6 Chování a jednání

I v tomto směru došlo k posunu. Dřívější hrdinky obvykle reprezentovaly slušné dívky s dobrým vychováním. Nynější hlavní hrdinky i vedlejší postavy odrážejí i opačný pól lidského charakteru a chování, tedy dívky se nechovají vždy vzorně a nejednají podle konvencí. Současné dívky, a tedy i hlavní hrdinky, jsou otevřenější, emancipovanější, radikálnější, samostatnější. Jednají bez ostychu, někdy neberou ohledy na druhé, jdou si za svým cílem, nedbají rad. To, co bylo před několika lety považováno za nevhodné chování, či dokonce nepřipustné, je nyní akceptováno. Například Iva Hercíková popisuje ve své knize *Pět holek na krku* (1966) problémy hlavní hrdinky Nataši způsobené jedním milostným dopisem. Ten poslaly Natašiny kamarádky pod jejím jménem Princovi (Petrovi) bez jejího vědomí. Dopis našel Princův otec a stěžoval si Natašiny rodičům. Důvodem jeho rozčilení bylo, že teprve čtrnáctiletá dívka dělá neslušné návrhy jejímu synovi. Ačkoliv se později vše vysvětlilo,

na Natašu se snesla kritika ze strany rodičů, její chování bylo označováno jako nevhodné.

V knihách se často opakuje motiv odpovědnosti za nevhodné chování, a to v nejrůznějších situacích. Ať už jsou to následky neuvážené sázky (L. Lanczová: *Blbej fór*, 1995), pomsty (L. Lanczová: *Šeptej do ticha*, 2005), zamilovanosti (L. Lanczová: *Past na kočku*, 1996) či jiných chyb.

Posun lze zaznamenat nejen v samotném chování a jednání hlavních hrdinek, ale také ve změně chování a jednání s dospělými i samotných dospělých, které je často vyobrazeno jako nevhodné a nepřikladné. Stává se, že některé hrdinky svým „dospělým“ chováním překonávají rodiče. V románech nejsou popisováni jen „vzorní“ rodiče, ale rodiče chybující či nezodpovědní, kteří mají nejrůznější problémy, s nimiž se někdy jen těžko vyrovnávají, a svým dětem nejsou ideálním vzorem.

4.7 Příslušnost k sociální vrstvě

V současné tvorbě i nadále hraje příslušnost k sociální vrstvě významnou roli. Odráží se na ní nejen chování a jednání postav, ale i jejich oblékání, vzhled, do jaké míry mohou podléhat módním trendům a diktátu krásy. Dříve se příslušnost k sociální skupině nevyhnula politickému vlivu, v současné tvorbě žánru toto ustupuje do pozadí. V současnosti se jedná o příslušnost k sociální vrstvě především z hlediska hmotného zabezpečení postav. Objevují se tak hrdinky a postavy pocházející z vyšší vrstvy, jejichž rodiče jsou bohatí, dívky z průměrných rodin i z rodin nemajetných. Zde platí, že bohatá neznamená krásná a naopak. Žádná vrstva není upřednostňována, ale v románech se objevují dívky s různým zázemím, což se projevuje na jejich vzhledu, oblečení, zájmech. Ačkoliv hrdinky intenzivně neřeší svůj původ a finanční situaci své rodiny, rodinné zázemí v tomto směru má na ně vliv. Setkáváme se tak s dívkami, které jsou zkažené penězi, zhýčkané komfortem, neváží si toho, co mají. A zároveň se objevují postavy uvědomující si nejen hodnotu peněz. V tomto směru romány odráží realitu současnosti (některé postavy chodí na brigády, shánějí peníze, jiné naopak utrácejí, rozhazují).

4.8 Oděv, módní aktivity

Na oděv lze v tomto žánru nahlížet dvěma způsoby. Na jednu stranu je důležitý z hlediska vytváření celkového charakteru postavy. Prostřednictvím oděvu sice nerozeznáme detailně, jaká postava je, co dělá, jaké má vlastnosti a podobně, ale můžeme usuzovat na věk, sociální vrstvu, výši sebevědomí. Prvotní popis oblečení částečně cosi vypovídá o charakteru postavy. Zda je hlavní hrdinka bohatá či chudá, zda je marnivá, parádivá, zda se svým oblečením snaží provokovat nebo je naopak nenápadná. Přesto oděv nemá symbolický význam, ale patří k osobnosti člověka.

Na druhé straně je popis odívání důležitý z hlediska přitažlivosti pro čtenářky. Jedná se o literaturu pro dívky, které mají obecně kladný vztah k oblečení a módě. Je tedy příznačné, aby tato problematika zazněla také v tvorbě. Díky tomu, co hlavní (i vedlejší) postavy nosí, si v některých případech může čtenář udělat obrázek o tom, co bylo v dané době (před padesáti, dvaceti, deseti, dvěma...lety) moderní, co se nosilo a podobně. Oděv je asi nejvíce podmíněn dobou vzniku díla, oblečení podléhá módním trendům a po čase se stává neaktuální. Pokud se čtenáři dostane do ruky kniha, ve které bude hlavní hrdinka toužit po nějakém extra moderním kousku oblečení, a kniha bude vydaná před rokem či dvěma, nenechá se zcela jistě čtenář inspirovat a neztotožní se s postavou. Tato situace u něj může, s největší pravděpodobností, spíše vyvolat úsměv a podiv. Doba mezi četbou a napsáním díla je nepřímo úměrná ochotě se popisovanému trendu přizpůsobit.

Módní trendy a diktát módy je propracovanější, výraznější především v dílech současných autorů. Při popisu odívání je znatelné, zda je autorem příběhu žena či muž. V případě ženy-autorky se ve vyprávění při popisu postav objevují detaily oblečení (ozdoby, šperky, pásky, náušnice a další věci), žena-autorka jde do hloubky, popisuje střihy, barvy, materiály i jednotlivé kousky oblečení (od spodního prádla po vrchní kabát), nevynechává boty, zatímco muž-autor je v tomto směru mnohem stručnější, pragmatictější.²⁹

Další velkou změnou je i přístup k módním aktivitám, jako je kosmetika, líčení, úpravy vlasů a podobně. Například líčení prošlo významnou změnou. Zatímco dříve bylo nepřipustné, aby byla třináctiletá dívka nalíčena, dnes je to považováno za

²⁹ Srovnání tvorby S. Rudolfa a L. Lanczové

normální. Ještě před několika lety bylo kosmetickým vrcholem použití mascary a pudru, dnes jsou v knihách popisovány jednotlivé kroky líčení, hrdinky používají nejrůznější přípravky, objevuje se spousta názvů kosmetických pomůcek.

4.9 Řeč

V tomto směru došlo z hlediska konstituování postav opět k proměně. U řeči je snaha o zachycení aktuálních projevů asi nejsilnější. Je to jedna z možností, jak se přiblížit čtenáři. To, jak postava mluví, jaký má slovník, nejvíce reflektuje dobu vzniku díla. Autoři využívají slovník mladých ve své tvorbě. Hlavně v posledních letech se pak autor musí při psaní knih vyrovnat s jazykem mládeže a své dílo mu nějakým způsobem přizpůsobit, rozhodnout se, do jaké míry zachová autentičnost, bude užívat obecnou či hovorovou formu jazyka, jaké výrazy jsou již pro něj nepublikovatelné a podobně. Obecně pak dochází k situaci, že přímá řeč postav kopíruje mluvu mládeže, využívá hovorové formy a je psaná nespisovnou češtinou, zatímco nepřímá řeč je spisovnější.

4.10 Zájmy

Zájmy dokreslují postavu jako celek, nelze je opominout. Jedním z důvodů je i to, že i zde jsou patrné změny. Některé zájmy jsou neměnné již několik let, akorát u nich došlo k mírné „modernizaci“. Mezi typické zájmy dospívajících patří sport a „zájem o opačné pohlaví“.

Sport byl a je aktuální. Dříve se jednalo o nejrůznější kolektivní hry, v současnosti jsou u dívek oblíbenější spíše sporty „dívčí“ jako aerobik a jeho různé formy, tanec a jeho varianty, mezi další pohybové aktivity patří plavání a další činnosti podporující formování těla. Zájem o sport souvisí hlavně u dívek se snahou být krásná, tedy být štíhlá.

Další skupinou je „zájem o opačné pohlaví“, prostupuje literaturu pro dívky od dob vzniku až po současnost.

Podobnou modernizací jako sport prošly i zájmy, které lze souhrnně nazvat „setkávání se s přáteli a kamarády“. A to díky moderním technologiím. Mladí lidé se v současnosti tak často nesetkávají osobně, ale k vzájemným kontaktům využívají právě moderní technologie (internet, icq,...).

Mezi další zájmy dospívajících dívek patří aktivity spojené s uměleckou činností (hudební, výtvarnou). Některé z nich prošly „modernizací“ – např. „ruční práce“ (dříve vyšívání, dnes nejrůznější tvorba doplňků), jiné zůstávají.

5. Diktát krásy

5.1 Alena Santarová a „módní dívka“ 60. let

Prozaička a autorka knih pro děti Alena Santarová (8. 4. 1923 – 15. 5. 1967) se narodila a zemřela v Praze, krátce studovala v Paříži, pobývala v Polsku, ale převážně působila v Praze. Mimo jiné byla redaktorkou nakladatelství Albatros. Próze pro děti a mládež se věnovala od konce 50. let. Ve svém románu *Kát'a, Katrin, Katynka*, který vyšel v roce 1959³⁰, navázala na žánr dívčí četby, jenž patřil v té době k žánrům opomíjeným.

Kát'a Katrin Katynka (1977)

Prázdninový příběh **Kát'a Katrin Katynka** se odehrává z velké části v městečku *Hájenska*, v usedlosti *Barvínek* (dům Kátina dědečka). Hlavní hrdinkou je čtrnáctiletá Kateřina Jandová, která přijíždí strávit společně s bratrem Jendou, sestřenicí Věrkou (*Věrásek*) a s bratranci Standou a Karlem (*Káček*) léto u babičky a dědečka na Šumavě. Pod vlivem kamarádky ze školy *Uny* (Jaromíra) se situuje do role dospívající slečny *Katrin*. Dává najevo svou nadřazenost a dospělost, snaží se být slečnou, které je cizí zábava ostatních dětských obyvatel *Barvínku* (jako spaní ve stanech, táboření, hry, stavba lodě apod.), ale zároveň cítí, že jde jen o pózu: „*Někdy se přistihne, že závidí – Jendovi, Věrce, Standovi; že už je docela stejná jako Káček a že by se jí taky hrozně líbilo jet na Velikou Cestu. Ale ne! Katrin, to přece není pro slečny! A Kát'u napadá, že vlastně stejně žádná slečna není; Vašek, Mrkavec, se smál: Slečna, slečna...*“ (SANTAROVÁ, 1977, 88)

Kát'a touží po vzoru své kamarádky *Uny* nalézt „prima partu“ a zažít něco, čím by se před *Unou* vytáhla: „*Zeptali se jí, co by vlastně chtěla. A ona to věděla docela přesně. Oči jí uplavalý v blažené představě a celá jako by byla popsána slovy: Prima parta! Což kdyby se v Hájence vyskytlo něco takového, co znala z Unina vyprávění? Mládenci s báječnými vtipy, dívky, které jsou elegantní a každý je oslovuje „slečno“.* Taková prima parta lehá na rozpálených prknech plovárny, hraje exotické karetní hry,

³⁰ Pro rozbor je využito vydání z roku 1977, které odpovídá původnímu

má svoje úsloví, spořádá ohromná kvanta zmrzliny a chodí do biografu na programy mládeži nepřístupné. O takové nádheře Káťa snila.“ (SANTAROVÁ, 1977, 20n)

Prostřednictvím nalezeného deníku poznává hlavní hrdinka dospívání své babičky, tehdy dvanáctileté Katy Tomsové, jejímž snem bylo studium na vysoké škole, která se snažila o emancipaci a prosazení nejen v oblasti vzdělání, ale i v osobním životě, což se absolutně neslučovalo s trendem té doby: *„Tehdy to ještě bylo nezvyklé – pro dívku z malého města dokonce výstřední cíl – studovat, učit se jako chlapec. Ale Katynka Tomsová si tolik přála podobat se těm mladým ženám, který přes všechny posměch, přes všechny překážky dokončovaly – jako první v Rakousku-Uhersku – vysokoškolská studia.“* (SANTAROVÁ, 1977, 68) Káťa si i díky konfrontaci s minulostí uvědomí, že vzdělání je důležité a rady, které dostávala od Uny, aby přestala studovat a nepromarnila tak mládí, byly hloupé. Najde nejen cestu k vrstevníkům, ale nachází i sama sebe, když zjistí, že hrát si na dospělou je zbytečné: *„Nestala se slečnou, dívkou z prima party, které je samozřejmé elegantní jméno Katrin, šustivé hedvábí a tyčinka na rty. Nedospěla v samostatnou a sebevědomou mladou ženu – nezměnila se a nedospěla ani o den. Leda – že malinko zmoudřela. To prý dělá zklamání.“* (SANTAROVÁ, 1977, 105)

Z hlediska vyprávění se jedná o er-formu, objevuje se vnitřní monolog hlavní postavy. V díle se prolínají dva příběhy: hlavní linii tvoří současnost hlavní hrdinky Káti, její hledání sebe sama a balancování na hranici dětství a dospělosti, druhou linií je zachycení životní cesty Kátiny babičky, od touhy po vzdělání, přes studium k seznámení s Kátiným dědečkem. Stejně tak se v knize střídají dvě časová období: Kátina současnost a aktuální dění a vylíčení minulosti, tedy současnosti Katy – Kátiny babičky.

Z přehledu základních témat prózy s dívčí hrdinkou se v knize objevují všechna. **Citový svět** hlavní postavy (Kátino tápání a hledání jak sebe sama, tak obecných hodnot jako vzdělání, kamarádství), **mezilidské vztahy** jsou zastoupeny především kamarádstvím – jak tím falešným (s Unou), tak tím pravým, upřímným s dětmi z Barvínku i s novými známými (Zdeněk, Olga, Vašek). **Zamilovanost** se v příběhu příliš nerozebírá, je zobrazena ve formě prvních kontaktů mezi chlapcem a dívkou (Káťa a Vašek, Káťa a Zdeněk), jedná se spíše o první nesmělé náznaky kamarádství, o lásce nelze v tomto smyslu hovořit. **Rodina a škola** zůstávají z velké části v pozadí,

spíše slouží k dokreslení konkrétní situace, což je dáno tím, že se jednak jedná o prázdninový příběh, a druhým důvodem je, že Káťa v době příběhu není doma u rodičů.

Diktát krásy

Krása, její pojetí a tendence jsou v knize zobrazeny ve dvou časových obdobích.

V prvním případě je to současnost příběhu, tedy Káťa a její doba. Hned v úvodu můžeme nalézt diktát krásy, který je naznačen prostřednictvím popisu vzhledu jak hlavní hrdinky, tak její přítelkyně Uny: *„První, černovlasá, s opálenýma dlouhýma nohama, s dětsky modrýma očima a nosem pokropeným pihami. Druhá, stejně vysoká, byla světlovláska. Ta, co volala za kropicím vozem. Měla lehounký lesklý účes a hezké drzé oči; vypadala jako obrázek z posledního čísla módního časopisu.“* (SANTAROVÁ, 1977, 6) Una je v Kátiných očích krásná, Káťa by se jí chtěla vyrovnat, být jako ona oblíbená. Una zde reprezentuje tehdejší módní trendy, a to jednak v odívání (šaty, líčení) *„Na bílém stolku stála luxusní cestovní kabelka, na židli ležely pestré hedvábné šaty, jeden střevíc a kousek růžového ušmudlaného prádla. Před Uninou postelí ležela další smutná růžová hromádka a chybějící bota.“* (SANTAROVÁ, 1977, 142), jednak v chování a jednání – moderní bylo být slečnou, mít vytríbený styl chůze, dorozumívat se specifickým jazykem. Z obyčejných dívek Jaruny a Káťi se stávají slečny Una a Katrin, jejichž zábava má „úroveň“.

Tradiční řešení dívčího vzhledu se zde objevuje hned několikrát, je to například vlastní kritické hodnocení Káti: *„Oválné zrcadlo v ložnici jí ukázalo svěží opálenou tvář. Červené tváře, nos postříkaný pihami, vysedlé lícní kosti a modré oči. Modré – jako co? Proč musí být oči vždycky modré jako chrpy? Kátiny měly barvu fialek. Černé vlasy. Káťa je podrobila přísné prohlídce: Ujdou. Dokonce se i trochu vlní – jen kdyby maminka dovolila dát je ostříhat na lehký kučeravý účes. Kdepak! Musí být za ušima pevně staženy, viset volně na krk. A ta ofina – jako pro miminko, řekla opovržlivě Káťa s pomocí hřebínků a sponek se pokusila o démonický účes.“* (SANTAROVÁ, 1977, 24n), jinde je líčen vzhled Uny: *„Čiperné, svěží zvonění vysokých podpatků přicházelo jako z jiného světa. Vysoká světlovláska, nakadešené vlasy, opálená ramena – ale, vždyť je to stará známá. Ovšem, Jaromíra Dvořáčková z osmé A. Totiž ne už. Odpusťte, slečno Uno! Slečna nemá co odpouštět, je zaujata a spokojena sama sebou.“*

Prohlíží se v zrcadle výkladní skříně. Jde to? Něco chybí! Ach, už tu jsou tmavé sluneční brýle. Sluší jí – vypadá teď docela jako vznešená cizinka na mořském pobřeží.“ (SANTAROVÁ, 1977, 85) Zde je znatelný diktát krásy. „In“ byla opálená ramena a exotický vzhled.

Zpočátku to vypadá, že Káťa podlehne vlivu Uny a že se z ní také stane slečna, jejímiž jedinými zájmy a starostmi jsou paráda a večerní zábava. Jelikož Una je v Kátiných očích nejen krásná, ale i báječná, zábavná, prostě vzor, ke kterému je nutné se co nejvíc přiblížit. Zároveň ale postava Uny vyznívá negativně. Je to falešná, sobecká dívka, s primitivními názory, „vyumělkovaná“.

Podobným způsobem je vyličen pojetí krásy v době Kátiny babičky, vliv módy a diktát krásy tehdejší doby: *„Nemyslívala často na to, jak vypadá; jen když se zhlédla v zrcadle, a to nebylo často (matinka nedovolila nějaké dlouhé prohlížení. Byla by z tebe opice!) – měla starosti: Hubené, dlouhé a nohaté stvoření, obličej samé oči a veliká ústa – kdežpak křehká krása! A ty šaty! Nedávno četla v Pražském módním žurnálu: Královnou módy jest ona dáma, kteráž má róbu zhotovenou dle módy vídeňské. Totiž sukni s tunikou, pod níž našit volán serpentínový... Serpentinový volán, sukne s tunikou. Královna módy – s tím by tak mohla přijít.*“ (SANTAROVÁ, 1977, 64n)

Stejně jako je Káťa konfrontována s vzhledem módní Uny a jejím přístupem ke vzdělání, tak je vyličená Katy (Kátina babička) a její touha po vzdělání v konfrontaci s Otylkou Štorkánovou, která nejen splňuje kritérium krásy té doby (baculatá dívka), ale také její přístup k životu vypovídá o hodnotách a měřítkách většiny dívek popisovaného období: *„Otylka má rovněž tajemství a tím jest, že by se chtěla provdat za důstojníka. Neboť důstojnické paničky mají největší parádu a důstojnické plesy jsou ze všech plesů nejkrásnější.*“ (SANTAROVÁ, 1977, 35)

Díky babiččinu nalezenému deníku a vyprávění si Káťa vše uvědomí a zjistí, že nejen vzhled je důležitý a že i ona je báječná a krásná, ačkoliv není nalíčená a nemá hedvábné šaty: *„Kolikpak chybělo, aby z ní, Káti Jandové, byla taková Otylka Štorkánová? Protivná slečinka se starostmi o parádu, o plesy a koketování s nějakými kadety. Máš štěstí, Kateřino, řekla si Káťa přísně, že teď nejsou žádní kadeti. Ani háčkované vložky do polštářů, ani kufry s výbavou. Jinak by to bylo ještě horší.*“ (SANTAROVÁ, 1977, 106)

5.2 Iva Hercíková a „slušná dívka“

Iva Hercíková (2. 11. 1935 – 27. 1. 2007) se narodila se v Pardubicích, od poloviny 80. let žila v emigraci (krátce Německo, pak USA). Do Čech se vrátila trvale v roce 2000, zemřela v Praze. Inspirace pobyt za hranicemi je patrná v několika dílech. Kromě tvorby pro dívky se zabývala především literaturou pro ženy.

V žánru prózy s dívčí hrdinkou je nejznámější její dílo *Pět holek na krku*, které se již rok po vydání dočkalo filmové verze.

Pět holek na krku (1966)

Pět holek na krku je příběh hlavní hrdinky Nataši Pleskotové, která společně se svými čtyřmi přítelkyněmi Libuší (*Libuše Blbuše, Lívanečník*), Janou (*Janička Blednička*), Zdenou a Jiřinou s oblibou pronásledují obdivovaného Prince (Petr Tichý), jehož přezdívka vznikla tak, že s rodiči bydlí na zámku. Na rozdíl od ostatních rozebíraných textů se příběh odehrává v jakémsi neurčitěm okresním městě, v průběhu školního roku, přibližně od jara do začátku léta.

Název knihy obrazně vystihuje situaci, kdy dívky Prince pronásledují. Jelikož se mu chtějí přiblížit, tak ho pozorují, sledují, běhají za ním: „*Unaveně se vyhoupla na zídku, vedoucí od zámku ke spořitelně, skrytou mezi keři černého bezu. Schovala se spíš už ze zvyku, nepočítala, že by se mohla s holkama ještě setkat. Jenže právě v tom okamžiku – jako naschvál – uslyšela dobře známé hlasy a jejím očím se naskytl pohled, při kterém se málem skulila na zem. Několik metrů od ní proběhl Princ, ruce vražené hluboko v kapsách, lokty těsně u těla – jako by se bál, že se do něho někdo zavěsí – a závodní rychlost zmizel v bočních vratech zámku. Za ním následoval uřícený, na první pohled zcela zničený čtyřlístek holek. Nataša ani nemusela mít strach, že si jí všimnou, ty neviděly, neslyšely...*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 10) Princovi to není vůbec příjemné. Jednou se náhodou seznámí s hlavní hrdinkou, třináctiletou Natašou, z pětice holek nejrozumnější. Nově vznikající přátelství a první náznaky lásky však překazí dívčí rivalita.

Přátelství děvčat je falešné, Nataša si kupuje jejich přízeň: „*Dívka vyšla z obchodu, obtížena spoustou beztvarych, vlhnoucích balíčků, loktem si přidržujíc školní brašnu.*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 5) /.../ *Jí jediné asi nepřipadá normální, že mi ani*

nepoděkovaly, trpce si uvědomila Nataša. Zblajzly salát a můžu jim být ukradená, kdepak holky a vděčnost. Zvednou se, jako že jdou domů, a za prvním rohem se zase slezou a budou pokorně čekat, co si Jiřina vymyslela ve své choromyslné hlavičce.“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 6) Dokonce doma krade peníze, aby se jim zalíbila. Přesto jí ostatní děvčata závidí, především to, že je jedináček, a navíc dcera důležitého funkcionáře. Nataša tím trpí, nevidí v tom výhody (má přístup k „nedostatkovým“ věcem, dostane se do divadelní lóže, v budoucnu bude moci studovat, kde bude chtít), spíš naopak: „*„Nechceš limonádu?“ zeptala se a hned se na sebe zlobila. Proč jí ještě něco nabízí. „Třeba,“ přikývla Jiřina milostivě. Nataša podala prodavačce desetikorunu, kterou odpoledne tak těžce získala. Holky si myslí, že spí doma na zlaté posteli a k snídani má čokoládu s pěti šlehačkovými dorty. Kdyby tak věděly... Přinesla Jiřině žlutou bublinkovou vodu a sáček oříšků. „Kde sedíš?“ namáhala se. „V lóži ne,“ odsekla Jiřina, „tam se normální smrtelníci nedostanou.“ „Prosím tě,“ divila se Nataša, kterou nenapadlo, že by někdo mohl pokládat za zvláštní výhodu sedět v lóži, „vždyť v lóži je to úplně blbý, musíš sedět nakřivo jak žízala.“*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 19)

Natašiny seznámením s Petrem se závist a nenávisť mezi holkami prohloubí ještě více. Holky pošlou za Natašiny zády Petrovi milostný dopis, podepsaný Natašou a žádají schůzku. To Petra rozzlobí. Navíc osudný dopis najde Petrův otec a Nataša má problémy. Vše se nakonec vyřeší, ale Nataša se musí vyrovnat se zradou kamarádek a přehodnotit dosavadní přátelství: „*A loudaly se dál, pomalu, bez zájmu, čtyři přítelkyně na život a na smrt. Ta pátá seděla v zámecké aleji, a zatímco se snažila pochopit, jak se táhne s koněm, přemýšlela, co asi holky dělají. Jiřina jistě něco báječného vymyslela, smějou se spolu a je jim dobře. Jenže člověk nemůže mít všechno, povzdechla si. „Co tak vzdycháš?“ podivil se hubený hoch vedle ní. „Je to tak složitý?“ „Vůbec ne,“ zamumlala a táhla střelcem. Bylo to všechno ale velice složité.“*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 95)

Z hlediska narativních postupů a principů se jedná o er-formu, ve velké míře se objevuje vnitřní monolog hlavní postavy. Linie děje je jednoduchá, bez odboček a vedlejších příběhů, dílo lze označit jako novelu.

Z přehledu základních témat prózy s dívčí hrdinkou je v knize silně zastoupeno téma **citového světa** hlavní hrdinky. Je to zobrazení Natašina vnitřního světa, jejího trápení, jejích starostí, myšlenek a pocitů: „*Stočila se do klubička a kousla do polštáře.*

Přece nebude brečet! Proč by taky brečela, taková velká holka. Jeden, dva, tři, čtyři... Dveře klaply. Konečně. Teď si teda může pobrečet, je sama. Může brečet za holky, za mámu, za Prince. Třeba se ubrečí k smrti. Utopí se v slzách. Usne a už se nikdy neprobudí. Jenže slzy nikde. Ani jediná.“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 81)

Z hlediska **mezilidských vztahů** příběh zachycuje jednak zvláštní vztah mezi děvčaty, založený převážně na falši, závisti až nenávisti: „*A stejně by si Jany nemohla vážít, kdyby takhle klidně kvůli klukovi hodila Jiřinu přes palubu. Jana taková nebyla. Nebyla falešná! Nataša si mohla desetkrát namlouvat, že kamarádi s Jiřinou jen kvůli tomu, že spolu bydlí v jednom domě, a je to pro ni tedy pohodlné, v hloubi duše dobře věděla, že je to jinak. Jana dělala prostě vždycky to, na co měla chuť, a to se nějak s falešností neslučovalo. Byla přesný opak Libuše, která zase dělala jen to, co pokládala za užitečné, ať se jí do toho chtělo, nebo nechtělo.*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 49n) „*Tak Janička ji stopovala. Zasmála se. Není to krásné, že taky jednou někdo stopuje ji? I když jenom Jana sama, stejně je to úspěch. Protože teď ji začne nenávidět i ona. Třetí v pořadí. Nejdřív Jiřina, pak Libuše, teď Jana. Ještě si musí vymyslet něco na Zdenu. Ať je to komplet! Všechny ji budou nenávidět – znenávidí si ji – libovala si v tom slově – a třeba ji zavraždí. Nebo jí něco strašného provedou. A teprve na jejím hrobě přijdou na to, jak jí křivdily. Jak jí strašně křivdily.*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 55), jednak vztahy další – k rodičům, k Petrovi.

Především vztah k Petrovi reprezentuje téma **zamilovanosti** a první lásky. Je zde vyobrazeno jako seznámení a navázání kontaktu mezi Natašou a Petrem, první náznaky vzájemné sympatie, nejedná se (stejně jako u Santarové o tradiční vyobrazení první lásky), ale o kamarádství, které by mohlo přerůst v lásku. Objevuje se tu také motiv platonické lásky, a to obdivem Nataši k basistovi Brund'ovi.

Významnou roli hraje v příběhu **rodina**. Příběh je odvážným zobrazením funkcionářské rodiny ve své době. Nataša má sice úplnou rodinu, přesto nefungující, a to ve smyslu komunikace mezi ní a rodiči. Nataša se cítí jednak zanedbaná a osamělá, protože na ni nikdo z rodičů nemá čas a nevěnuje se jí, jednak trpí postavením svého otce a údajnou protekcí, na svůj stav je navíc neustále upozorňována: „*No co,‘ pochopila Jiřina, že musí něco říct. ‘Děti si své rodiče většinou nevybírají.‘ Nataša se kousla do pusy. Věděla, že to „většinou“ bylo určeno jí. Jako kdyby si ona rodiče vybrala!*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 27) Vztah k rodičům je navíc otřesen po nepříjemné

události s dopisem, následným vyšetřováním původu tohoto dopisu a nedůvěrou mezi Natašou a její matkou.

Diktát krásy

Z hlediska diktátu krásy a jejího zobrazení je tato kniha velmi netypická. V tomto příběhu jde vnější vzhled stranou, autorka se zaměřila především na psychologický obraz hlavní hrdinky, na zachycení povahy postav díla, v knize se rozebírají charaktery, o fyzickou krásu zde vlastně vůbec nejde. Pokud ano, tak je upozorněno na krásu psychickou. Pouze na začátku vyprávění se pohledem Nataši stručně dozvídáme o vzhledu nesourodé pěťice: „*Aspoň mám přes vás přehled, milé slečny. Krasavice zrovna nejste. Libuše tlustá jako prasátko, Jiřina hubená jak chrt. Zdena dlouhá jako tyčka. Jedině Jana ujde, Janička Blednička.*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 6) Jinak se v celé knize v podstatě nedočteme, jak jednotlivé dívky vypadají, tak jako jinde. Neřeší se zde otázky oblečení, líčení, postavy ani jiné otázky v tomto směru typické pro dívčí romány.

Diktátem nebo požadavkem tehdejší společenské prestiže lze nazvat návštěvy divadla. Nataša navíc naoko obdivuje stejně jako její kamarádky herce, barytonistu Jestřába, přitom se jí ve skutečnosti líbí někdo jiný: „*Jí samotné se barytonista nelíbil vůbec, ta směšná šošolka vlasů a nohy jako hůlky, jenže se to nikdy neodvážila říct nahlas. /.../ „Je to teď móda mezi mládeží, zbožňovat herce,“ řekl Šibal jakýmsi nosovým přívzvukem, jako kdyby ho poslouchalo celé divadlo.*“ (HERCÍKOVÁ, 1966, 17n)

Ačkoliv se jedná o prózu s dívčí hrdinkou, v tomto případně se dílo svým charakterem vymyká většinové tvorbě popisovaného žánru, objevují se rysy psychologické prózy, také rozsahem (necelých sto stran) *Pět holek na krku* nepatří mezi typické dívčí romány. Dívčí postavy v této knize neřeší obligátní otázky zaměřené na vzhled, postavu, oblečení, nezabývají se ve velké míře ani tradičními problémy s kluky. Tento zájem je zde reprezentován pouze jejich snahou o navázání kontaktu s Princem, ale nejde příliš o citové záležitosti jako o zahrnutí nudy, pobavení se. Kniha je jedinečná svým zpracováním psychické úrovně dívek, jejich charakterů a povah, ale také upozorňuje na dobovou problematiku, kterou promítá do života dospívající dívky.

5.3 Stanislav Rudolf a dívka s nadváhou

Jeden z mála mužských autorů píšící romány pro dívky Stanislav Rudolf (16. 2. 1932) se narodil v Jičíně. Kromě tvorby pro mládež napsal několik románů o společenských problémech a filmových scénářů. Řada jeho děl byla zfilmována: *Metráček* (1971), *Údolí krásných žab*, *Kopretiny pro zámeckou paní* či *Operace mé dcery*. Absolvoval pedagogickou fakultu v Českých Budějovicích, působil jako učitel v Chrašticích, v Lázních Bělohrad, v Brandýse nad Labem. Po absolvování Vysoké školy pedagogické v Praze nějaký čas přednášel na pedagogické fakultě UK. Jeho pedagogické vzdělání a učitelské povolání se silně odráží v jeho dílech. Náměty a témata čerpá z vlastních zkušeností nebo právě ze své pedagogické činnosti, ve svých dílech se snaží využít poznatků ze své praxe.

Rudolfův nejznámější román pro dívky *Metráček* je složen ze dvou částí, první díl je nazván *Nemožně tlustá holka* a vyšel v roce 1969, pokračování se jmenuje *Kosti jsou vrženy* a vyšlo v roce 1977.

Metráček (1969)

V prvním díle se čtenář seznamuje se čtrnáctiletou Jitkou Pažoutovou, která řeší velký problém, a to, že je tlustá: „*Jenže já se jídlu vyhýbám. Jsem nemožně tlustá, nemožně! Největší vazba ve třídě. Když se na začátku roku vážíme, mají kluci strach, abych nepolámala školní váhu.*“ (RUDOLF, 1985, 9n) Na rozdíl od předchozích textů je *Metráček* psán v ich-formě, často se objevuje zveličování, některé pasáže jsou zdůrazněny vykřičníky a otazníky s účelem upozornit na naléhavost sdělení, hlavní postava často promlouvá sama k sobě, vede vnitřní dialogy či monology.

Kromě hlavní hrdinky se v románu objevuje mnoho vedlejších postav, Jitčiny spolužačky a kamarádky (*Andula, Eva, Běla*), spoluhráčky z týmu, členové atletického klubu a další. Román se odehrává na fiktivních místech (*Stříbrovice, Rybín*) v průběhu školního roku.

Když Jitka zjistí, že by svou sílu mohla zužitkovat ve vybíjené, rozhodne se, že se dostane do týmu, který bude reprezentovat školu na okresní soutěži. Pustí se do tréninku: „*Nikdo o tom neví, že trénuju. Sem do kolny nenapadne nikoho přijít. Je to moje tajemství. Všechny je převezu. Určitě. Takovou bombu nedá nikdo. Ani Andula.*“

Jen co Bohoušek začne trénovat na zimní turnaj ve vybíjené.“ (RUDOLF, 1985, 15)

Díky tréninku se dostane do družstva a může se zúčastnit soutěže. Avšak tam ji čeká nemilé překvapení: *„Zůstala jsem stát v čele našeho družstva. A náhle tělocvična jako když vybuchne smíchem. Ozval se chlapecký hlas, zřetelný a posměvačný: ‚Metráček!!!‘ Platilo to mně. Podívala jsem se za hlasem. Vysoký snědý kluk ukazoval na mě ostatním a opakoval: Metráček!!! V tělocvičně se to slovo rozléhalo jako ozvěna. A hned jsem slyšela další volání: ‚Ať žije družstvo metráčků!!!‘ Zdálo se mi, že padnu do mdlob.“* (RUDOLF, 1985, 65)

I přes nemilou situaci se Jitčinu družstvu podaří vyhrát, dokonce její zásluhou. Zde je vysvětlení názvu románu. Po soutěži se jí posměváček Honza přijde omluvit a nabídne ji, zda by se nechtěla věnovat atletice, konkrétně vrhu koulí. Jitka se stává členem atletického družstva a přes počáteční neúspěchy zažívá i první úspěchy a po malém nedorozumění se v závěru první části knihy sbližuje s Honzou: *„Přimhouřil poťouchle oko a vzal mi náhle ruku do své. Nestačila jsem překvapením vydechnout. Kdyby se teď někdo otočil, podíval se na nás... Pak jsem si ale řekla: A co by bylo? A přitiskla jsem hlavu k Honzovu rameni. Bylo mi, jako by mě někdo uvnitř šimral lehounkým kachním peříčkem.“* (RUDOLF, 1985, 130)

V druhé části se setkáváme s Jitkou coby studentkou prvního ročníku zdravotnické školy. Jitka se věnuje nadále atletice, navštěvuje taneční a s Honzou chodí. Nastávají ale komplikace, neboť jemu se ve sportu přestává dařit. Proto Jitku, coby budoucí zdravotní sestru s přístupem k lékům, požádá o pomoc, chce po ní, aby pro něj ukradla efedrin: *„Kdepak, ‘zavrtí záporně hlavou, ‘já potřebuju něco jiného. ‘Co to je?’ ‘Efedrin!’ vyrazí a přidá omluvný úsměv, jako by se bál, že na sebe něco prozradil. ‘Blázníš?’ zarazila jsem ho. Věděla jsem, že efedrin je v seznamu látek, které mezinárodní lékařská komise zakázala sportovcům používat jako povzbudivého prostředku. ‘Nedělej paniku. Já potřebuju načas překonat krizi. Pak se mohu na efedrin vybodnout. ‘Ty děláš, jako bych ho doma měla v kuchyni místo cukru!’ Honza našpulil rty a škemrá: ‘Přines mi trochu. Stačí malá lahvička...’ ‘Kde bych ho vzala...?’ ‘Nechápu, jak samozřejmě může své podivné přání vyslovit. Až sem to byla jenom nezávazná rozmluva. Pak ale řekl: ‘Ve špitále!’ A já pochopila, že to myslí doopravdy.“* (RUDOLF, 1985, 208)

Jitka pro Honzu efedrin ukradne, čímž si vyslouží další problémy. Jejich vztah přesto přestává fungovat a v nemocnici se navíc zjistí, že se ztrácejí věci. Poté, co je

z krádeže obviněna spolužačka Běla, která nějaké věci v nemocnici opravdu vzala, chce Jitka od Honzy efedrin vrátit. Ten ale odmítne. Když se Běla pokusí o sebevraždu (přičemž jedním z důvodů spáchání jejího činu je právě odhalená krádež), rozhodne se Jitka, že se přizná. Rozbije před Honzou lahvičku efedrinu, aby zabránila jeho závislosti. Zároveň dochází k poznání, že jejich vztah nebyl tak ideální, jak to zpočátku vypadalo, a proto ho ukončí: „*Nečekala jsem, že náš rozchod bude tak snadný. Aspoň kdyby se pokusil o mne bojovat! Bojovat? K čemu tak silná slova? Přišel jen o holku. Mnohem víc pro něho znamenaly střepinky na schodech. Neváhal si k nim kleknout na koleno.* (RUDOLF, 1985, 320) /.../ *Chtěla jsem držet Honzu při sobě. Mít jistotu, že mi patří nejen on, jeho vlasy, rty, konečky prstů, jimiž se mě občas dotýkal, ale i jeho myšlenky a sny, toužila jsem, aby jeho kroky směřovaly tam, kde mu budu blíž. Vím, že všechno to byl omyl, klamala jsem především sama sebe a nalhávala si jeho lásku, již mi dával tak žebrácky málo.*“ (RUDOLF, 1985, 301n) V druhém dílu je kladen větší důraz na vzhled postavy, rozebírá se krása a „ne“krása – hlavní hrdinka není prototypem „krásky“.

Přesto kniha vyznívá optimisticky, protože Jitka po všech nepříjemnostech a prožitém zklamání potkává v nemocnici kluka a zdá se, že nová láska je na obzoru.

Knihy je psaná v ich-formě, vypravěčem je hlavní hrdinka. V první části je dějová linie jednodušší než v druhé, vedlejší příběhy nejsou příliš rozebírané, jedná se pouze o naznačení osudu (např. spolužačky Evy, spolužáka Lišáka), některé vyobrazené epizody slouží především k pobavení čtenáře (např. návštěva tety, příjezd bratra s přítelkyní). V druhém dílu je příběh složitější. Kromě hlavní dějové linie popisující příběh hlavní hrdinky Jitky jsou více rozpracovány i příběhy vedlejších postav, např. bratra, celé rodiny, spolužačky Lenky, Běly apod.

Z přehledu základních témat prózy s dívčí hrdinkou se v knize objevují všechna výše uvedená. Prvním z nich je **citový svět** hlavní hrdinky. V první části na Jitčiny pocity a myšlenky není kladen takový důraz jako v druhé. Srovnání: „*Trénovala jsem bez zájmu. Nemohla jsem se na nic soustředit. V hlavě jako bych měla střepy s ostrými hranami. Kam asi Petr s Ninou šel? K řece? Nebo na stadión? Možná že se tam už bruslí. Nazpátek jí ponese přes rameno boty s bruslemi – mně ještě žádný kluk nenesl bruslařské boty domů. Podají si na rozloučenou ruku? Nikdy bych se k tomu asi neodhodlala. Připadalo by mi to hrozně nepřírozené, hloupé. Zamířila jsem na obrys*

panáka. (RUDOLF, 1985, 29) /.../ Podobné rozechvění mě zastihlo i v den babiččina pohřbu. To jsem také ještě byla malá holka. Ivančin otec bere do rukou různé pomůcky, podrobně mi objasňuje jejich účel, snad se mu zdá, že mě jeho výklad upoutal, neboť jsem nasadila strnulý úsměv a mechanicky ho sleduji očima, ale já cítím stále víc, jako by hluboko ve mně vznikala veliká propast, tmavá a smutná, stále se zvětšující. Byla jsem najednou strašně sama. Všechno na mě útočilo svou cizotou.“ (RUDOLF, 1985, 231n) První díl je v tomto směru stručnější a popisnější, druhý zcela odpovídá tradiční koncepci.

Téma **mezilidské vztahy** je zde zachyceno v několika rovinách, jednak jsou to vztahy mezi spolužáky (Jitčiny kamarádky Eva, Andula, Olina) a kamarády, v rámci atletického družstva, v rodině (s rodiči, bratrem) a tradičně vztahy mezi chlapci a dívkami.

Důležitým tématem je **zamilovanost**. V tomto směru *Metráček* přesně odpovídá popisu tradičního dívčího románu. Motivy první lásky, zamilovanosti, ale také odmítnutí, zklamání a rozchod jsou zde silně zastoupeny. Jednak je tu zachycena první platonická a neopětovaná láska Jitky k Petrovi, poté vznikající vztah k Honzovi a následný průběh vztahu i jeho konec a Jitčino prozření: „*Já mohla být jen holka do nepohody. Uznával moje přednosti na stadióně, při závodech, když jsem své soupeřky přehodila o pár centimetrů, možná že ho těšilo, když mi pomáhal balit do brašny diplomy a krabičky s medailemi, nebylo mu nepříjemné toulat se se mnou za městem nebo mě doprovodit k autobusu. Když se měl ukázat desítkám zvědavých očí s partnerkou, najednou mu vadilo, že nejsem dost půvabná, elegantní a něžná.*“ (RUDOLF, 1985, 302)

Jitka vyrůstá v úplné, fungující **rodině**, má staršího bratra Břeťu. Občas dochází k rozporům, ale není to nic zásadního. Dá se říci, že Jitčina rodina reprezentuje model „ideální“ rodiny, což je navíc podáno v kontrastu nefungující rodiny její kamarádky Evy: „*Mávla rukou, jako by chtěla odehnat mušku nepříjemné vzpomínky. Rok to ještě musím vydržet! Pak půjdu do intru, budu si vydělávat, budu jezdit k tátovi... ‘A co tvoje mamin... ‘, ‘Stejně mě nemá ráda!’ řekla Eva tvrdě. ‘Třeba o tom nevíš... ‘ Nechtěla jsem uvěřit tomu, že je ochotná tak snadno ztratit domov. Měla Eva vlastně domov? Vzpomněla jsem si na naši kuchyni, teplou a pokaždé vonící, na obrázek táty ve*

vojenském, který visí pod rádiem, na maminku, jak si obléká červenou zástěru s bílými kvítky... “ (RUDOLF, 1985, 89)

Jelikož se příběh odehrává v průběhu školního roku, je **škola** jeho důležitou součástí příběhu. Odehrává se zde značná část příběhu. Školní prostředí je více popisováno v druhém díle. V prvním díle je škola důležitá z hlediska postavení Jitky v kolektivu, kdy si díky výhře v turnaji získá uznání. V druhé části je větší prostor věnován školní praxi v nemocnici a přípravě Jitky a ostatních dívek na budoucí povolání.

Diktát krásy

Hlavní postava není zrovna „symbol krásy“, nepatří k dívkám, za kterými se otočí každý kluk. Trpí „mindráky“ kvůli své tloušťce. Snaží se neúspěšně zhubnout. Zlom nastává po výhře ve vybíjené a hlavně po nástupu do atletického oddílu. Díky úspěchům získává Jitka sebevědomí, smiřuje se sama se sebou a se svou tělesnou konstrukcí, kterou dokáže zužitkovat ve sportu. V první části knihy je vyjádřeno, že právě díky sportu lze získat uznání a sebevědomí. Jitka se stává „krásnou“ přes sport, svou pílí a vytrvalost. Přesto je v normálním životě konfrontována se svým neideálním vzhledem: *„Vracím se do svého pokoje. Ležím v posteli, kleju a brečím pro Honzu. Ne proto, že tancoval s Miladou, která je třeba půvabnější, určitě krásnější a možná i sympatičtější než já. Nejsem tak domýšlivá, abych chodila nevšímavě kolem zrcadla. A navíc z něho umím číst. Řvu proto, že přišel okamžik, kdy mě Honza nepotřeboval. Najednou poznal, že nejsem ten pravý soutěžní typ. Měla jsem navíc těch pár přebytných kilo. V tanečních nemůžu chodit s diplomem přebornice kraje. Komu bych měla dokazovat, že právě trocha masa navíc mi umožňuje házet o dva o tři metry dál než mým soupeřkám.“ (RUDOLF, 1985, 189n)*

Knihy může působit až idealisticky a výchovně, což je ještě více znát v druhé části. Zde je symbolem krásy opět dobrý charakter, navíc podpořen volbou Jitčiny budoucí profese zdravotní sestry, se kterou se v průběhu smíří a uvědomí si správnost svého rozhodnutí: *„Povolání zdravotní sestry je krásné, ale není snadné. Vyžaduje celého člověka. Člověka zdravého a statečného, člověka, který má rád život a lidi. Obětavost, taktnost, rozhodnost, přesnost, statečnost, poctivost, trpělivost a laskavost by*

měly být hluboko a pevně zapsány do srdce každé sestry, opakuji si v duchu to, čemu nás ve škole učí.“ (RUDOLF, 1985, 172n)

Důležitější než vizáž obličeje je v tomto případě vzhled těla. Máme představu o tom, jak vypadá hlavní hrdinka, ale spíše z hlediska fyzických vlastností, můžeme si představit, jakou má postavu. Ale autor se již nezaměřuje na barvu očí a vlasů, nepopisuje ani další dívčí postavy. Na rozdíl od jiných děl zde není kladen takový důraz na oblečení (především v první části). Jinak je to v části druhé, kde získává popis oděvu větší prostor, což se způsobeno tím, že hlavní hrdinka navštěvuje taneční: *„Sepnula jsem ruce nad hlavou a paní Bujárková mi přetáhla dlouhé šaty. Na prodlouženou žádná z holek nepůjde v krátkých, i ve třídě jsme se tak dohodly. Přešla jsem k zrcadlu. V jeho stříbrné ploše mě čekala odměna za to, že jsem byla hodná a neskákala paní Bujáčkové do řeči. Bílé šaty mě protáhly, dlouhé rukávy nenápadně skryly válečky paží, výstřih ve tvaru velké kapky cudně prozrazoval, že jsem se v létě nevyhýbala slunci. I maminka byla spokojena a nešetřila chválou nad vynalézavostí paní Bujákové. Neobratně jsem se k ní přidávala.“* (RUDOLF, 1985, 247) V této pasáži je věrně zachycena móda jako součást diktátu krásy tehdejší doby (dnes si dívky nepořizují do tanečních dlouhé bílé večerní róby).³¹

Přesto zde není intenzivně rozebíráno oblečení a tehdejší módní trendy. S tímto popisem si rozhodně čtenář obrázek o tom, co se v době vzniku díla nosilo, neudělá. Autor nechává bez povšimnutí jednotlivé části oděvu, doplňky, boty. Dokonce ani Jitčin přechod ze základní na střední školu s sebou nenese ve smyslu módy nějaký zlom. Nedočteme se, že by se začala více strojit či líčit. Pouze v souvislosti s tanečními jsou rozebírány šaty. Přestože se tehdy jednalo o významnou událost v životě dívky a byly důležité nejružnější maličkosti (boty, účes, doplňky), Rudolf tyto události ve velké míře nechává bez povšimnutí.

Celkově lze v díle zaznamenat, že autorem je muž. Z hlediska diktátu krásy především díky tomu, že opomíjí tuto složku, nerozebírá ji, nevšímá si detailů. Oblečení popíše stručně, výstižně, ale nesoustředí se na barvu, střih. Do díla se pak minimálně promítají módní vzory tehdejší doby a diktát krásy, který byl jistě znatelný. Je to zarážející především z toho důvodu, že druhá část románu se odehrává na zdravotní škole, tedy ve společnosti samých mladých dívek, které nerozebírají módu, oblečení, neřeší tradiční dívčí otázky tohoto směru, co je s podivem.

³¹ Srovnání s knihou L. Lanczová: „Š“ jako Šarlota

Možná je to i jeden z důvodů, proč se Stanislav Rudolf nestal tak čteným a jeho díla nepřežila v konkurenci. V tomto směru je jeho tvorba neutrální, neodráží se v ní doba.

5.4 Lenka Lanczová a dívky se závislostmi 90. let

Autorka románů pro dívky Lenka Lanczová (29. 12. 1964) se narodila v Dačicích, žije ve Slavonicích, kde od roku 1987 pracuje v Městské knihovně. Neustálý kontakt se čtenáři se promítá do její tvorby, stejně jako místo bydliště. Svou prvotinu vydala v roce 1992, od té doby jí vyšlo již téměř padesát knih, přičemž v průběhu roku jí vyjdou průměrně tři knihy. Navíc její knihy pravidelně obsazují v různých anketách přední místa a sama autorka patří mezi nejčtenější a nejoblíbenější autory nejen v žánru literatury pro dívky. Ačkoliv na poli žánru literatura pro dívky působí již šestnáct let, stále se drží na vrcholu a v současnosti je nejčtenější a nejoblíbenější autorkou tohoto žánru.

Zlodějka snů (1996)

Román **Zlodějka snů** patří do období autorčiny rané tvorby, vypovídá mnoho o jejím stylu, svou koncepcí patří mezi tradiční romány pro dívky. Prvním specifickým rysem spisovatelky Lenky Lanczové je velké množství postav, které se v dílech objevují. Zde je to hlavní hrdinka Daniela Helerová, její kamarádka Soňa, sestra Gabriela, Jirka, učitel Roman Mazáč (*Mrkva*) a mnoho epizodních postav jako sousedka Světlana (*Dvojí brada*), Kamil, Jonáš atd., kteří v příběhu hrají důležitou roli. Příběh se odehrává v *Bakově*, jako většina autorčiných děl. Čas příběhu je konkrétně vymezen, příběh se odehrává v průběhu dvou měsíců a výjimečně je ohraničen. Začíná 7. října rozchodem Daniely s přítelem Lukášem a končí 20. listopadu, kdy se koná soutěž vlasové kultury.

Se sedmnáctiletou kadeřnickou učnicí Danielou se rozešel kluk kvůli jiné dívce: „V sobotu 7. října, přesně ve 13.08 hodin, mi kluk, se kterým jsem chodila téměř půldruhého roku, diplomaticky oznámil, že si našel jinou, pochopitelně krásnější. Alespoň podle jeho slov. Bodne mě při vzpomínce, s jakým nadšením vylovil legítkovou fotku své lásky a pyšně mi ji strčil pod nos. Nakrátko ostříhaná holka s pihami na nose a doličky ve tvářích, prostě úplně nemožná cuchta.“ (LANCZOVÁ, 1996, 7)

Je zklamaná, zrazená a naštvaná. Rozhodne se, že to jen tak nenechá, chce si zvýšit sebevědomí a zároveň se pomstít mužskému pokolení. Přihlásí se proto na konkurz fotomodelky pro místní obchodní dům. K akci přemluví i svou nejlepší kamarádku Soňu. Daniela překvapivě neuspěje, protože není fotogenická, za to Soňu vyberou a nabídnou jí spolupráci. Daniela je zklamaná ještě víc a začíná jí závidět. Soňa se totiž do kariéry fotomodelky pustí a má úspěch, ačkoliv se s ní kvůli tomu rozejde její kluk. Daniela začíná rozjíždět kolotoč krátkodobých známostí (či spíš známostí na jednu noc), chce „zblbnout“ co nejvíc kluků a nezastaví se před ničím, hodně sází na svou pěknou postavu a vnady. Nevadí jí, že je některý z vyhlédnutých kluků zadaný, jen tak přebere kluka své sousedce, ačkoliv o něj nemá vůbec zájem.

Neváží si ani začínajícího vztahu s Jirkou. Jejím cílem je jediné: „*Zkrátka, jak tak o tom přemýšlím, docházím k jednoznačnému závěru: jsem stále na kluky moc měkká! Takhle nedosáhnu vysněného cíle! Chci přece všechny oblbovat, ne? Chci, aby po mně šileli. Chci, aby se jim o mně zdálo. Chci, aby se kvůli mně trápili. To nejvíc!!!*“ (LANCZOVÁ, 1996, 129)

Začíná si zahrávat nejen s city druhých, ale i s drogami. Prožije si drogovou euforii i vystřízlivění: „*Slyším zvonit hrana. Ležím s mokrou plenou na obličeji a slzy se mi samovolně koulí po tvářích. Je mi zle! Šíleně zle. Mám pocit, že tyhle minuty jsou moje poslední! Celé tělo se mi chvěje v jakési svalové horečce, vzdychám a úpím, stále mě to nutí na zvracení, ačkoliv nemám co.*“ (LANCZOVÁ, 1996, 234)

Hrdinka se své skoro stejně staré sestře Gabriele, která má za svobodna malou holčičku Kristýnku, sice pokouší přes inzerát najít vhodného partnera, ale i to bere jako zábavu a zpestření nudy v životě. Ve své touze po pomstě a ovlivněna závistí dokonce udá svou nejlepší kamarádku a nového učitele tělocviku a angličtiny, kteří se do sebe zamilovali. Na svůj přístup nakonec doplatí, přijde o přátele i o potencionální vztah a zůstává sama. Svou chybu si uvědomí, ale už je pozdě: „*Všem jsem chtěla ukrást jejich sny. U někoho se mi to i podařilo – a přesto z toho žádnou radost nemám! Světlaně jsem ukradla sny o bydlení na venkově, Rudlovi o tom, že si do šumavských hvozdů odveze právě mne, Lauře jsem ukradla sen o věrné lásce, Jirkovi o naší společné budoucnosti... No prosím, a to jsem si přísahala, že už nikdy nebudu kvůli klukům brečet! Chtěla jsem, aby se oni trápili kvůli mně! Chtěla jsem se všem mstít... a zatím jsem se pomstila tak akorát sama sobě. Chtěla jsem...*“ (LANCZOVÁ, 1996, 255)

Na rozdíl od předchozích rozebíraných próz je **Zlodějka snů** psaná v ich-formě, vypravěčem je hlavní hrdinka Daniela. Příběh je poměrně jednoduchý, hlavní linie děje zobrazuje příběh hlavní hrdinky, je zde několik zápletek (seznamování na inzerát, známost s Kamilem), avšak nic z toho neodvádí příběh jinam. Do minulosti se dostáváme prostřednictvím Danieliných vzpomínek, jedná se však jen o krátké epizody, spíše na počátku knihy. Vedle hlavního děje je, ne zcela ve vedlejší roli, ale spíše jako doplnění, vyobrazen příběh jak Gabriely, Danieliny sestry, tak Soni, Danieliny kamarádky.

Z přehledu základních témat prózy s dívčí hrdinkou se v knize objevují všechna výše rozebíraná. Jednak je to **citový svět** hlavní hrdinky, kdy Daniela popisuje své city, pocity a myšlenky. Prožívá zklamání, radost i euforii, beznaděj i pocity zadostiučinění: *„Ani ne tak naměkko, jako spíš mimo jsem i následující tři dny. Nic mě nebaví, nic se mi nechce, nic mi nechutná, nic se mi nedaří. K uzoufání.“* (LANCZOVÁ, 1996, 29)

Důležitým tématem jsou **mezilidské vztahy**. Jsou to především vztahy Daniely ke klukům, k přátelům, rodině. Všechny trpí citovým ochladnutím způsobeným rozchodem, kdy se snaží být „ledová královna“, někdy je přímo zlá: *„O chvíli později, když Dvojí brada, jak říkám Světlaně, dceři naší sousedky, přinese Kristýnku, mám možnost zchladit si žáhu podruhé. „Světlo...? Že ty držíš nějakou dietu!“ Dvojí brada lehce zrůžoví, snaží se tukovou pneumatiku, kterou má obtočenou kolem pasu, zatáhnout dovnitř, což se jí při proporcích menšího slona nedaří. „Bodovou,“ přizná. „Já si to hned myslela,“ vychutnávám si ji. „Zadek máš dvakrát tak velké. Přibrála jsi aspoň pět kilo, ne?“* “ (LANCZOVÁ, 1996, 23)

V otázce **zamilovanosti** a prvních lásek jde spíše o první rozchody a zklamání. Během své cesty za pomstou sice Daniela potkává jednoho kluka, se kterým to vypadá na vážnější vztah (Jirka), ale z jejího chování i přístupu je jasné, že zamilovaná není. Jinak je to v případě její kamarádky Soni, která se po rozchodu s první láskou zamiluje do učitele.

Daniela pochází z rozvedené, tudíž nefungující rodiny. Žije s matkou a o pár měsíců starší sestrou Gabrielou, která má dítě. Matka si dcer příliš nevšímá, střídá partnery a žije si vlastní život. **Rodina** zde není důležitá z hlediska vlivu na hlavní hrdinku, ani příliš neovlivňuje děj, spíš je prostřednictvím jejího popisu a jednotlivých situací, které se v ní odehrávají, dokreslen příběh.

Ve škole se odehrává značná část příběhu. Škola či spíše konkrétní učitel zde hraje důležitou roli. Nově přichází tělocvikář a angličtinář je za prvé na dívčí škole výjimkou a způsobuje ve třídě pozdvižení, jak svým vzhledem (jedná se o mladého učitele), tak svým přístupem a svými nároky: „*Přistihnu se, že si ho prohlížím s větším zájmem, než by měla pozorovat učnice svého učitele. Jo, líbí se mi. Špatná nálada zmizí mávnutím kouzelného proutku.*“ (LANCZOVÁ, 1996, 59) Za druhé dojde k otevření problému vztahu učitel – studentka, neboť Danielina kamarádka Soňa se do nového učitele zamiluje. Ten její city opětuje, a přestože je po Danielinu udání ze školy vyhozen, jejich vztah pokračuje dál.

Diktát krásy

Na rozdíl od předchozích děl, je v této knize slovo krása skloňováno a používáno mnohokrát. A to především z úst hlavní hrdinky. Ta si mnohokrát pokládá otázku, zda je krásná. Co se týče vzhledu, tak je sama se sebou nespokojená, jediné na co je pyšná, je její postava, především prsa: „*Zachytím klukův pohled na svých nadrech, rýsujících se pod tenkým svetrem, a schválně je nenápadně vypnu. Jestliže trpím nějakými mindráky, a to trpím, a mám spoustu chyb ve svém vzhledu, na svou postavu jsem ovšem náležitě pyšná. Jsem vyvinutá po mámě a díky pravidelným návštěvám posilovny dobře formovaná. A až do dneška jsem si myslela, že jsem sexy...*“ (LANCZOVÁ, 1996, 14)

Problematika dobře formované postavy a vzhledu nejen hlavní hrdinky prostupuje celým dílem. Dozvídáme se, co všechno je Daniela schopná dělat pro to, aby vypadala tak, jak vypadá: „*U mě je cvičení nutnost. Jenom díky němu se mohu chlubit svými parametry, štíhlým pasem, útlými boky, malým zadečkem a tuhým svalstvem.*“ (LANCZOVÁ, 1996, 34) A to nejen v oblasti udržování si pěkné postavy: „*Gábina s malou zamíří do svého pokoje, já do koupelny, abych pracovala na zušlechťování sebe samé, budovala svou osobnost. Kvůli Liborovi jsem žila celý týden jako ve snách, zanedbala jsem nejen posilovnu a bazén, ale i kosmetiku. Opláchnu si masku, vyčistím pleť pleťovou vodou, ošetřím mlékem s hodnotou PH 5,5 a udělám si lehký make-up, načež se pustím do obočí. Tyhle chloupky jsou navíc ...*“ (LANCZOVÁ, 1996, 41)

Krása a vzhled jsou tu rozebírány z mnoha pohledů. Řeší se vlasy, účes, barva očí, vhodné oblečení, kosmetika, módní aktivity, autorka nezapomíná na detaily:

*„Nakonec zvolím koženou mini, riflovou košili, korzet, na nohy punčochy a kožené kanady, ověním se širokými řetízky a navrch hodím koženou bundu.“ (LANCZOVÁ, 1996, 48) Vzhled není důležitý jen u dívek. Pozornost se mu věnuje i u chlapců. V průběhu příběhu navíc hlavní hrdinka neustále porovnává svůj vzhled s někým jiným a snaží se upozorňovat na své přednosti: „*Tobě nevadí, že ti všichni koukají na kozy a ne na tebe?*“ okomentovala jednou tuhle situaci Soňa. Samozřejmě mi to nevadí! Ňadra mám totiž mnohem hezčí než obličeje, co si budeme povídat! Kdybych měla Sonin nevinný ksichtík panenky Barbie, můj světonázor by byl asi jiný, ale takhle? Každý se přece chlubí tím, co je na něm hezké, ne?“ (LANCZOVÁ, 1996, 37) Na svůj postoj ale Daniela doplatí. Nejen že nevyhraje konkurz na fotomodelku, ačkoliv si velice věří, také opačné pohlaví postupně zjistí, že ač dobře vyvinutá, tak to není tak skvělá holka, jakou se zdá být.*

Zároveň kniha vypovídá o době, kdy vznikala. Najdeme zde aktuální tehdejší hudbu (konkrétní názvy hudebních skupin a písniček zakomponované do příběhu) i filmy, módní trendy.

Letní něžnosti (2007)

V pořadí již padesátá kniha autorky Lenky Lanczové vypráví o dvou sestrách, osmnáctileté Simoně Povolné a o rok starší Kamile. Zatímco Simona je extrovertní, společenská a přátelská, má mnoho kamarádek (*Stela, Andrea*), tichá, samotářská Kamila je jejím pravým opakem: *„Kamila má jinou povahu, jiné zájmy, je prostě jiná. Zatímco odmalička po příchodu ze školy seděla doma, kde si nejprve udělala všechny úkoly, naučila se na další den, načež se věnovala svým koníčkům, čtení, psaní, skládání puzzle, vyrábění různých okrasných předmětů, poslední dobou ji chytlo a pohltilo decoupage, neboli ubrousková technika, máme doma vyzdobené nejrůznějšími motivy nejen všechny květináče, ale i různé obrázky po stěnách, já jsem hodila tašku za dveře a běžela ven, kde jsem s ostatními dětmi litala a hrála hry a vyváděla různé lumpárny. Celé roky jsem chodila do sportovek, později jsem přibrala aerobik a taneční kroužek, úkoly většinou namatlala ráno před vyučováním, no a jakmile jsem přešla na střední školu, mé koníčky se rozšířily o dosud zakázané diskotéky a klubové večery. Strávit doma páteční či sobotní večer, tak to bych musela být hodně nemocná a ležet*

v horečkách, protože jinak by mě v bytě nikdo neudržel!“ (LANCZOVÁ, 2007b, 17)
Kamila se navíc začíná utápět v depresích způsobených nepříjetím na vysokou školu.

Příběh se tradičně odehrává v *Bakově* a zasahuje do něj kromě hlavní hrdinky i mnoho vedlejších postav. Děj začíná na počátku prázdnin, kdy se obě sestry vrací od moře. Kamila se dozvídá o svém neúspěchu a nezačíná pro ni tudíž šťastné období, Simona si naopak užívá léta.

S kamarádkami se vydává na rockový festival, kde potkává Kazima, kluka s nepříliš pěknou pověstí. I přesto s ním začíná chodit. Navíc začíná letní brigádu za barem, kde má další příležitosti poznat mnoho nových lidí, převážně mužského pohlaví. Seznamuje se s Romanem, o několik let starším a zadaným klukem. Zpočátku nezávazný románek přerůstá ve vztah, Roman se kvůli Simoně rozchází se svou dívkou. Než stihne to samé udělat Simona s Kazimem, je s Romanem přistižena, což spouští kolotoč dalších událostí. V průběhu vztahu s Romanem Simona zjišťuje, že věkový rozdíl je problém. Zatímco ona si chce užívat mládí a na „vážnější vztah“ se necítí, Roman by se rád usadil. Dochází k situacím, kdy si Simona nerozumí s Romanovými vrstevníky a naopak: *„Než trénink skončí, ke klubovně se začnou trousit i manželky Romanových kamarádů. Jestli jsem se předtím cítila nesvá, teď mám pocit nahého v trní. Jenom jedna z nich, Kristýna, se mi představí jménem, ostatní se baví tak, jako bych tu vůbec nebyla! Samozřejmě jsou všechny starší než já, hádám, že zhruba v Romanově věku, možná o maličko mladší.“* (LANCZOVÁ, 2007b, 164)

Po narůstajících problémech a neshodách docházejí oba k závěru, že se k sobě nehodí a vztah ukončují. Změny nastávají i u Kamily. Najednou přestává mít deprese, je pozitivně naladěná, dokonce i zamilovaná. K Simonině nemilému zjištění je sestřinou novou láskou Kazim, který se ale do Kamily nezamiloval, vztah se Simoninou sestrou je způsob jeho pomsty a snahou dostat se blíž Simoně, do které se zamiloval: *„Doma to taky není žádná sláva! Jestliže jsem počítala, jak si volný den užiji v klidu a v pohodě, pletla jsem se. Kazim je u nás nakvartýrovaný od odpoledne, neustále se s Kamčou olizují, připadá mi, že to dělá schválně přede mnou – hladí ji po nadrech, líbá na krku, lechtá, až ségra piští smíchy, chová se jako zamilovaný jelimánek, nicméně nikdy se nezapomene po očku podívat, zda je sleduji!“* (LANCZOVÁ, 2007b, 237)

Navíc Kamila zjišťuje, že je těhotná. Dítě si chce nechat, je šťastná a snad se i bude vdávat. Simona se jen těžko smiřuje s představou, že bude bydlet v jedné

domácnosti s Kazimem a že bude muset i nadále mlčet, protože sestře o svém prázdninovém románku nic neřekla: „*Možná se zachová jako muž a Kamču si vezme. Sice ji nebude bít jako náš pohledný soused svou mladou ženu, ale...Ale jestli to bude dobré řešení, tak to je ve hvězdách! Představa, že budeme žít společně v jednom bytě, potkávat se v koupelně, denně se na sebe dívat a přitom se přetvařovat, je naprosto šílená!!! Nevím, jaké řešení by bylo dobré. Ono totiž každé, i to nejněžnější, bude pro někoho z nás tři kruté!!!*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 283) V závěru knihy přijímá pozvání do kina od „tajného ctitele“, ve kterém poznává svou dávnou první lásku z mateřské školy.

Z hlediska narace je příběh vyprávěn ich-formou, objevují se prvky objektivizace a častý vnitřní monolog. Hlavní dějová linie se točí kolem hlavní hrdinky Simony, vedlejší příběhy a postavy tvoří osudy její sestry a kamarádek.

Z přehledu základních témat prózy s dívčí hrdinkou se v knize objevují především **citový svět** hlavní hrdinky a **mezilidské vztahy**, **zamilovanost a láska** a vzhledem k tomu, že důležitou postavou je Simonina sestra, tak i **rodina**. Vzhledem k tomu, že se jedná o prázdninový příběh, není téma **školy** důležité.

Ve srovnání s jinými díly stejné autorky v tomto nenajdeme v takové míře rozbor vnitřního světa, tedy pocitů a myšlenek. Jedná se spíše o krátký popis myšlenky/pocitu samotnou vypravěčkou, který uvádí jednotlivé situace, rozhovory, epizody a scény v knize: „*Potřebovala bych si s někým promluvit. Rozebrat to, utřídit si myšlenky, slyšet názor nestranného pozorovatele... Andy je touhle dobou nejspíš někde nad Pyrenejemi a i kdyby tu byla, stejně si myslím, že by bouří v mých emocích nerozuměla.*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 11)

Mezilidské vztahy jsou tu opět popsány na několika úrovních. Již tradičně je to kamarádství (Simona a její kamarádky Andy a Stela), vztahy v rodině, mezi hlavní hrdinkou a kluky, ovšem problematika těchto vztahů je složitá, zamotaná a komplikovaná. Například je to kamarádství mezi Simonou a Stelou, které je ohroženo Stelinou sexuální orientací, či nepříliš ideální sesterský vztah Simony a Kamily „*Přestože jsme s Kamilou od sebe pouhý jeden rok a jako sestry se máme rády, já ji mám ráda určitě, ale tak normálně, nijak zvlášť blízké si nejsme. Myslím co se týče vzájemného svěřování se jedna druhé.*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 16n), který je navíc ohrožen Kazimem.

Téma lásky a zamilovanosti je opakováno velice často a v celé knize je na něj kladen velký důraz. Nejde tu o první lásky, ale už o první partnerské vztahy. Do těch se pouští všechny dívčí postavy s výjimkou Stely. Dočítáme se tak o jejich úspěšnosti i neúspěšnosti, zájem je samozřejmě zaměřen na hlavní hrdinku: „*Dávno po něm zaklapnou dveře a já stále stojím na stejném místě a ty protivné slzy se mi koulí po tvářích jako zběsilé. I když jsem rozchod chtěla, cítím se najednou strašně sama. Ráj neměl dlouhého trvání.*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 265)

Ačkoliv patří Simonina rodina mezi úplně a naoko dobře fungující, opak je pravdou. Její rodiče jsou natolik pracovně vytíženi, že nemají čas ani na své dcery ani sami na sebe: „*Jednou ročně si dopřeje dva týdny u moře a tím veškerá její dovolená končí, ve firmě tráví dvanáct hodin denně a často i celé víkendy. Táta jí nemá co vyčítat, není o nic lepší. Montuje garážová vrata po celé republice a neutrhne se ani k tomu moři, každoročně s námi jezdí na „babskou“ dovolenou Květa, mamčina dlouholetá rozvedená kamarádka. Dřív mě a ségru brával tatka aspoň na týden na hory, ovšem to už také nějak padlo. Síly regeneruje až na podzim třítydenním pobytem v lázních. Samozřejmě bez mámy, ta by tolik času neobětovala.*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 16)

Diktát krásy

Otázky krásy, vzhledu a přitažlivosti jsou v této knize řešeny hned od prvních stránek: „*Barvu mám pěknou, s tou jsem spokojená, byla jsem už celkem opálená z koupáku, kam jsme se Stelou chodily v červnu, a krétské slunce dílo dovedlo takřka k dokonalosti. /.../ To, že mi na nose naskákalo něco pih, je nejspíš daň létu, přes zimu se vždycky ztratí. Světle hnědé vlasy dosahující v postupném sestřihu k lopatkám jsou vyšisované sluncem, mnohem světlejší než dřív, vypadám skoro jako s melírem. Aspoň že oči zůstaly stejné, světle modré s tmavým orámováním duhovek, což je činí výraznými, a každý si mě díky očím pamatuje. Někdy je to výhoda, jde-li o kluky, jindy nevýhoda, například ve škole, že. Několikrát se prohlédnu zepředu, zezadu i ze stran, zprava i zleva. Vzhledem k tomu, jak dobře v našem hotelu vařili, by nebylo divu, kdybych nějaké kilo přibrala. Člověk chce ochutnat to i ono, švédské stoly byly opravdu bohaté, a pak ho úzké bokové džíny škrtí, zvlášť když ani normálně nepatří mezi ty úplně hubené.*“ (LANCZOVÁ, 2007b, 5)

Důležitost vzhledu není doménou jen u hlavní hrdinky, do popisu postavy, obličeje jsou zahrnuty nejen další ženské postavy, ale i mužské. Otázka atraktivnosti je nejčastěji řešena v konfrontaci vzhledu hlavní hrdinky Simony a její sestry Kamily: „*„Se nedivím, ‘pousměje se Kazim. Ztratím souvislosti. Čemu?’ ‘Že má depku. Ted’ už o trojku v tomhle složení fakt nestojím, ‘zazubí se. Ty jsi posbírala všechnu krásu a na ni už nic nezbylo, co?’ ‘Jsi sprostěj, ‘oznámím mu zachmuřeně. ‘Spíš realista. Nemůžu za to, že se mi nelíbí, a to jako ani maličko. Je sice kozatá, ale to je tak všechno. Mám radši oplácaný holky než hubený, jenže ona je přímo špekátá. I nohy má tlustý... Takový špalíky!’ Zalapu po dechu. ‘No dovol?! Je to moje ségra!’ ‘Hříčka přírody, ‘baví se. ‘Jedna pěkná a sexy, zatímco druhá škaredá a přitažlivá jako hadr na vytírání.’ “* (LANCZOVÁ, 2007b, 63)

Simona z hodnocení vychází úspěšně i proto, že je sebevědomá, smířená a spokojená sama se sebou, ačkoliv není ideální: „*„Stejně jsem tlustá jako prase, proč bych měla vařit, když to nebudu jíst?’ ‘Aha, takže deprese neustoupily, jak jsem si předevčírem naivně myslela, ba přímo se zhoršily. ‘Jestli chceš, ‘navrhnou, ‘můžeme spolu chodit běhat. Taky by mi neškodilo nějaké to kilčo shodit. Víc pohybu je určitě lepší než nejíst. ‘Nestojím o tvůj soucit, ‘odsekne. ‘Nenamáhej se. Jediná účinná dieta je nežrat. To by bylo, aby tohle hnusný tlustý tělo trochu nezhublo!’ ‘Docílíš akorát bumerangového efektu, ‘varují ji. ‘Kromě toho hodně záleží na psychice. Chceš, aby tě měl někdo rád, a přitom se nenávidíš? To přece nejde. Podívej se na mě. Moje proporce vůbec nejsou ideální, ale nestydím se za to, netrápím se tím – a jsou kluci, kterým se to líbí.’ “* (LANCZOVÁ, 2007b, 85) Další otázka, která z knihy zaznívá je, zda může být krásný i někdo neatraktivní, například svým chováním, svou povahou, a zda opravdu platí, že pohledný rovná se úspěšný. Řešen je také přístup k životu a priority.

Opomíjeny nejsou ani otázky týkající se oblečení a líčení. Nejsou to jen okrajové věci, ale patří k celkovému charakteru postav, a to v celé autorčině tvorbě. Je znatelné, že autorkou je žena, proto jsou tato témata rozpracována podrobněji než například u Stanislava Rudolfa: „*„Ještě se zkontroluji ve velkém zrcadle ze všech stran, na džínové mini, světle modrém tričku na širší ramínka, která pěkně skryjí ta od podprsenky, a modrých žabkách není zase tak co vymýšlet, zahalím sebe i koupelnu do oblaku vůně lesních plodů, až mám strach, že na mě půjdou vosy, a vyrazím do prosluněného dne.’ “* (LANCZOVÁ, 2007b, 70)

Pohled na krásu, její diktát a důležitost doznamy v průběhu posledních padesáti let značné změny.

Zatímco v díle Santarové a Hercíkové je kladen důraz na psychologii postav a vzhled je až na druhém místě, u Rudolfa a především Lanczové je to téměř naopak.

Hlavní hrdinka Kát'a v knize Aleny Santarové je ve srovnání s moderní a stylovou Unou krásnější. A to především díky svému charakteru, díky uvědomění si omylů a srovnání hodnot. Zjistí totiž, že přátelství a vzdělání je víc, než co jí nabízí kamarádka. Vzhledem k tomu, že se navíc jedná o vyprávění o teprve čtrnáctileté dívce, která se dostává do životní etapy přechodu z dětství do dospělosti, není na vzhled, postavu a celkově krásu kladen takový důraz.

Podobně je to i v knize Ivy Hercíkové. Zde je sice dívčích postav hned pět, jsou to dívky, které už výše zmíněné přechodné období mají v podstatě za sebou a právě začínají etapu počínající dospělosti, přesto se z knihy o jejich vzhledu dozvídáme pramálo. Než na otázky týkající se vzhledu, oblečení a postavy, zaměřila se autorka na povahy dívek, na jejich nerovný kamarádský vztah, na rivalitu, faleš a zradu. Autorka v příběhu zobrazila dobovou situaci a zachytila postavení prominentní dcery, které u ní vyvolává protichůdné pocity. Hlavní hrdinka nevyužívá svého postavení, neváží si ho a neuvědomuje si, jaké výhody jí do budoucnosti přináší, naopak. Ve své situaci vidí jen nevýhody, sociální příslušnost je jí na obtíž. Přesto z celkového hodnocení dívek, ačkoliv není bezchybná, vychází nejlépe právě hlavní hrdinka Nataša.

U Stanislava Rudolfa dochází k zřetelné změně. Vzhled a postava jsou důležité ukazatele krásy. Za krásnou lze považovat hlavní hrdinku Jitku, ačkoliv opět nepatří mezi ideály. Díky sportu a své povaze se jím však stává. K posunu dochází i u popisu oblečení, které je důležité především v druhé části vzhledem k návštěvám tanečních. Jinak autor nezabíhá do přílišných detailů, a to jak v popisu oblečení, tak v popisu vzhledu postav (barva očí, vlasů atd.).

Výrazný posun lze zaznamenat ve všech dílech autorky Lenky Lanczové. Všechny její hlavní hrdinky jsou čtenáři důsledně popsány – od barvy očí a vlasů, přes fyzické vlastnosti (postava, váha) až k výběru oblečení. Veškeré úkony spojené se vzhledem jsou (obzvláště v některých knihách) zpracovány detailně. Šatníky postav dost často dokreslují jejich charakter, diktát poslední módy je znát a v případě, že některá z postav nějak vybočuje, je na to upozorněno. Je jasné, že kvůli autentičnosti

došlo i v díle Lanczové k posunu. Jednotlivé knihy vlastně mapují styl, módu a diktát krásy v době svého vzniku. Proto se stává, že to, co bylo v knize deset let staré popisováno jako největší módní hit, už dnes vůbec není aktuální.

6. Výsledky ankety

Literatura pro dívky, dívčí romány či čtení pro dívky patří ve výukových plánech k opomíjenému, často zavrhovanému žánru. V učebnicích se o ní téměř nic nedočteme, ve školách se tento žánr neprobírá. Nelze se pak divit, že dívky, které se o tento žánr nezajímají, si ji velmi často pletou či slučují s červenou knihovnou, případně do literatury pro dívky zahrnují všechny „zamilované“ příběhy.

Vzhledem k své praxi mě zajímalo, jaká je úroveň znalosti prózy s dívčí hrdinkou na školách. Pro svou anketu jsem si vybrala dvě třídy na základní a dvě na střední škole, zároveň jsem oslovila návštěvnice internetových stránek spisovatelky dívčích románů Lenky Lanczové. Mnou uváděné výsledky jsou převážně ilustrativní, nemapují celkovou situaci na poli čtenářství tohoto žánru, spíše mají sloužit jako ukázka možné situace. Celkový počet respondentů byl 80, z toho 80 anket bylo validních.

V současné technické době není o literaturu velký zájem, mladí lidé nečtou. Vystává tak otázka, jestli tato obecná domněnka platí i o literatuře pro dívky. Proto byla dívkám zadána anketa. Cílem bylo zjistit, zda dívky čtou literaturu pro ně psanou, co jim četba přináší, v případě záporných odpovědí jsem zjišťovala, jaké k tomu mají důvody. Dalším bodem ankety byla znalost autorů četby pro dívky. Respondentky zaškrtovaly, které autory znají. V případě, že od nich četly nějakou knihu, doplňovaly její název. Záměrně jsem vytvořila nabídku, která obsahovala autory textů rozebíraných v diplomové práci. Poté následovala otázka, zda dívky postrádají v literatuře pro dívky nějaká témata či nerozebíranou problematiku. Předposlední otázka byla čistě orientační – oblíbená kniha žánru. V posledním bodě dívky uváděly svůj věk.

Z obdržených odpovědí se vyprofilovaly dvě základní skupiny čtenářů: dívky-čtenářky literatury pro dívky a dívky-nečtenářky.

Přibližně polovina respondentek ze základní školy čte literaturu pro dívky. Na druhou otázku nejčastěji odpovídaly, že *jim to přináší zábavu a zabíjí nudu*. Vzhledem k nepřesným znalostem vymezení tohoto žánru sem ale zahrnovaly například i Romea a Julii.

Do druhé skupiny patří studentky střední školy. Uvedenou literaturu spíše nečtou, preferují jiné žánry (především sci-fi a fantasy literaturu), v některých případech

nečtou žádnou literaturu (*nemám na to čas*). Tato skupina nejčastěji zaměřovala literaturu pro dívky s červenou knihovnou, případně oba žánry slučovala. Literaturu pro dívky označovala jakou *nudnou, s neustále opakujícími se tématy („pubertální problémy“ a první láska)*. Mezi důvody, proč tento žánr nečtou, nejčastěji uváděly: *nebaví mě to, je to nuda, není to reálné/skutečné, je to moc ideální, pořád dokola*. Na otázku chybějících témat odpovídaly, že neví, o čem se tam píše, proto jim nic nechybí.

Nejzajímavější odpovědi přicházely od návštěvnic internetových stránek Lenky Lanczové. Tato skupina jednoznačně zvyšovala věkový průměr ostatních čtenářek. V největším zastoupení byly dívky starší osmnácti let, nebylo výjimkou, že respondentky uváděly, že jsou již dospělé ženy, matky dětí. Všechny respondentky jsou čtenářky románů pro dívky, preferují L. Lanczovou, dokonale znají celou její tvorbu. Jako důvody pro čtení tohoto žánru uváděly *zábavu, relaxaci, návrat do vlastního dospívání prostřednictvím příběhů*. U otázky chybějících témat nejčastěji odpovídaly, že díky knihám L. Lanczové nic nepostrádají, výjimečně jen problematiku drog či handicapovaných hrdinek.

Závěr

Můžeme tvrdit, že pojem krásy jako takový je stálý a neměnný, vnímání tohoto fenoménu a jeho diktátu se v průběhu posledních padesáti let mění a koresponduje s dobou. Při zachycení ideálů krásy a jejich popisů došlo k posunu. V souvislosti s geopolitickým vývojem střední Evropy od počátku 50. let do začátku 90. let minulého století, došlo k určité míře konzervace názorů a postojů, což se v této době promítalo do prózy pro dívky, zejména uchováním tradičních témat a potlačenou infiltrací netradičních témat.

Od počátku 90. let si však v souvislosti s uvolněním politických poměrů můžeme všimnout trendu zcela opačného. Můžeme tedy říct, že v této době dochází k jisté liberalizaci, jež umožnila adaptaci literatury tohoto žánru do souvislosti s dobou. Z definice pojmu „diktát krásy“, z historického diskurzu, analýzy jednotlivých knih i ankety vyplývá, že v literatuře pro dívky do začátku 90. let se jako stěžejní objevují tradiční témata (viz kapitola 2.), která přímočaře předkládají onen diktát krásy v té době, kdežto v aktuální tvorbě posledních patnácti let se do popředí dostávají netradiční témata (viz kapitola 3.), která se postupně stávají normou, a tudíž tradiční témata ustupují postupně do pozadí nebo dokreslují kontext příběhu. Diktát krásy je tedy v aktuální tvorbě rozšířen o sociálně-patologické jevy a diktát krásy v užším slova smyslu – vzhled – je na rozdíl od předchozí tvorby rozveden do nejmenších podrobností, v linii existují různé odbočky, autoři zabíhají do zdánlivě nepodstatných detailů, které však tvoří nedílnou součást identity dnešní mládeže a zároveň podtrhují autenticitu příběhu.

Prostřednictvím popisu vnějšího vzhledu autoři mnohdy přibližují a dokreslují charakter postav. V aktuální tvorbě díky zvýšené míře detailů popisu postav si můžeme uvědomit určité vizuální stereotypy v dnešní společnosti (černé stíny - „metalák“, vlasy na patku – „emo“, růžová - metrosexuál).

Jak jsme již uvedli, novodobí autoři stále využívají charakteristických motivů, prvků a rysů žánru, ale zároveň začínají zachycovat aktuální témata. Do jejich tvorby se silně promítá autorská osobitost a esprit, autorský styl, životní a každodenní zkušenosti jich samých i jejich čtenářů, což si samotní autoři uvědomují. Klíčem pro úspěšnost

autora tohoto žánru je co největší naplnění výše uvedených aspektů, ale zároveň i „trocha toho autorského štěstí“.

Romány pro dívky tak překračují hranice žánru, stává se z nich próza s biografickými a autobiografickými prvky s nádechem filmových dokumentů, které nechtou jen dospívající dívky, ale i dospělé ženy, jež těmto románům dávají přednost před klasickou červenou knihovnou.

Položíme-li si na závěr otázku, zda je diktát krásy pro prózu s dívčí hrdinkou klíčový, nelze odpovědět jinak než ano. Diktát krásy, tak jak jsme si jej definovali, prostupuje veškerou dostupnou tvorbou v tomto žánru, mění se poměr mezi zobrazenou krásou fyzickou a duchovní, charakter popisu a zasazení do kontextu doby. A proč je diktát krásy v tvorbě pro dívky dominantní? Jelikož tvorba pro dívky musí reflektovat biologický a psychologický vývoj cílové skupiny čtenářů, nabízet odpovědi na zásadní otázky adekvátní jejich věku, ukazovat modelová řešení a dávat tak čtenáři alespoň zprostředkovanou zkušenost. Diktát krásy jako součást celospolečenského vědomí nesmí v žánru s dívčí hrdinkou chybět z důvodu větší míry autenticity a identifikace s hrdinou. Líbit se - je primární potřeba jedince v období dospívání.

Seznam použité literatury a pramenů

- BŘEZINOVÁ, Ivona. *Holky na vodítku: Jmenuji se Alice*. 1. vyd.
Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01077-1
- BŘEZINOVÁ, Ivona. *Holky na vodítku: Jmenuji se Ester*. 1. vyd.
Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01047-X
- BŘEZINOVÁ, Ivona. *Holky na vodítku: Jmenuji se Martina*. 1. vyd.
Praha: Albatros, 2003. ISBN 80-00-01137-9
- ČERVENKA, Jan; HRABÁKOVÁ, Jaroslava. *Výbor z literatury pro mládež*. 1. vyd.
Praha: SPN, 1964
- ČERVENKA, Miroslav. *Významová výstavba literárního díla*. 1. vyd.
Praha: Karolinum, 1992
- DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. 1. vyd.
Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0
- ECO, Umberto. *Dějiny krásy*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-677-7
- ECO, Umberto. *Dějiny ošklivosti*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-893-0
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 1. vyd.
Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o, 2004. ISBN 80-473-85-6
- HERCÍKOVÁ, Iva. *Pět holek na krku*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1976
- HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 1. vyd.
Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-95-5.
- HODROVÁ, Daniela a kolektiv. *...na okraji chaosu...* 1. vyd.
Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1
- CHALOUPKA, Otakar a kolektiv. *Čeští spisovatelé literatur pro děti a mládež*. 1. vyd.
Praha: Albatros, 1985
- JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989. [Díl] 1.* 1. vyd.
Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1527-3
- JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989. [Díl] 2.* 1. vyd.
Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1528-0
- JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989. [Díl] 3.* 1. vyd.
Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9

- KRAUS, Jiří; PETRÁČKOVÁ, Věra. *Akademický slovník cizích slov: A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9
- KRCH, František David. *Mentální anorexie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-598-9
- KRCH, František David a kolektiv. *Poruchy příjmu potravy: vymezení a terapie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-627-7
- LANCZOVÁ, Lenka. *Letní něžnosti*. 1. vyd. [Praha]: Víkend, 2007. ISBN 978-80-7222-497-5
- LANCZOVÁ, Lenka. *Past na kočku*. 1. vyd. [Líbeznice]: Víkend, 1996. ISBN 80-85614-85-5
- LANCZOVÁ, Lenka. *Střípky mých lásek*. 1. vyd. [Praha]: Víkend, 1999. ISBN 80-7222-069-1
- LANCZOVÁ, Lenka. „Š“ jako Šarlota. 1. vyd. Vimperk: Papyrus, 1994. ISBN 80-85776-34-0
- LANCZOVÁ, Lenka. *Šeptej do ticha*. 1.vyd. [Praha]: Víkend, 2005. ISBN 80-7222-385-2
- LANCZOVÁ, Lenka. *Zlodějka snů*. 1.vyd. [Líbeznice]: Víkend, 1996. ISBN 80-7222-163-9
- MENCLOVÁ, Věra; VAŇEK, Václav a kolektiv. *Slovník českých spisovatelů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-179-5
- MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6
- MOCNÁ, Dagmar; PETERKA, Josef a kolektiv. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X
- NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-7290-045-5
- RUDOLF, Stanislav. *Metráček I. – II*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1985
- SANTAROVÁ, Alena. *Káča Katrin Katynka*. 5. vyd. Praha: Albatros, 1977
- SKARLANTOVÁ, Jana. *Od krinolíny k džínům*. 1. vyd. Praha: Práce, 1979

SOURIAU, Etienne. *Encyklopedie estetiky*. 1. vyd.

Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-18-X

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?* 1. vyd. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7050-554-0

ŠINDELÁŘ, Dušan. *Krása v nás a kolem nás*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981

<<http://www.ivonabrezinova.cz>>

<<http://www.lanczova.cz>>

<<http://www.mojekniha.cz>>

Diktát krásy jako klíčové téma v próze s dívčí hrdinkou

Diplomová práce je zaměřena na žánr literatury pro dívky. Rozebírá, jakým způsobem se projevuje diktát krásy v románech pro dívky a jakých změn tato otázka doznala v průběhu posledních padesáti let.

Práce mapuje přehled témat, která se v románech pravidelně objevují, tematický vývoj žánru a změny, jež nastaly během pěti desetiletí.

Významná část je věnována postavě, její kompozici a proměně, vlivu krásy, který se odráží v pohledu na postavu. Práci završuje rozbor konkrétních děl autorů A. Santarové, I. Hercíkové, S. Rudolfa a L. Lanczové, který se zabývá zobrazením krásy. K dokreslení aktuální situace čtenářské úrovně žánru literatury pro dívky je připojen rozbor ankety, předložený na ZŠ, gymnáziu a čtenářském serveru Lenky Lanczové.

The dictate of beauty as a subject-matter in the prose with a teenage heroine

The thesis is focused on the genre of literature for girls. It examines how the dictate of beauty is reflected in the novels for girls and what changes were made in this matter during the last fifty years.

The thesis gives an overview of topics that appear regularly in novels, of the thematic development of the genre and of the changes that occurred during the last five decades.

A significant part is devoted to a character, its composition and transformation, as well as to the effect of beauty, which is reflected in how the character is perceived. The thesis is completed by an analysis of the display of beauty in specific works of A. Santarová, I. Hercíková, S. Rudolf and L. Lanczová. In order to illustrate the current average reader of this literature genre for girls, the analysis of a questionnaire submitted at a secondary school, a high school and at the forum of Lenka Lanczová's website is added.

Klíčová slova:

literatura pro mládež

próza s dívčí hrdinkou

parametry postavy

tvář

krása

diktát krásy

civilizační závislosti

Ivona Březinová

Alena Santarová

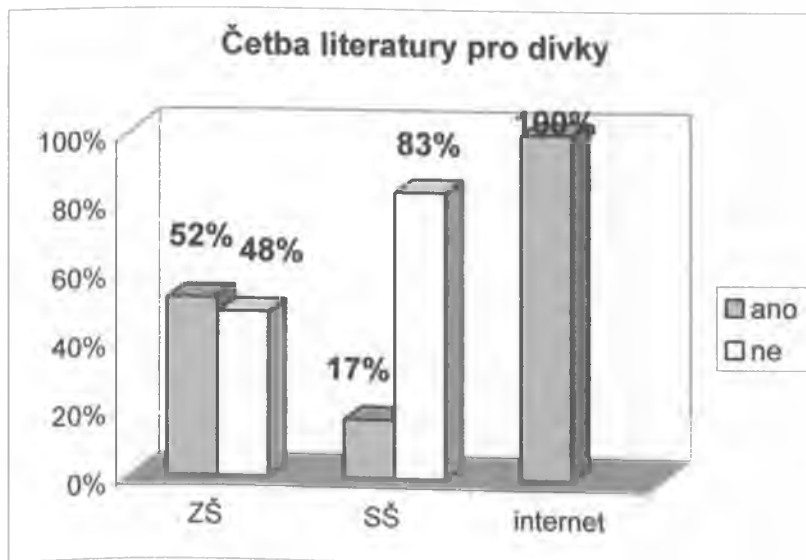
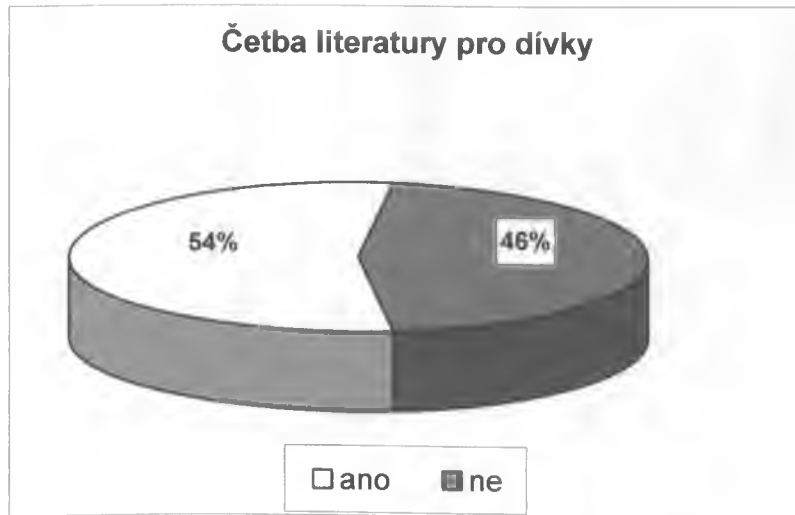
Stanislav Rudolf

Iva Hercíková

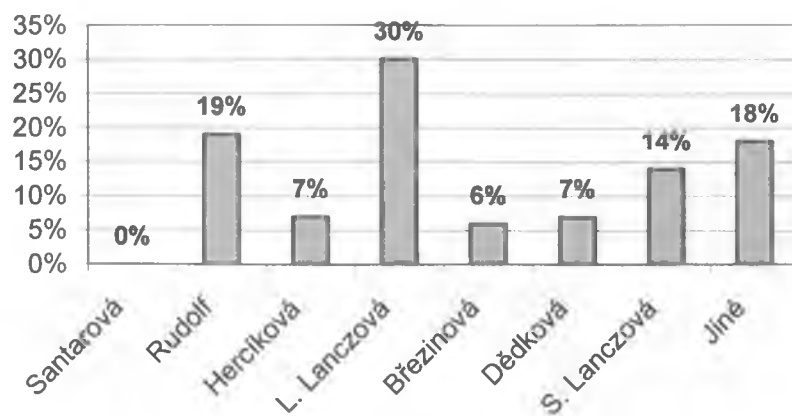
Lenka Lanczová

Přílohy

Kvantitativní analýza ankety

Znalost autorů četby pro dívky

Anketa - Literatura pro dívky

1. Čtu literaturu pro dívky: ANO NE

2. Pokud ANO – proč? (Co mi četba přináší.)

3. Pokud NE – proč? (Jaké k tomu mám důvody.)

4. Autoři (Zaškrtněte, které autory znáte. Pokud jste od nich něco četly, napište.)

- **Alena Santarová**
- **Stanislav Rudolf**
- **Iva Hercíková**
- **Lenka Lanczová**
- **Ivona Březinová**
- **Jarmila Dědková**
- **Sandra Lanczová**
- **Jiné (vypište)**

5. Chybí vám v dívčí literatuře nějaká témata, postrádáte nějakou problematiku, o které se nepíše?

6. V žánru literatury pro dívky mám oblíbenou knihu:

7. Věk: 11 – 12 13 – 14 15 – více